MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

JŪRATĖ BAIKAUSKAITĖ
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

BAUDŽIAMOSIOS BYLOS NUTRAUKIMAS NUOSPRENDŽIU: MATERIALINIAI IR PROCESINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Profesorė dr. Rima Ažubalytė

Vilnius, 2017

TURINYS

ĮVADAS 3

1. NUOSPRENDŽIO NUTRAUKTI BAUDŽIAMĄJĄ BYLĄ PROCESINIAI YPATUMAI IR PRIGIMTIS 8

1.1. Nuosprendžio kaip procesinio dokumento charakteristika 11

1.2. Nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą vieta nuosprendžių rūšių sistemoje 15

1.3. Nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą konstitucinės prielaidos 20

2. NUOSPRENDŽIO NUTRAUKTI BAUDŽIAMĄJĄ BYLĄ PROCEDŪRA IR PRIĖMIMO PRIELAIDOS 26

2.1. Teismo diskrecija 28

2.2. Teismo vaidmuo nutraukiant bylą nuosprendžiu 31

2.3. Tinkama procedūra - kaip teismo diskrecijos procedūrinės ribos 38

2.4. Teismo diskrecija vertinant viešąjį interesą 47

3. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS NUTRAUKIMO NUOSPRENDŽIU PROBLEMINIAI ASPEKTAI 53

3.1. Nekaltumo prezumpcijos principo reikalavimų užtikrinimas 56

3.2. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas 67

3.3. Civilinio ieškinio išsprendimas 78

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI 84

LITERATŪROS SĄRAŠAS 88

ANOTACIJA 102

ANOTACIJA ANGLŲ KALBA 103

SANTRAUKA 104

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA 106

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 108

ĮVADAS

Nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą yra tikslingumo principo išraiška baudžiamajame procese. Juo įgyvendinamos šiuolaikinės baudžiamosios politikos tendencijos, paremtos humaniškumo, ekonomiškumo, bausmės individualizavimo ir kitais principais, taip pat žmogaus teisių apsaugos standartais. Tai nauja Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau ir Baudžiamojo proceso kodeksas, BPK)[1] koncepcija, kurios esmė atskleista per baudžiamojo proceso paskirtį – *„ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės bei valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“* (BPK 1 straipsnis).

Baudžiamojo proceso paskirtis visų pirma įgyvendinama per procesinę formą, kuria yra tiriamos bei nagrinėjamos baudžiamosios bylos. Nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą yra vienas iš naujų institutų, įtvirtintų BPK, kuriuo realizuojamas BK numatytas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Viena vertus, šio instituto, kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės procesinės formos, atsiradimo idėja ir esmė gali būti išvedama iš trijų pagrindinių tikslų, kuriuos įstatymo leidėjas kėlė šiuolaikiniam baudžiamajam procesui – proceso optimalumas, asmens teisių apsauga, diskrecinis pradas[2]. Kita vertus, pagrindinė nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą koncepcijos mintis yra kitu būdu, nei apkaltinamasis nuosprendis išspręsti baudžiamąjį konfliktą, taigi jis turėtų būti suvokiamas pirmiausia kaip alternatyva baudžiamajai atsakomybei, be kita ko ir kriminalinei bausmei. Šios koncepcijos pagrindas yra jau beveik visuotinis demokratinių valstybių pripažinimas, kad baudžiamųjų represinių priemonių taikymas arba bausmės paskyrimas asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, nėra vienintelė priemonė, realizuojanti baudžiamosios teisės paskirtį. Ypatingą reikšmę įgijo teisingo ir optimalaus tiek aukai, tiek kaltininkui, tiek valstybei ir visuomenei baudžiamojo proceso siekis. Šios tendencijos pagrįstumą dar labiau sustiprina pabrėžiamas mokslinėje literatūroje, o teismų praktikoje dabar jau turintis precedento reikšmę *ultima ratio* principas, kurio vienas iš aspektų yra represinio poveikio ekonomiškumo nuostata, susijusi ne tik su kriminalizavimo ir dekriminalizavimo procesais, bet ir su baudžiamosios

[1] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *Valstybės žinios* 37, 1341 (2002).

[2] 2003 m. gegužės 1 d., įsigaliojus naujajam Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui pradėta taikyti ir visiškai nauja baudžiamojo proceso koncepcija. Šios idėjos pagrindas yra spartesnis, ekonomiškesnis baudžiamasis procesas (optimalumas), suteikiantis teisėjui ar kitam teisėsaugos pareigūnui baudžiamojoje byloje veikti ir priimti sprendimus savo nuožiūra (diskrecinis pradas), tačiau jokiu būdu nesudarantis prielaidų paneigti pagrindines asmens teises baudžiamajame procese. Buvo ieškoma optimalios procesinės formos, kuri kuo mažesnėmis fizinėmis ir intelektinėmis sąnaudomis padėtų pasiekti baudžiamajam procesui keliamus tikslus, taigi būtų racionalus, tačiau efektyvus ir veiksmingas. Apie tai plačiau: Marcelis Kazlauskas, „Naujo Baudžiamojo proceso kodekso projekto koncepcija ir sistema“, *Teisė* 37 (2000), 65, http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185460321/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

atsakomybės sritimi[3]. Taigi, kaip represijos ekonomijos, humaniško baudžiamojo proceso išraiška laikytinos ir alternatyvios apkaltinamajam nuosprendžiui priemonės[4].

Temos aktualumas ir problematika. Pripažįstama, kad nusikalstamų veikų tyrimo ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimo optimizavimas baudžiamojo proceso teisėje yra nuolatinė problema, todėl procesinės formos tobulinimo klausimas visada išlieka aktualus[5]. Kaip baudžiamojo proceso optimizavimo paieškos rezultatas daugelyje Europos demokratinių valstybių šiandien beveik neliko vieningos procesinės formos. Pripažįstama, kad reikalingos ir tokios baudžiamojo proceso diferenciacijos formos, kurios yra tikslingumo principo išraiškos, nes jomis galima efektyviau pasiekti šiuolaikinės baudžiamosios politikos tikslų. Ne išimtis ir mūsų šalies baudžiamojo proceso modelis, įstatymu įtvirtinantis specifines procesines formas ir alternatyvias apkaltinamajam nuosprendžiui priemones[6]. Tam tikros specifinės procesinės formos buvo plačiau analizuotos moksliniuose darbuose, tuo tarpu nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą iki šiol tyrinėtas mažai. Darbo temos aktualumą sąlygoja šio instituto realizavimo problematika, kuri mokslinėje literatūroje beveik neginčijama - aksioma tampa tai, kad pagrindžiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmę bei tikslus, ignoruojamas jo procesinis realizavimas. Egzistuojančios problemos pagrindas yra įstatyminis baudžiamosios atsakomybės koncepcijos pagrindų aiškinimas, kad *„atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės – tai asmens, teismo pripažinto kaltu nusikaltimo padarymu, sąlyginis arba besąlyginis atleidimas nuo tų pasekmių, kurios sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį, ir teistumo“*[7]. Čia ir kyla esminė nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą ir nekaltumo prezumpcijos problema, kadangi *de jure* tokio nuosprendžio priėmimas nereiškia asmens kaltumo konstatavimo, su kuo negali sutikti materialiosios teisės specialistai. Dominuojanti baudžiamosios teisės doktrina tvirtina, kad baudžiamosios bylos nutraukimas diskreciniais pagrindais yra „kalto“ asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau toks aiškinimas aiškiai prieštarauja nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą koncepcinei idėjai – kitu būdu, nei apkaltinamojo nuosprendžio forma išspręsti baudžiamąjį konfliktą teisme.

---

[3] Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė,“ *Jurisprudencija* 19, 2 (2012), 728. Šis principas suvokiamas kaip kraštutinė priemonė represijos poveikio būdų taikymui, bausmės skyrimui, kai kitos teisinio ar kitokio poveikio priemonės negali užtikrinti nusikaltamą veiką padariusiam asmeniui tinkamo ir pakankamo poveikio, kad asmuo ateityje nebedarys naujų nusikaltamų veikų.

[4] Rima Ažubalytė, „Alternatyvūs baudžiamojo konflikto sprendimo būdai nagrinėjant bylą teisme,“*Jurisprudencija*, 6, 108 (2008): 41-47.

[5] Gintaras Goda, „Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos,“ *Teisė* 65, (2007),61,http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB0001:J.04~2007~1367164029710/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

[6] Rima Ažubalytė, „Baudžiamojo proceso raidos tendencijos: formų diferenciacija,“ iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys* (Vilnius: Registrų centras, 2014) , 231.

[7] Armanas Abramavičius, *et al*., *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis* (Vilnius: Eugrimas, 2003), 334.

Taigi, baudžiamosios ir baudžiamojo proceso teisės normų reguliuojančių šį insitutą prieštaringumas, leimia nevienareikšmį jo suvokimą, aiškinimą ir taikymą. Nors mokslinėje literatūroje buvo pateikti tam tikri galimi problemos sprendimo būdai, tačiau situacija lieka nepakitusi. Optimalus būdas *(aut. nuomone)*, kaip šį institutą reglamentuoti taip, jog nepaneigus jo koncepcinių tikslų, neliktų prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai, nebuvo rastas. Reikšmingų siūlymų, kaip šį institutą reglamentuoti taip, kad sumažinti minėtus prieštaravimus, taip pat nebuvo inicijuota. Tuo tarpu, nuo sprendimo būdo priklauso ir kiti nuosprendžiu sprendžiami klausimai – ar galimas baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas arba civilinio ieškinio nagrinėjimas (tenkinimas), jei nuosprendžiu, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, nėra konstatuojamas asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltumas.

Tiriamos problemos ištyrimo lygis. Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir originalumas. Teisinėje literatūroje randami moksliniai darbai, kuriuose atskleidžiami kai kurie šio instituto probleminiai aspektai. Reikšmingus procedūros probleminius aspektus, nutraukiant baudžiamąją bylą teisme, atskleidė R. Ažubalytė[8]. Kai kuriuos procedūrinius atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius, bei instituto probleminį santykį su konstituciniais principais analizavo A. Baranskaitė[9]. Baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu instituto ir nekaltumo prezumpcijos santykį aptarė O. Fedosiuk[10]. Tačiau paminėtoje mokslinėje literatūroje baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu institutas nagrinėtas tik fragmentiškai, atskleidžiant pavienius probleminius baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu aspektus. Kompleksinė šio instituto reglamentavimo bei taikymo analizė nebuvo atlikta.

Tiriamojo darbo tikslas - kompleksiškai išanalizuoti baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu instituto teisinio reglamentavimo bei taikymo problematiką, pateikti galimus problemų sprendimo būdus ir siūlymus dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo.

Uždaviniai. Tiriamojo darbo tikslui įgyvendinti keliami uždaviniai:

1. Išanalizuoti nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą procesinius ypatumus.
2. Nustatyti tinkamos baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu procedūros kriterijus, lemiančius teismo diskrecijos priimti nuosprendį ribas ir užtikrinančius proceso dalyvių teises.

---

[8] Rima Ažubalytė, *supra* note 4, p. 41-47.

[9] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 166-187; Agnė Baranskaitė, „Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės problemos“, *Jurisprudencija*: mokslo darbai 11, 113 (2008): 66-71, http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB 0001:J.04~2008~1367162840525/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

[10] Oleg Fedosiuk, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis:pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą“ iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys* (Vilnius: Registrų centras, 2014), 36-40.

3. Atskleisti baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu procedūros probleminius aspektus, pateikti sprendimo būdus, bei siūlymus dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo.

Tiriamajame darbe keliama ***hipotezė*** – tinkama baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu procedūra bei pakankamos procesinės garantijos proceso dalyviams yra būtina šio instituto veikimo sąlyga.

***Ginamieji teiginiai*.** Nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą yra alternatyvus apkaltinamajam nuosprendžiui galutinis sprendimas byloje. Pagrindinis skirtumas nuo apkaltinamojo nuosprendžio yra tas, kad nustačius baudžiamuosiuose įstatymuose numatytus pagrindus ir sąlygas, asmuo, kurio veikoje *de facto* konstatuojami nusikalstamos veikos požymiai (be kita ko – kaltė), nepripažįstamas kaltu.

Įstatyminis bei doktrininis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto aiškinimas, prieštarauja nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą idėjai – kitu būdu nei apkaltinamojo nuosprendžio forma išspręsti baudžiamąjį konfliktą.

Siekiant užtikrinti kaltinamojo bei nukentėjusiojo teises, būtina sureguliuoti bylos nutraukimo nuosprendžiu procedūrą ir nustatyti kriterijus, kurie turi lemti teismo diskrecijos nutraukti baudžiamąją bylą ribas.

Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas neprieštarautų nekaltumo prezumpcijai, jei jos nebūtų laikomos baudžiamosios atsakomybės sudedamąja dalimi.

Civilinio ieškinio tenkinimas nutraukiant bylą nuosprendžiu galimas tada, jei yra konstatuojamos visos civilinės atsakomybės sąlygos.

***Baigiamojo darbo reikšmė*.** Šiame darbe analizuojamas iki šiol dėl jo problematikos aktualus baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu institutas. Pateikiami tinkamos procedūros reglamentavimo aspektai, aptariamos esminės taikymo problemos, pateikiami siūlymai, kaip jas spręsti. Šio mokslinio tiriamojo darbo rezultatai gali būti panaudoti baudžiamajai bei baudžiamojo proceso teisės doktrinai plėtoti, tobulinant baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu reglamentavimą, taip pat šio instituto normų aiškinimui ir taikymui.

Tyrimo metodika. Magistro baigiamajame darbe naudojami moksliniai metodai. Sisteminės analizės metodas, panaudotas analizuojant baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu instituto teisinį reglamentavimą, santykį su BPK įtvirtintomis nuosprendžių rūšimis, nustatant šio instituto vietą nuosprendžių rūšių sistemoje, taip pat gretinant šio instituto teisinį reglamentavimą su atskirais baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso institutais. Istorinis metodas buvo taikomas siekiant atskleisti baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu teisinę prigimtį ir paskirtį, tam tikrus sampratos aspektus. Lyginamasis metodas panaudotas analizuojant kai kurių užsienio šalių baudžiamojo proceso reglamentavimo ypatumus lyginant su mūsų šalyje įtvirtintu reguliavimu.

Empirinis - bylų analizės metodas - panaudotas atliekant Europos žmogaus teisių teismo (toliau ir EŽTT) sprendimų, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau ir Konstitucinis Teismas) konstitucinės jurisprudencijos, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau ir LAT) kasacinių nutarčių, kitų teismų instancijų nuosprendžių bei nutarčių analizę.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, kurie skirstomi į poskyrius, taip pat išvados ir pasiūlymai. *Pirmajame skyriuje* analizuojami baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžio procesiniai įpatumai ir prigimtis. *Antrajame skyriuje* aptariama aktyvaus teismo (teisėjo) doktrina, remiantis ja analizuojamas galimas teisėjo vaidmuo procese, kuriame gali būti nutraukiama baudžiamoji byla, pateikiami tinkamos procedūros kriterijai, lemiantys teismo diskreciją priimti nuosprendį nutraukti baudžiamąją bylą. *Trečiajame skyriuje* nagrinėjamas baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu ir nekaltumo prezumpcijos probleminis santykis, aiškinamasi baudžiamojo poveikio priemonių prigimtis, jų skyrimo nuosprendžiu nutraukiant baudžiamąją bylą pagrįstumas, civilinio ieškinio išsprendimo tokiu nuosprendžiu pagrindai.

1. NUOSPRENDŽIO NUTRAUKTI BAUDŽIAMĄJĄ BYLĄ PROCESINIAI YPATUMAI IR PRIGIMTIS

Teisinėje doktrinoje, taip pat ir BPK 29 str. 1 d. teismo nuosprendis apibrėžiamas kaip teisiamajame posėdyje priimamas procesinis dokumentas, kuriuo kaltinamasis pripažįstamas kaltu, jam skiriama bausmė arba jis atleidžiamas nuo bausmės, taip pat dokumentas, kuriuo teismas nutraukia bylą, atleisdamas kaltinamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės[11]. Nuosprendžiu taip pat yra dokumentas, priimamas apeliacinės instancijos teismo, kuriuo pakeičiamas arba panaikinamas pirmosios instancijos teismo nuosprendis arba nutraukiama baudžiamoji byla.

Baudžiamojo proceso teisės doktrinoje teigiama, kad *„teismo nuosprendis, tai pagrindinis baudžiamojo proceso dokumentas, kuriuo išsprendžiami svarbesni procesiniai klausimai ir įforminami procesiniai teismo veiksmai“*[12]. Taigi, nuosprendžiu baudžiamajame procese yra išsprendžiami svarbiausi baudžiamosios bylos klausimai, reikšmingiausiai įtakojantys proceso dalyvių teisinę padėtį – dėl nusikalstamos veikos buvimo ar nebuvimo, kaltinamojo kaltumo ar nekaltumo, baudžiamojo įstatymo pritaikymo, bausmės paskyrimo, atleidimo nuo bausmės, bylos nutraukimo, civilinio ieškinio ir kitų klausimų [13]. Įstatymas suteikdamas nuosprendžiui, kaip svarbiausiam teisingumo aktui, ypatingą reikšmę, numato ir specialią nuosprendžio priėmimo procedūrą, to nesuteikdamas jokiam kitam procesiniam dokumentui[14].

Pagal savo reikšmę, teismo sprendimai nėra vienodi. Jie gali būti tarpiniai, galutiniai arba baigiamieji, priimami valstybės vardu. Teismo nuosprendis išsiskiria iš kitų teismo sprendimų, nes jam yra suteikiama teisingumo įvykdymo akto reikšmė – *„teismo sprendimas tampa specifiniu juridiniu faktu“*[15]. Teismo nuosprendis yra ir teisės normų taikymo aktas, t. y. forma, kurioje norma įgyvendinama. Taigi jam yra perleidžiama įstatymo galia – pirmiausiai, privalomumas visiems, taip pat ir įstatymo autoritetas. *„Teismo nuosprendžio prilyginimas įstatymui sukuria teisinę prezumpciją, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas yra teisingas, juo byloje nustatyta tiesa (res judicata pro veritate habetur)“*[16].Taigi, vienas iš skiriamųjų jo bruožų, yra įsiteisėjusio nuosprendžio tvirtumas, dėl kurio jis ir turi ypatingą autoritetą[17]. Nuosprendžio autoritetui apibūdinti reikšmingos

[11] Čia nekalbama, apie teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą, kuris yra specifinė baudžiamojo proceso rūšis, kai teismo posėdis paprastai nėra rengiamas ir kurio metu yra priimamas nuosprendžiui tapatus baigiamasis procesinis dokumentas – teismo baudžiamasis įsakymas (BPK 29 str. 2 d.).
[12] Irma Randakevičienė, „Kai kurie nuosprendžio sampratos probleminiai aspektai,“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009), 262.
[13] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2013), 455-456.
[14] *Ibid*, p. 459.
[15] Irma Randakevičienė, *op.cit*.
[16] *Ibid.*
[17] *Ibid*, p. 263.

M. Romerio įžvalgos. Jis rašė, kad *„formaliai teismo sprendimas yra laikomas tobulas, teisingas ir teisėtas, imperatyvinis ir lygus jo dėstomajai (nors iš tikrųjų kartais jo įžeidžiamajai) įstatyminei teisės normai, nors, tiesa, tiktai išspręstos bylos (išspręstojo ginčo) atžvilgiu. Joks valdžios organas, neišskiriant įstatymų leidėjo, negali griauti ir taisyti įsigalėjusio teisimo sprendimo arba svarstyti jo teisėtumo*“[18]. Reikėtų pritarti ir G. Baublio teiginiui, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas įgyja naujų savybių arba požymių, sustiprinančių jo poveikį, kurie ir sudaro teismo sprendimo teisinę galią – *res judicata*[19]. Pagal ją, procesas yra laikomas baigtu, o baudžiamoji byla išspręsta galutinai ir negrįžtamai[20].

Įvairūs teisės taikymo aktai nėra lygiaverčiai savo teisine galia. Mokslinė analizė leidžia tvirtinti, kad doktrininiu požiūriu, teismo nuosprendžio savybes, išskiriančias jį iš kitų norminio pobūdžio aktų, lemia jo teisinės galios požymiai. Vienas esminių požymių yra tai, kad įsiteisėjus teismo nuosprendžiui atsiranda teisinės pasekmės, iš kurių svarbiausia, jog juo yra paskelbiama apie teisingumo įvykdymą baudžiamojoje byloje. Pažymėtina tai, kad tiesioginės nuosprendžio pasekmės veikia tol, kol nėra įgyvendinamas teismo sprendimo teisinės galios požymis - vykdytinumas[21].

Galima išskirti ir bendrus teismo sprendimams būdingus požymius. Pavyzdžiui, G. Baublys išskiria teismo sprendimo privalomumą, vykdytinumą, stabilumą, besąlygiškumą, prejudicialumą[22], kiti mokslininkai nurodo privalomumą, nenuginčijamumą ir išimtinumą, dar kiti – privalomumą, išimtinumą ir prejudicialumą[23]. Reikėtų pripažinti, kad mokslinėje literatūroje nėra vieno teiginio arba sąvokos apibūdinti, kas gi yra ta teismo sprendimo teisinė galia, tačiau galima pritarti I. Randakevičienei, kad vieni teismo sprendimo požymiai jį apibūdina kaip teisingumo vykdymo aktą, kiti – kaip procesinį teismo dokumentą[24].

---

[18] Mykolas Romeris, *Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose* (Vilnius: Pozicija, 1994), 107. Autorius taip pat nurodo, kad „*joks valdžios organas, kuriam tenka daryti kurią nors teisinę išvadą iš įsigalėjusiojo teismo sprendimo, negali nepadaryti tos išvados dėlei to, kad sprendimas esąs neteisėtas, nors ir būtų iš esmės visiškai aišku, kad jis įstatymo nuostatus užgauna“.*

[19] Gediminas Baublys, „Teismo sprendimas kaip teisingumo aktas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2002), 93–101.

[20] Irma Randakevičienė, *supra* note, p. 265. Autorė pabrėžia, kad *„formalią galią turi neįsiteisėjęs teismo sprendimas, t. y. tas, kuris gali būti skundžiamas įprastinių teismų sprendimų kontrolės formų tvarka, materialią – tik įsiteisėjęs teismo sprendimas“.*

[21] Irma Randakevičienė, „Baudžiamojo proceso atnaujinimas: samprata ir pagrindinės rūšys,“ *Jurisprudencija*: mokslo darbai 1, 91 (2007), 81. *„Nuosprendžio vykdymo stadijoje, taip pat kai kuriais atvejais ir nuosprendį įvykdžius tęsiasi tiesioginės nuosprendžiu sukurtos teisinės pasekmės: nuteistasis atlieka bausmę, atlygina nuosprendžiu priteistą žalą, atlikusiam bausmę nuteistajam skaičiuojami teistumo terminai, tam tikrą laiką asmeniui veikia apribojimai (pvz.,dalyvauti rinkimuose)“.*

[22] Gediminas Baublys, „Teismo sprendimo teisinė galia,“ *Jurisprudencija* 19, 11 (2001), 168-172.

[23] Irma Randakevičienė, „Kai kurie nuosprendžio sampratos probleminiai aspektai,“ *op.cit.*, p. 267.

[24] *Ibid. „Išimtinumas, nenuginčijamumas, vykdytinumas apibūdina teismo sprendimą kaip teisingumo vykdymo aktą, o privalomumas, nepaneigiamumas, stabilumas – kaip procesinį teismo dokumentą“.*

Nuosprendis, kaip ypatingos galios teismo dokumentas[25] turi atitikti ir formai bei turiniui keliamus reiakalavimus. Teismų Taryba yra patvirtinusi „Rekomenduojamus teismų procesinių sprendimų kokybės standartus“[26]. Jie yra rekomendacinio pobūdžio, tačiau juose yra pateikiami svarbiausi baigiamiesiems teismo aktams keliami reikalavimai. Remiantis jais, nuosprendis, kaip baigiamasis teismo aktas, turi būti teisingas ir teisėtas[27], įtikinamas[28], skaidrus[29], nuoseklus ir pakankamai motyvuotas[30], aiškus ir suprantamas, aiškios struktūros ir formos, lingvistiškai ir teisiškai korektiškas. Teismo nuosprendžiui, kaip aukščiausiam teisinės galios procesiniam dokumentui, yra keliami ir teisėtumo, pagrįstumo, teisingumo ir įtikinamumo reikalavimai. Šios nuosprendžio savybės yra glaudžiai susijusios ir viena kitą sąveikauja: *„[...] išsamų bylos aplinkybių nustatymą ir pagrįsto nuosprendžio priėmimą sąlygoja tikslus procesinio įstatymo normų laikymasis, nuo išsamaus ir nešališko bylos aplinkybių nustatymo priklauso ir teisingas bausmės paskyrimas, nuo kurio nuosprendis tampa įtikinamesnis ir daro rimtą auklėjamąjį bei prevencinį poveikį“*[31].

Taigi, nuosprendis, kaip teisingumo vykdymo aktas yra svarbiausias teismo procesinis dokumentas, iš kitų teisės aktų išsiskiriantis savo teisine galia (autoritetu), kurią apibūdina įvairūs vieni su kitais sąveikaujantys požymiai, bei savybės. Teismo nuosprendis yra ypatingas teisės aktas, sukeliantis reikšmingas teisines pasėkmes ne tik proceso dalyviams, bet ir darantis poveikį visuomenės moralinėms nuostatoms ir vertybėms. Nuo jame padarytų išvadų bei sprendimų priklauso ne tik dalyvių, dalyvaujančių procese, padėtis ir likimas, bet ir visos visuomenės požiūris apie valstybėje vykdomą baudžiamąją politiką - būdus ir priemones, kuriais teismas įgyvendina teisingumą konkrečioje baudžiamojoje byloje, kokias bausmes skiria nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui (-ims) ar atleidžia nuo jų, kaip isprendžia kitus esminius procesinius klausimus (proceso išlaidų, civilinio ieškinio, žalos nukentėjusiajam atlyginimo ir kita).

---

[25] Nuosprendžiu visada yra įvykdomas teisingumas baudžiamojoje byloje.

[26] Teisėjų Tarybos 2016 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 13P-65-(7.1.2) „Dėl rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų patvirtinimo,“ 2-6, www.teismai.lt/data/public/uploads/2016/05/20160527-65.docx

[27] Pagrindžiamas teismo nustatytomis teisiškai reikšmingomis faktinėmis bylos aplinkybėmis ir teise.

[28] T. y. nuosprendis turėtų įtikinti suinteresuotus asmenis, kad jis yra teisingas ir teisėtas. Teismo sprendimas turi didžiausią tikimybę neįtikinti tų, kuriems jis yra nepalankus, todėl teismo sprendimo motyvuojamojoje dalyje skiriamas pakankamas dėmesys bylą pralaimėjusios šalies argumentų įvertinimui. Iš teismo sprendimo turi būti aišku, kodėl bylą pralaimėjusios šalies argumentų ar pozicijos palaikymas prieštarautų teisės normoms ar byloje esantiems įrodymams.

[29]Teismo sprendime nurodomos visos teismo nustatytos faktinės aplinkybės, kurios turėjo reikšmę atitinkamam sprendimui priimti, ir išdėstomi visi motyvai, kuriais remiantis teismas priėmė sprendimą, net jei tai yra ir ne išimtinai teisinio pobūdžio argumentai (pvz., ekonominiai, socialiniai ar kt.).

[30] Teismo sprendimo *nuoseklumas* reiškia, kad egzistuoja loginis ryšys tarp atskirų sprendimo dalių, pastraipų. Teismo sprendime faktinės aplinkybės nustatomos ir teisinės problemos išsprendžiamos atskirai, protinga seka. Teismo sprendimo motyvų *pakankamumas* pirmiausia reiškia, kad turi būti aiškiai atsakyta į esminius bylos klausimus.

[31] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *supra* note 13, p. 455-456.

1.1. Nuosprendžio kaip procesinio dokumento charakteristika

Kaip jau buvo minėta, nuosprendis, tai dokumentas, kuris yra teisės taikymo proceso rezultatas. Todėl jam yra būdingi ir visi teisės taikymo aktą apibūdinantys požymiai. Teisės taikymo akto pagrindinė funkcija yra teisės normų ir principų pritaikymas konkrečioje gyvenimo situacijoje (konkrečiuose teisiniuose santykiuose, konkrečiomis aplinkybėmis). *„Teisės taikymo aktas – tai oficialus teisėtas įgalioto teisės taikymo subjekto sprendimas, turintis privalomą valdingą pobūdį ir sukeliantis teisines pasėkmes“*[32]. Taigi nuosprendis, kaip procesinis dokumentas, gali būti apibūdinamas kaip oficialus ir teisėtas teisės taikymo aktas, turintis privalomą valdingą pobūdį ir sukeliantis teisines pasėkmes. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. skelbiama, kad asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teimo nuosprendžiu. Taigi, teismo nuosprendis, kaip teisės taikymo aktas, turi išskirtinę reikšmę sukeliamų teisinių pasekmių atžvilgiu. Tik nuosprendžiu, o ne kitu procesiniu dokumentu, asmuo gali būti pripažįstamas kaltu padaręs konkrečią (-ias) nusikalstamą (-s) veiką (-s) ir jam paskiriama bausmė[33].

Kadangi teisės taikymo aktai visada sukelia teisines pasekmes, jie turi patys tenkinti teisėtumo, pagrįstumo bei tikslingumo reikalavimus. Tokie patys reikalavimai keliami ir nuosprendžio, kaip procesinio dokumento, turiniui. LAT yra nurodęs, kad *„nuosprendis yra teisėtas, kai priimtas ir surašytas laikantis baudžiamojo ir proceso įstatymų bei kitų teisės normų. Nuosprendis yra pagrįstas, kai jame padarytos išvados dėl nusikalstamo įvykio, nusikalstamos veikos sudėties, kaltinamojo kaltumo ar nekaltumo, paskiriamos bausmės ir kitų nuosprendyje sprendžiamų klausimų, kurios pagrįstos išsamiai ir nešališkai ištirtais ir įvertintai įrodymais. Savo forma ir turiniu nuosprendis turi atitikti BPK 302-307 straipsnius ir oficialiems dokumentamas keliamus reikalavimus, [...] turi būti įtikinamas, nekelti abejonių dėl jame padarytų išvadų pagrįstumo [...]“*[34].

Teisės taikymo aktai gali būti klasifikuojami įvairiai: pagal juos priimančius subjektus, pagal aktų išraiškos formą, pagal teisinę reikšmę, pagal teisinio reguliavimo objektą[35]. Mums aktualus teisės taikymo aktų skirstymas pagal teisinę reikšmę. Pagal tai skiriami pagrindiniai, įtvirtinantys užbaigtą sprendimą byloje, ir pagalbiniai, sudarantys pagrindą priimti pagrindinius teisės taikymo

[32] Sigitas Mitkus, *et. al*., *Teisės pagrindai* (Vilnius: Technika, 2012), 203.
[33] Artūras Šumskas, *Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme* (Vilnius: Justitia, 2000), 294.
[34] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 20 d. teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą, apžvalga Nr. 40,“ Teismų praktika 16 (2003), http://www.infolex.lt/tp/35538?nr=1
[35] *Ibid*, 203-204.

aktus, pvz. teismo procesinė nutartis[36]. Nuosprendis, kaip procesinis dokumentas savo esme yra kitokio pobūdžio nei nutartis. Nutartys dažniausiai skirtos priimti tarpinius sprendimus, ir tik retais atvejais jomis byla yra išnagrinėjama iš esmės[37]. Nutartimis nėra skiriama bausmė, taikomas atleidimas nuo bausmės ar baudžiamosios atsakomybės. Tuo tarpu nuosprendis baudžiamojoje byloje visada yra pagrindinis teismo procesinis dokumentas, kuris yra priimamas išnagrinėjus baudžiamąją bylą iš esmės, t. y. jis visada reiškia, kad byla yra baigta ir procese yra priimtas galutinis sprendimas dėl padarytos nusikalstamos veikos (kaltės, kaltumo, bausmės ar baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo, atleidimo nuo bausmės, žalos atlyginimo ir kita).

Pagal Europos baudžiamąją teisę, teismo sprendimas (nuosprendis) taip pat yra įvardijamas kaip galutins sprendimas byloje, kurį priima teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą. „Nuosprendis“ reiškia sankcijos paskyrimą[38]. Aiškindamas galutinio sprendimo sampratą, EŽTT priminė, kad „*sprendimas yra galutinis jei, laikantis tradicinės frazės, jis įgijo res judicata galią. Taip yra tada, kai jis tampa neatšaukiamu, t. y. kai nebėra jokios kitos įprastos teisių gynimo priemonės arba kai šalys šias priemones išnaudoja arba praleidžia terminus, nustatytus šių priemonių pasinaudojimui*“[39]. Taigi nuosprendis, jei jis įsiteisėjo, visada yra teisminio teisės taikymo rezultatas, reiškiantis galutinio teismo sprendimo priėmimą, kuriuo išprendžiamas ginčas.

Nuosprendis, kaip teisės taikymo aktas, turi atitikti ir formos bei turinio reikalvaimus. Pagal struktūrą, nuosprendį, nepriklausomai nuo jo rūšies, sudaro įžanginė (BPK 304 str.), aprašomoji (BPK 305 str.) ir rezoliucinė (BPK 307 str.) dalys. Šiuose straipsniuose detaliai yra reglamentuota kiekvienos nuosprendžio struktūrinės dalies turinys. Prieš rezoliucinės dalies konstatavimą (kurioje skelbiamas galutinis teismo sprendimas), teismas aprašomojoje nuosprendžio dalyje išdėsto įrodymus, kuriais grindžiamos teismo išvados, bei motyvus, priklausomai nuo priimamos nuosprendžio rūšies (dėl asmens išteisinimo, nuteisimo, atleidimo nuo bausmės, baudžiamosios bylos nutraukimo, bausmės, baudžiamojo ar auklėjimo poveikio priemonės skyrimo, žalos atlyginimo ir kita). Teisės doktrinoje nurodoma, kad teismo galutinio sprendimo priėmimas susideda iš kelių etapų[40]: bylos faktinių aplinkybių nustatymo; taikytinos teisės normos parinkimo; taikytinos teisės normos galiojimo nustatymo; taikytinos teisės normos tikrosios prasmės nustatymo; teisinių įrodytų bylos faktų vertinimo; galutinės teismo išvados (sprendimo)

[36] Sigitas Mitkus, *supra* note 32, p. 203
[37] Pvz., nutartys dėl baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių.
[38] „1970 m. gegužės 28 d. Europos konvencija dėl tarptautinio baudžiamųjų nuosprendžių pripažinimo,“ *Valstybės žinios* 101, 2551 (1997-11-07), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.43807
[39] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gruodžio 24 d. apžvalga Nr. 24630/10“, http://www.infolex.lt/tp/953420?nr4
[40] Kiekvieną jų atskirai galima laikyti svarankišku teisiniu ir vertybiniu sprendimu.

argumentavimo ir priėmimo[41]. Taigi, nuosprendis turi būti pakankamai motyvuotas. Kitu atveju tai nebus teisingumo vykdymas. Tokią išvadą suponuoja Konstitucinis Teismas, nurodydamas, kad „*konstituciniai imperatyvai, kad teisingumą vykdo tik teismai, kad teisė negali būti nevieša, taip pat iš Konstitucijos kylantis reikalavimas teisingai išnagrinėti bylą suponuoja ir tai, kad kiekvienas teismo nuosprendis (kitas baigiamasis teismo aktas) turi būti grindžiamas teisiniais argumentais (motyvais). Argumentavimas turi būti racionalus – teismo nuosprendyje turi būti tiek argumentų, kad jų pakaktų šiam nuosprendžiui pagrįsti. Šiame kontekste pažymėtina, kad iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantis teisinio aiškumo reikalavimas inter alia reiškia, kad teismo nuosprendyje negali būti ir nutylėtų argumentų, nenurodytų aplinkybių, turinčių reikšmės teisingo nuosprendžio priėmimui. Teismo nuosprendžiai turi būti aiškūs byloje dalyvaujantiems ir kitiems asmenims. Jeigu šio reikalavimo nepaisoma, tai nėra teisingumo vykdymas, kurį įtvirtina Konstitucija*“[42]. Taigi Lietuvos teisinėje sistemoje nėra pripažįstamas dalinis arba sutrumpintas motyvų išdėstymas.

Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvoje taip pat pabrėžiamas būtinumas motyvuoti teismo nuosprendį. Direktyvoje skelbiama, kad aukoms turi būti pranešta apie jų teisę gauti informaciją apie baudžiamąjį procesą, dėl nusikalstamos veikos, nuo kurios auka nukentėjo, taip pat jų pageidavimu gauti informaciją apie galutinį teismo nuosprendį ar kitą procesinį sprendimą. Pateiktoje informacijoje nurodomi atitinkamo sprendimo motyvai arba trumpa jų santrauka, išskyrus prisiekusiųjų sprendimo arba sprendimo, kurio motyvai yra konfidencialūs, atveju, kai motyvų pateikimas nenumatytas pagal nacionalinę teisę[43].

Reikalavimas, kad kaltės pripažinimas būtų pagrindžiamas, yra numatytas beveik visose teisės sistemose. Priešingu atveju sprendimas gali būti panaikintas pagal nuteistojo skundą dėl

---

[41] Dalia Mikelėnienė ir Valentinas Mikelėnas, *Teismo procesas:teisės aiškinimo ir taikymo aspektai* (Vilnius: Justitia, 1999), 54.

[42] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies(2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo − Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai,“ *Valstybės žinios* 7, 254 (2006). http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content

[43] „Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. spalio 25 d. direktyva Nr. 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR.“ Europos Sąjungos ofiacialusis leidinys, L 315, (2012), http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=cellar:9d67fc14-2d99-11e2-ad46-01aa75ed71a1

motyvų prieštaringumo arba jų nebuvimo. Tačiau galima rasti ir išimčių. Pavyzdžiui, prisiekusiųjų verdiktai yra visiškai nemotyvuojami, nes prisiekusieji (ir teisėjai, jei jie taip pat balsuoja) į klausimą dėl kaltės atsako tik „taip“ arba „ne“[44]. Kai kuriose šalyse yra numatytas dalinis pagrindimas. Pavyzdžiui, Vengrijoje ir Lenkijoje teismas nuosprendyje išdėsto tik rezoliucinę dalį, o motyvai pateikiami žodžiu (raštu motyvai išdėstomi tik šalių prašymu). Anglijoje, kur *Magistrates Court* nuosprendžiai neprivalo būti motyvuojami, nuteistasis gali prašyti, kad teisėjai priimtų antrą motyvuotą nuosprendį (*case stated* procedūra). Nors kai kuriais įstatyme numatytais atvejais yra priešingai, pavyzdžiui, paskyrus laisvės atėmimą, teisėjas turi motyvuoti šios bausmės taikymą[45].

Įdomu tai, kad *Common law* teisinėje sistemoje nuosprendis susideda iš dviejų sprendimų – teismas pirmiausia priima sprendimą dėl kaltės, o po to, jei kaltė pripažįstama, dar vieną sprendimą dėl bausmės[46]. Sprendimą dėl kaltės priima prisiekusieji, o dėl bausmės – teismas[47]. Tuo tarpu, romanų – germanų teisėje kaltės ir bausmės klausimai tradiciškai sujungiami į vieną sprendimą, kadangi teismui pateikiama medžiaga apibūdina ir faktus, ir asmenybę. Tai būdinga ir kitoms Vakarų valstybėms. Nors pripažįstama, kad šiais laikais skirtumas tarp dviejų sistemų nebėra toks ryškus, kadangi kontinentinės Europos valstybių teisėje, kurios pripažįsta atskyrimą, šis institutas labiau primena lygtinumą (pripažinęs asmenį kaltu, teismas duoda galimybę nuteistajam pasitaisyti. Jei jis per tam tikrą terminą įrodo, kad pasitaisė, bausmė sumažinama arba paliekama minimali). Taigi atskyrimas yra ne dėl procesinės technikos, bet dėl baudžiamosios politikos ir yra lyg įžanga į teismo atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės[48]. Lietuvos baudžiamojoje teisėje taip pat yra reglamentuoti tokie institutai, kaip bausmės vykdymo atidėjimas (BK 75 str.) arba atleidimas nuo bausmės (BK 76 str.). Šie sprendimai gali būti priimami tik priėmus apkaltinamąjį nuosprendį.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse yra numatytos trys nuosprendžių rūšys. BPK analizė leidžia tvirtinti, kad šių rūšių skyrimas priklauso nuo atitinkamo sprendimo apie kaltinamojo kaltumą. Apkaltinamasis ir išteisinamasis teismo nuosprendžio rūšys yra klasikinės. Nuosprendis, kuriuo nutraukiama baudžiamoji byla, kaip jau buvo minėta, atsirado priėmus šiuo metu galiojantį BPK. Šie nuosprendžiai gali būti skirstomi į priimtus pirmos instancijos teismo ir apeliacinės instancijos teismo. Nuosprendžiu laikomas ir teismo baudžiamasis įsakymas (BPK 29 str. 2 d.), kurio priėmimo procesas yra supaprastintas. Mokslinėje literatūroje yra pateikiamas ir kai

[44] Jean Pradel, *Lyginamoji baudžiamoji teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2001), 480.
[45] *Ibid*. p. 482.
[46] Prieš priimant antrąjį sprendimą neretai perskaitomas priešnuosprendinis pranešimas, kuris yra tam tikra asmens charakteristika, leidžianti teismui tiksliai pritaikyti bausmę.
[47] *Ibid.*
[48] *Ibid.*

kurių užsienio šalių nuosprendžių klasifikavimas[49]. Pavyzdžiui, Prancūzijos teismai be įprastinių apkaltinamųjų ir išteisinamųjų nuosprendžių priima ypatingus nuosprendžius, taip vadinamas *absoliucijas*[50]. Austrijos tarėjų teismas be apkaltinamojo ir išteisinamojo nuosprendžio turi teisę priimti nuosprendį dėl tarėjų teismo nekompetentingumo, jei paaiškėja, kad byla turėjo būti nagrinėjama prisiekusiųjų teisme[51]. Japonijoje teisminis nagrinėjimas gali būti baigiamas vienu iš šių sprendimų: išteisinamuoju nuosprendžiu; apkaltinamuoju nuosprendžiu; proceso nutraukimu. Taip pat kaltinamasis gali būti atleidžiamas nuo proceso, priėmus sprendimą vadinamą "*menso"*. Toks sprendimas priimamas tuomet, kai yra aplinkybių, darančių bylą negalima (amnestija, pasikeitęs įstatymas)[52].

1.2. Nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą vieta nuosprendžių rūšių sistemoje

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 303 str. numato tris nuosprendžių rūšis – apkaltinamąjį (BPK 303 str. 2 d.), išteisinamąjį (BPK 303 str. 5 d.), taip pat nuospredį, kuriuo nutraukiama baudžiamoji byla (BPK 303 str. 4 d.). Nors visoms išvardintoms nuosprendžių rūšims yra taikytini ir bendri nuosprendžiui, kaip procesinei teismo sprendimo formai, keliami reikalavimai, taip pat bylos nagrinėjimo teisme principai ir bendrosios sąlygos. Tačiau kaip ir kiekviena nuosprendžio rūšis, numatyta BPK, taip ir nuosprendis, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, turi tik jam vienam būdingą charakteristiką. Todėl siekiant nustatyti nutraukimo nuosprendžiu vietą nuosprendžių rūšių sistemoje, būtina šio instituto santykio su kitomis nuosprendžių rūšimis, analizė.

BPK 303 str. 2 d. nurodoma, kad apkaltinamasis nuosprendis yra priimamas kai kaltinamasis pripažįstamas kaltu dėl baudžiamajame įstatyme numatytos nusikalstamos veikos padarymo ir jam paskiriama bausmė. Taip pat BPK 303 str. 2 d. yra numatyta, kad „kai kaltinamasis iki nuosprendžio priėmimo suserga sunkia nepagydoma liga, dėl kurios bausmę atlikti būtų per sunku, teismas priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, gali atleisti nuteistąjį nuo bausmės atlikimo". BPK 303 str. 5 d. yra numatyti du atvejai, kai teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą teisme priima išteisinamąjį nuosprendį: 1) jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo

[49] Gintaras Goda, *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai* (Vilnius: Saulužė, 1997), 7-87.
[50] Iš esmės tai specifinė išteisinamojo nuosprendžio forma, kai kaltinamasis išteisinamas esant ypatingoms aplinkybėms, pavyzdžiui, giminystės ryšiui tarp teisiamojo ir nukentėjusiojo vagystės atveju. Priimant tokį nuosprendį, išteisinamasis gali būti įpareigojamas atlyginti padarytą žalą. *Ibid*, p. 34-35.
[51] Austrijoje nuosprendžiai gali būti skirstomi į apylinkės teismo nuosprendžius; nuosprendžius, kuriuos pirmos instancijos teisme teisėjas priėmė vienasmeniškai; tarėjų ir prisiekusiųjų teismų nuosprendžiai. Priklausomai nuo subjekto, priėmusio nuosprendį, skiriasi ir pačio nuosprendžio apskundimo galimybės bei tvarka. *Ibid*, 49-56.
[52] *Ibid*, p. 89-90.

požymių; 2) neįrodyta, kad kaltinamasis dalyvavo padarant nusikalstamą veiką. BPK 303 str. 4 d. nurodomi pagrindai, kuomet teismas nuosprendžiu nutraukia baudžiamąją bylą. Nuosprendžiu baudžiamoji byla teisme nutraukiama, jeigu yra BK 36-40, 93 str., 114 str. 3 d., 1891 2 d., 227 str. 4 d., 259 str. 3 d. ir 291 str. 2, 3 d. numatyti pagrindai atleisti kaltinamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės. BPK nuostatų analizė leidžia tvirtinti, kad tokią klasifikaciją sąlygoja kiekvieno nuosprendžio, kaip atskiro instituto, rūšiai būdingų ypatumų visuma, kurią nulemia skirtingi kiekvienam nuosprendžiui priimti taikytini pagrindai, skirtinga sprendimo, apie kaltinamojo kaltumą arba nekaltumą, specifika, skirtingos teisinės pasekmės, kylančios atitinkamai priimant išteisinamąjį arba apkaltinamąjį nuosprendį, taip pat nuosprendį, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama.

Įstatymas numato du apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo pagrindus: 1) kai kaltinamasis teismo pripažįstamas kaltu ir jam skiriama bausmė; 2) kai kaltinamasis atleidžiamas nuo bausmės atlikimo. Abejais atvejais apkaltinamasis nuosprendis yra priimamas, kai teismas konstatuoja nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymius kaltininko veikoje ir pripažįsta įrodyta, kad kaltinamasis yra kaltas dėl nusikalstamos veikos padarymo ir turi būti nubaustas, nes bausmės paskyrimui nėra kliūčių (nesuėjo senaties terminai ir pan.)[53]. Paprastai tokiu atveju įrodžius kaltinamojo kaltumą priimamas apkaltinamasis nuosprendis, kuriuo skiriama bausmė ir taip įgyvendinamas vienas iš baudžiamojo proceso paskirties elementų – teisingai nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį[54]. Antruoju atveju teismas priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, paskiria tokiam asmeniui bausmę ir atleidžia jį nuo bausmės, jeigu asmuo iki nuosprendžio priėmimo suserga nepagydoma liga ir teismas nusprendžia, kad kaltinamajam bausmę atlikti būtų per sunku. Asmens susirgimo sunkia nepagydoma liga faktas turi būti patvirtintas oficialia sveikatos priežiūros įstaigos pažyma arba ekspertų komisijos išvada su jose nurodyta kaltinamojo ligos diagnoze[55]. BK 76 str. 1 d. numato, kad teismas, spręsdamas šį klausimą atsižvelgia į padarytos nusikalstamos veikos sunkumą, nuteistojo asmenybę ir ligos pobūdį. Taigi apkaltinamuoju nuosprendžiu asmuo visais atvejais yra pripažįstamas kaltu, ir jam paskiriama bausmė ir tik nustačius BK 76 str. 1 d. numatytas sąlygas, asmuo gali būti atleidžiamas nuo bausmės atlikimo[56].

[53]Armanas Abramavičius, *et. al., Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. *Bendroji dalis (1-98 straipsniai)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), 197.
[54]Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *supra* note 13, p. 462.
[55]*Ibid.*
[56] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-539-976/2015," http://www.infolex.lt/tp/1161592?nr=1; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-123-697/2015," http://www.infolex.lt/tp/1024262?nr=2

Tuo tarpu baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu instituto vienas esminių bruožų yra tas, kad tokiu nuosprendžiu asmuo padaręs nusikalstamą veiką nepripažįstamas kaltu. Teismas, išnagrinėjęs bylą teisiamajame posėdyje tokiame nuosprendyje negali pasisakyti, kad asmuo yra kaltas nusikalstamos veikos padarymu, jam neskiriama bausmė. Nustačius BPK 303 str. 4 d. numatytus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus, teismas atleidžia kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamąją bylą nutraukia. Šio nuosprendžio procesinius ypatumus lemia tai, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai yra numatyti BK, o ne BPK. Remiantis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto teisine prigimtimi, visais atvejais preliminari sąlyga tokiam nuosprendžiui priimti yra nusikalstamos veikos sudėties požymių konstatavimas[57]. Tai išplaukia iš BK normų, kuriose numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, formuluotės „padaręs nusikalstamą veiką asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės“ (BK 36, 37, 38, 39, 40 str.). Taigi, nors asmuo nepripažįstamas kaltu, teismas, atleisdamas asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės turi pripažinti įrodyta, kad asmens veikoje yra visi nusikalstamos veikos požymiai, t. y. kvalifikuoti nusikalstamą veiką ir pasisakyti, jog buvo padaryta nusikalstama veika. Toks nusikalstamos veikos požymių konstatavimas nereiškia asmens kaltumo. LAT yra pasisakęs, kad *„teismui priimant nuosprendį ar nutartį atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38–40 numatytais pagrindais, konstatuojamas nusikalstamos veikos padarymas, bet asmuo kaltu nepripažįstamas“*[58]. Tai pabrėžiama ir teisės doktrinoje, nurodant, kad bet kuriuo atveju nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas asmuo nėra teismo pripažįstamas kaltu padaręs nusikalstamą veiką, tokio asmens teismas nenuteisia[59]. Taigi šis nuosprendis nėra apkaltinamasis.

Kitas svarbus aspektas yra tai, kad apkaltinamuoju nuosprendžiu yra realizuojama asmens, pripažinto kaltu padarius nusikalstamą veiką, baudžiamoji atsakomybė, kurios turinį sudaro asmens elgesio pasmerkimas valstybės vardu, bausmės paskyrimas, jos atlikimas, išskyrus atvejus, kai jis atleidžiamas nuo jos atlikimo (BK 76 str. 1 d.) ir teistumas. Nuosprendžiu, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, asmuo yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, t. y. nuo visų baudžiamųjų teisinių priemonių, sudarančių baudžiamosios atsakomybės turinį[60]. Asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės nėra pasmerkiamas valstybės vardu, jam neskiriama bausmė, tokiam asmeniui neatsiranda teistumo – būtinojo baudžiamosios atsakomybės bruožo[61]. Tai, kad

[57] Oleg Fedosiuk, *supra* note 10, p. 38.
[58] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-591/2013,“ http://www.infolex.lt/tp/778818?nr=1
[59] Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga* (Vilnius: Justitia, 2008), 351.
[60] Gintaras Goda, *et. al., Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. V-XI dalys, (221-461 straipsniai)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 199.
[61] Vytautas Piesliakas, *op cit,* p. 351.

baudžiamąją bylą nutraukus nuosprendžiu nekyla teistumas yra dar vienas esminis šio instituto skiriamasis bruožas.

Kita vertus, nuosprendis, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama nėra išteisinamasis. Išteisinamuoju nuosprendžiu jokios baudžiamosios teisinės priemonės negali būti taikomos. Priešingai, nei baudžiamąją bylą nutraukiant nuosprendžiu, išteisinimas reiškia, kad asmuo nekaltas, t. y. arba nebuvo padaryta nusikalstama veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, arba asmuo nedalyvavo padarant nusikalstamą veiką[62]. Tokios pozicijos laikosi ir Aukščiausiasis Teismas. Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija pažymėjo, kad *„nuosprendis, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, skiriasi nuo išteisinamojo nuosprendžio, nes tik išteisinamasis nuosprendis reiškia, kad asmuo yra nekaltas“*[63]. Taigi nuosprendis, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, nėra išteisinamasis, kadangi nusikalstama veika, nuo kurios kaltininkas yra atleidžiamas, vistiek išlieka nusikalstama ir visais atvejais šiais pagrindais nutraukiant baudžiamąją bylą, turi būti konstatuojamas nusikalstamos veikos padarymo faktas. Kaip nurodoma BPK 305 str. 4 d. nuosprendžio, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, aprašomojoje dalyje nurodomos šio straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktuose numatytos aplinkybės (t. y. įrodyta pripažintos nusikalstamos veikos aplinkybės – vieta, laikas, būdas ir kitos svarbios aplinkybės; įrodymai, kuriais grindžiamos teismo išvados, ir motyvai, kuriais vadovaudamasis teismas atmetė kitus įrodymus), nusikalstamos veikos kvalifikavimas, taip pat atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai ir motyvai. Nuosprendžio, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama rezoliucinėje dalyje nurodoma sprendimas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės (BPK 307 str. 5 d. 2 p.). Šio nuosprendžio rezoliucinėje dalyje nerašoma apie asmens pripažinimą kaltu[64], o tiesiog konstatuojamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės faktas.

Taigi BPK nuostatų, taip pat teisės doktrinos analizė leidžia tvirtinti, kad nuosprendžiu, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, asmens kaltės klausimas tarsi iš viso neturėtų būti sprendžiamas. Tokią išvadą tarsi suponuoja ir Aukščiausiojo Teismo senato aiškinimas, kuriame nurodoma, kad *„kaltinamojo kaltės klausimas pagal Lietuvos įstatymus išsprendžiamas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. [...] Teismo nuosprendis, kuriame išsprendžiami kaltės klausimai, gali būti apkaltinamasis arba išteisinamasis“*[65]. Pagal tokią formuluotę tik apkaltinamuoju arba išteisinamuoju nuosprendžiais turėtų būti išsprendžiamas asmens kaltės klausimas. Tačiau reikėtų atsižvelgti į tai, kad minėta Aukščiausiojo Teismo apžvalga buvo pateikta nepraėjus mėnesiui nuo

[62] Gintaras Goda, *supra* note 60, p. 198.
[63] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2008 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-100/2008,“ http://www.infolex.lt/tp/83636?nr=1
[64] Vytautas Piesliakas, *supra* note 59, p. 351.
[65] *Supra* note 34.

BPK įsigaliojimo, taigi ir baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu reglamentavimo jame. Šis institutas realiai dar nebuvo pradėtas taikyti teismų praktikoje, o ir Aukščiausiasis Teismas, manytina, dar nebuvo suformavęs aiškios teisinės pozicijos dėl tokio nuosprendžio procesinio įforminimo bei taikymo. Pagal dabartinę formuojamą praktiką LAT kaltę ir kaltumą apibrėžia kaip netapačias sąvokas, pasisakydamas, kad „*Kaltė yra nusikalstamos veikos sudėties subjektyvusis požymis, tuo tarpu kaltumas yra apkaltinamojo nuosprendžio rezoliucinėje dalyje teismo padaryta išvada dėl asmens nusikalstamos veikos padarymo. Ši išvada išreiškiama žodžiais „pripažinti kaltu“. [...] Taigi reikia skirti nusikalstamos veikos požymių konstatavimą nuo asmens pripažinimo kaltu nusikalstamos veikos padarymu“*[66]. Nuosprendyje, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, taip pat būtina konstatuoti įrodytos pripažintos nusikalstamos veikos aplinkybes, taigi kartu nuspręsti dėl asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltės, kaip subjektyviojo nusikalstamos veikos požymio. Kaip pažymima ir minėtoje LAT apžvalgoje „*BPK 305 str. 1 d. 2 p. nurodytos aplinkybės išdėstomos taip pat, kaip ir apkaltinamajame nuosprendyje*“[67]. Taigi iš esmės, šiame nuosprendyje taip pat yra sprendžiamas asmens kaltės klausimas, tačiau jame negali būti konstatuojamas asmens kaltumas.

Toks šio instituto procesinis įforminimas lemia tai, kad asmens, kuriam baudžiamoji byla nutraukiama ir jis atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, statusas lieka tiksliai neapibrėžtas. Situacija, priėmus nuosprendį nutraukti baudžiamąją bylą, asmens statuso atžvilgiu lieka dviprasmiška. Viena vertus, tokiu nuosprendžiu asmens kaltumas nėra pripažįstamas, nes jis nenuteisiamas, jam neskiriama bausmė, kita vertus, jis nėra išteisinamas, kadangi aprašomojoje dalyje konstatuojama, kad jis padarė nusikalstamą veiką, t. y. išsprendžiamas atitikimo BK numatytai nusikalstamos veikos sudėčiai klausimas (be kita – ir kaltės klausimas). Rezoliucinėje šio nuosprendžio dalyje nėra konstatuojamas nei asmens kaltumas, nei nekaltumas, o priimamas sprendimas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės dėl šios nusikalstamos veikos padarymo. Šiuo atveju asmuo nepripažįstamas kaltas, tačiau jis taip pat nėra reabilituojamas. Visa tai leidžia daryti išvadą, kad asmens teisinis statusas, priėmus tokį nuosprendį, lieka atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rėmuose. Visa tai suponuoja, kad asmuo, kuriam baudžiamoji byla nutraukiama teismui priimant nuosprendį, turėtų būti laikytinas asmeniu, atleistu nuo baudžiamosios atsakomybės, o ne nuteistuoju ar išteisintuoju.

Apibendrinus visa tai, galima tvirtinti, kad baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu santykio su kitomis nuosprendžių rūšimis analizė parodė, kad ši nuosprendžio rūšis užima tarpinę vietą nuosprendžių rūšių sistemoje. Nuosprendis, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, nėra

[66] *Supra* note 58.
[67] *Supra* note 34.

apkaltinamasis ar išteisinamasis, nors turi tiek vienam, tiek kitam nuosprendžiui sąlyginai būdingų bruožų. Pagrindinis šio instituto skiriamasis bruožas, nusakantis jo „specifiką“ yra tai, kad šiuo nuosprendžiu vis tik yra išsprendžiamas nusikalstamos veikos požymių buvimo klausimas, tačiau kaltumas nekonstatuojamas. Todėl galima tvirtinti, kad baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu yra ypatinga teismo sprendimo procesinė forma, kuria nekonstatuojamas nei asmens kaltumas, nei nekaltumas, o priimamas sprendimas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės.

1.3. Nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą konstitucinės prielaidos

Taigi pripažinus, kad baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu yra „specifinė“, nuo apkaltinamojo ar išteisinamojo nuosprendžių besiskirianti procesinė forma, toliau būtina panagrinėti, ar toks reglamentavimas turi legitimų, konstituciškai pagrįstą egzistavimo pagrindą, ar šis institutas dera su konstituciniais ir tarptautiniais žmogaus teisių apsaugos baudžiamajame procese principais.

Kaip ne kartą buvo minėta moksliniuose darbuose, baudžiamojo proceso optimizavimo tendencijos įvairiose valstybėse, taip pat pas Lietuvoje (*autorės pastebėjimu*) paskatino baudžiamojo proceso diferenciaciją. Proceso diferenciacija nėra naujas reiškinys. Kaip nurodo R. Ažubalytė, nors Vakarų Europos šalių baudžiamojo proceso įstatymuose buvo (ir yra) įtvirtintos kelios baudžiamųjų bylų tyrimo ir/ar nagrinėjimo procesinės formos, tačiau tiek Vakarų Europoje, tiek Sovietų Sąjungos baudžiamojo proceso moksle maždaug praėjusio amžiaus septintąjį dešimtmetį dėl įvairių priežasčių imta diskutuoti apie proceso diferenciaciją, ieškant naujų valstybės reakcijos į nusikalstamas veikas būdų, taip pat proceso paspartinimo galimybių. Mokslinių diskusijų, bei įstatymo leidėjo valios rezultatas buvo tai, kad praktiškai neliko „vieningo“ baudžiamojo proceso[68].

Baudžiamojo proceso moksle laikomasi nuomonės, kad randantis ir gausėjant vis įvairesniam nusikalstamumui (esant skirtingoms nusikalstamų veikų padarymo aplinkybėms, nevienodam nusikalstamas veikas padariusių asmenų statusui), vienos bendros baudžiamosios procesinės formos taikymas nėra įmanomas, siekiant veiksmingai jį kontroliuoti. Nors įvairiose valstybėse gali būti (ir yra) įtvirtintos labai skirtingos savo specifika procesinės formos, priimtina kalbėti apie bendrąją baudžiamojo proceso formą, pagal kurią yra tiriama ir nagrinėjama dauguma nusikalstamų veikų, ir

[68] Rima Ažubalytė, *supra* note 4, p. 41.

kitas procesines formas (rūšis), nustatomas baudžiamosioms byloms su tam tikrais ypatumais tirti ir nagrinėti[69].

Apibendrinus autorių, nagrinėjusių baudžiamojo proceso diferenciacijos formas, mintis, darytina išvada, kad procesinės formos diferenciacija, atsižvelgus į įvairius nusikalstamos veikos ir jos tyrimo bei nagrinėjimo proceso aspektus (arba kriterijus) iš esmės vykdoma dviem pagrindinėmis kryptimis: suteikiant papildomų garantijų specifinėse bylose ir supaprastinant procesą nesudėtingose bylose, paprastai nekeliančiose didelio pavojaus visuomenenei[70]. Bendriausiu požiūriu kaip proceso diferenciacijos rezultatas yra išskiriamos specifinės baudžiamojo proceso rūšys (supaprastintos procesinės formos, formos su sustiprintomis procesinėmis garantijomis ir kt.)[71] ir alternatyvios apkaltinamajam nuosprendžiui priemonės (įvairios „diversijos“ procedūros - tikslingumo principo taikymo formos arba atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės procesinės formos)[72].

Nors taip vadinamos specifinės baudžiamojo proceso rūšys dar tebekelia tiek teoretikų, tiek praktikų diskusijas, tačiau žymiai daugiau klausimų iškyla priimant ir taikant įvairias „diversijos“ procedūras, kurių išraiška yra diskrecinio baudžiamojo persekiojimo institutas arba įvairios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės procesinės formos. Šių procedūrų pagalba suponuojama galimybė baudžiamojo pobūdžio konfliktą išspręsti nesivadovaujant tradicine baudžiamojo proceso schema: nusikalstama veika – ikiteisminis tyrimas – teismo procesas – nuosprendžio priėmimas ir vykdymas. Tą nulemia tai, kad diskrecinio baudžiamojo persekiojimo institutas yra tikslingumo principo išraiška pradedant ir vykdant baudžiamąjį persekiojimą[73]. Šio principo taikymo pagrindinis tikslas yra išryškinti individualizaciją kriminalinėje justicijoje, bei pirmą kartą nesunkų nusikaltimą padariusiam asmeniui suteikti galimybę pasinaudoti alternatyviais teisiniais baudžiamojo konflikto išsprendimo būdais[74].

Kaip viena iš tokių diversijos procedūrų arba alternatyvių teisinių būdų, baudžiamąjį konfliktą išspręsti teisme ir yra baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu, kuriuo priimamas sprendimas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Pažymėtina, kad sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą BPK 212 str. numatytais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindais (BPK 212 str. 2 – 8 punktai) gali ir prokuroras. Tačiau BPK 214 str. 2 d. yra nurodyta, kad atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės numatytais atvejais ikiteisminis tyrimas nutraukiamas

[69] Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis ir Jolanta Zajančkauskienė, *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 17.
[70] *Ibid.*, p. 25-26; Rima Ažubalytė, *supra* note 6, p. 231.
[71] Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis ir Jolanta Zajančkauskienė., *op. cit.*, p. 29-30.
[72] Rima Ažubalytė, „Baudžiamojo proceso raidos tendencijos: formų diferenciacija,“ *op. cit*. p. 231.
[73] Rima Ažubalytė, „Alternatyvūs baudžiamojo konflikto sprendimo būdai nagrinėjant bylą teisme,“ *supra* note 4, p. 42.
[74] Rima Ažubalytė, „Legalumo ir tikslingumo principai vykdant baudžiamąjį persekiojimą: ištaka, raida, tendencijos,“ *Jurisprudencija* 21, 13 (2001), 95.

ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimu, kuris patvirtina prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo. Ir atrodytų, kad toks procesinis reglamentavimas yra pakankamai pozityvus sprendimas baudžiamajame procese, realizuojantis galimybę ne tik nuteisti nusikalstamą veiką padariusį asmenį apkaltinamojo nuosprendžio forma, bet ir taikyti įvairias atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formas, taip randant būdų, kitaip, ne tik taikant baudžiamąją atsakomybę išspręsti kilusį baudžiamąjį konfliktą. Tačiau procesas tokiu atveju tampa baudžiamojo konflikto išsprendimo forma, o ne materialiosios tiesos paieškos procesu, pagal kurį griežtai vertinant, turėtų būti laikytinas neteisėtu[75]. Ir kyla pagrindinis klausimas, kokiais kriterijais vadovaujantis turėtume vertinti diversijos procedūras ir jų pagrįstumą baudžiamajame procese. Pripažįstant, kad diversijos procedūros yra vienas iš baudžiamojo proceso diferianciacijos būdų ir neginčijant, kad specifinis, besiskiriantis nuo bendrojo proceso modelio, reglamentavimas turi būti konstituciškai pagrįstas[76], galima tvirtinti, kad pagrindiniai kriterijai, kuriais vadovaujantis turėtų būti vertinamos šios procedūros yra Konstitucijos ir tarptautinių teisės aktų reikalavimai, keliami tinkamam (sąžiningam) procesui[77].

Demokratinėse teisinėse sistemose, tai pat Lietuvoje, tikslingumo principo[78] apraiškų, kurių išraiška yra proceso diferencijavimas, taikymo ribas pirmiausia turėtų nustatyti Konstitucija. „Pagal Konstituciją procesinių santykių teisinis reguliavimas turi būti toks, kad proceso dalyviai, turintys tą patį procesinį teisinį statusą, būtų traktuojami vienodai; taigi jie turi turėti ir tokias pačias teises ir pareigas, nebent tarp jų būtų tokio pobūdžio ir tokio masto skirtumų, kad nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas; priešingu atveju būtų nukrypta nuo konstitucinių teisinės valstybės ir asmenų lygiateisiškumo principų[79].

Konstitucinis Teismas suformulavo pagrindinius kriterijus, pagal kuriuos įstatymų leidėjas turi diskreciją diferencijuoti baudžiamąją procesinę formą. Jis nurodė, kad *„įstatymu reglamentuodamas baudžiamojo proceso santykius įstatymų leidėjas turi gana plačią diskreciją ir gali įstatymu nustatyti skirtingas baudžiamojo proceso rūšis, kartu ir baudžiamojo proceso ypatumus tiriant tam tikras nusikalstamas veikas ir (arba) nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas, inter alia skirtingas tam tikrų nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo*

[75]Rima Ažubalytė, *supra* note 4, p.42.
[76] Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis ir Jolanta Zajančkauskienė, *supra* note 69, p. 17.
[77] Rima Ažubalytė, *op. cit.*, p. 42.
[78] Apie tikslingumo principą plačiau žiūrėti: Gintaras Goda, „Baudžiamojo proceso raidos tendencijos Europoje," *Teisės problemos* 3 (1999), 27; Rima Ažubalytė, „Legalumo ir tikslingumo principai vykdant baudžiamąjį persekiojimą: ištaka, raida, tendencijos," *Jurisprudencija* 21, 13 (2001), 88-100.
[79] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai," *Valstybės žinios* 111, 4549 (2007), http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta568/content

taisykles, baudžiamojo proceso dalyvių teisinio statuso ypatumus ir kt.; tačiau įgyvendindamas minėtą diskreciją įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos, inter alia jos nuostatų, įtvirtinančių asmenų lygiateisiškumą, teisę kreiptis į teismą, teisę į teisingą ir nešališką teismą, teisėjo ir teismų nepriklausomumą vykdant teisingumą [...] Baudžiamojo proceso teisinis reguliavimas turi būti pagrįstas konstituciniais teisėtumo, lygybės įstatymui ir teismui, nekaltumo prezumpcijos, viešo ir teisingo bylos nagrinėjimo, teismo ir teisėjo nešališkumo ir nepriklausomumo, teismo ir kitų valstybės institucijų (pareigūnų), dalyvaujančių baudžiamajame procese, funkcijų atskyrimo, teisės į gynybą garantavimo ir kitais principais. Konstitucija neužkerta kelio įstatymu įtvirtinti ir tokias baudžiamojo proceso rūšis, kurios daugiau ar mažiau skiriasi nuo bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio, tačiau jų nustatymas turi būti konstituciškai pagrįstas"[80].

Taigi, pagal oficialią Konstitucinio Teismo doktriną, įstatymų leidėjas, reglamentuodamas baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu procedūrą, privalo nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad nebūtų pažeidžiami arba ignoruojami esminiai konstituciniai baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso principai, paneigiamos arba netinkamai užtikrinamos proceso šalių teisinės garantijos. Todėl pritartina A. Baranskaitės išsakytai pozicijai, kad „*siekimas įgyvendinti proceso ekonomijos principą, spręsti bylas supaprastinto proceso tvarka, neturėtų būti prioritetas tiek prieš konstitucinius baudžiamosios teisės principus, t. y. jog teisingumą vykdo tik teismas, asmens kaltumą nusikalstamos veikos padarymu gali konstatuoti tik teismas ir kt., taip pat prieš baudžiamojo proceso principus, t. y. jog asmeniui turi būti sudarytos galimybės pasinaudoti teise į gynybą, siekti, kad jo bylą išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas"*[81].

Tačiau čia ir kyla pagrindinė problema, kurią analizuoja ir bando spręsti tiek baudžiamosios teisės specialistai, tiek baudžiamojo proceso mokslo atstovai. Siekimas nepriekaištingai reglamentuoti diversijos procedūras, taip, kad jos tiksliai atitiktų BK įtvirtintas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės normas, ištyrus ir teisme išnagrinėjus baudžiamąją bylą priimti apkaltinamąjį nuosprendį ir tada, jei nuteistasis yra įvykdęs BK keliamus reikalavimus, atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės, paneigia visus kitus diversijos instituto procesinius tikslus, antai kaip proceso trukmė bei sąnaudos niekuo nesiskirtų nuo įprasto proceso, asmuo bet kokiu atveju būtų nuteisiamas ir kita[82]. Kita vertus, neliktų ir esminių mokslinėje literatūroje gvildenamų

[80] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai," http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta484/content

[81] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 172.

[82] Rima Ažubalytė, *supra* note 4, p. 43.

problemų, tokių kaip baudžiamosios bylos nutraukimo diskreciniais pagrindais ir nekaltumo prezumpcijos santykio problema: civilinio ieškinio išsprendimo, proceso išlaidų priteisimo, baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo pagrįstumo.

Tačiau, juk baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu pirmiausia turėtų būti suvokiamas kaip alternatyva apkaltinamajam nuosprendžiui, kai įvertinus visas bylos aplinkybes, teismas turi įstatymo jam suteiktą diskreciją spręsti, ar tikslinga priimti apkaltinamąjį nuosprendį, ar nustačius BK numatytas sąlygas bei pagrindus (BK 36-40 str.), atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės, taip suteikiant jam galimybę esant padarytam mažiau pavojingam nusikaltimui, pasitaisyti ir be realaus nuteisimo bei bausmės atlikimo. Tačiau kaip jau buvo minėta, tai, kad tokiu nuosprendžiu nėra konstatuojamas asmens, padariusio nusikalstamą veiką kaltumas, gali kelti tiek teorinių diskusijų, tiek ir praktinių problemų, vertinant šį institutą atitikimo Konstitucijos bei tarptautinių teisės aktų reikalavimams. Ir kyla principinis klausimas – ar reikia visus asmenis, padariusius nusikalstamą veiką, nuteisti. O jei ne - ar legitimus toks nuosprendis, kuriuo *de jure* nėra konstatuojamas asmens kaltumas, o asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, nors jis *de facto* padarė nusikalstamą veiką[83].

Diskrecinio baudžiamojo persekiojmo principo įvedimą, ar jo taikymo išplėtimą, kaip vieną iš būdų paprastinti baudžiamąjį procesą nurodė Europos Taryba rekomendacijoje „Dėl baudžiamosios justicijos sistemos supaprastinimo“[84]. Tačiau kartu pažymėjo, kad valstybės narės, nustatydamos diskrecinį baudžiamąjį persekiojimą turi atsižvelgti į savo istorinę raidą ir konstitucijas. EŽTK 6 str. 1 d. taip pat nurodoma, kad „*nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo*“[85]. Europos Žmogaus Teisių teismas pripažino, kad „*procedūra, kurioje byla išsprendžiama be teismo, negali būti vykdoma prieš įtariamojo valią. Jo sprendimas atsisakyti teisės į teismą negali būti paveiktas. [...] teisminio nagrinėjimo perspektyva kiekvienam asmeniui, kaltinamam nusikaltimo padarymu, be abejo, turi įtakos jo apsisprendimui pasirinkti alternatyvius baudžiamojo konflikto sprendimo būdus, tačiau toks „poveikis“ neprieštarauja Konvencijos nuostatoms“*[86]. Taigi Konvencijai neprieštarauja ir alternatyvių baudžiamojo konflikto sprendimo būdų numatymas, taigi

[83] Apie nekaltumo prezumpcijos problematiką toliau bus kalbama trečioje darbo dalyje.
[84] Europos Tarybos ministrų komiteto rekomendacija Nr. R (87) 18 „Dėl baudžiamosios justicijos sistemos supaprastinimo“ iš *Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijos baudžiamojo proceso srityj*e, Raimundas Jurka, Svetlana Melničenko, Irma Randakevičienė (Vilnius: Eugrimas, 2006), 59.
[85] Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, *Valstybės žinios* 40, 987 (1995).
[86] Raimundas Jurka, Rima Ažubalytė, Marina Gušauskienė, Artūras Panomariovas, *Baudžiamojo proceso principai* (Vilnius: Eugrimas, 2009), 42. (Cituota iš: Council of Europe. European Court of Human Rights. Case of Deweer v. Belgium, Appl. No. 6903/75, judgment of the 27 th of February, 1980).

ir baudžiamosios bylos nutraukimas diskreciniais pagrindais, tačiau taip pat svarbu, kad tokiais atvejais, kai vis tik yra sprendžiamas asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltės klausimas, būtų numatyta tinkama baudžiamosios bylos nagrinėjimo procedūra, užtikrinanti pakankamas proceso šalių procesines garantijas.

Nors Konstitucinis Teismas tiesiogiai netyrė nagrinėjamo instituto konstitucingumo, tačiau konstitucines doktrinines nuostatas bus bandoma ,,išsiaiškinti“ sistemiškai analizuojant Konstitucinio Teismo jurisprudenciją tam tikrais klausimais. Konstitucinėje jurisprudencijoje yra aiškinama, kad ,,*reguliuodamas baudžiamojo proceso santykius įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes, turi diskreciją nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kad nukentėjusysis (jo atstovas) ir asmuo, kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, turėtų galimybę susitaikyti, ir šis susitaikymas būtų pagrindas nutraukti baudžiamąjį procesą. Susitaikymas galimas ir tose baudžiamosiose bylose, kuriose kaltinimą teisme palaiko pats nukentėjusysis (jo atstovas), ir tose, kuriose valstybinį kaltinimą palaiko prokuroras. Tačiau įstatymų leidėjas, reglamentuodamas susitaikymo instituto sąlygas, pagrindus, negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad minėtas susitaikymas būtų galimas bylose dėl visų nusikalstamų veikų. Reglamentuodamas nukentėjusiojo (jo atstovo) ir asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą, veiką, susitaikymo institutą įstatymų leidėjas privalo nustatyti ir aiškias šio instituto taikymo procedūras*“[87].

Taigi, galima teigti, kad baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu nėra savaime prieštaraujantis Konstitucijai, tačiau siekiant, kad jo taikymas nekeltų abejonių dėl atitikimo konstituciniams ir tarptautiniams teisės aktų reikalavimams, jo procedūra turėtų būti reglamentuota taip, kad baudžiamasis procesas užtikrintų pakankamas proceso šalių teisines garantijas.

[87] *Supra* note 42.

2. NUOSPRENDŽIO NUTRAUKTI BAUDŽIAMĄJĄ BYLĄ PROCEDŪRA IR PRIĖMIMO PRIELAIDOS

Apžvelgus esmines baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu konstitucines prielaidas, toliau darbe bus analizuojami procedūriniai klausimai, susiję su teismo realizuojama teise nutraukti baudžiamąją bylą. Atlikus mokslinę analizę, bandysime pateikti išvadas dėl pagrindinių doktrinoje kylančių klausimų: koks turėtų būti teismo vaidmuo taikant šią procedūrą, ar baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu priėmimo sąlygos ir pagrindai turėtų lemti teismo pareigą kiekvienu atveju svarstyti dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Taip pat bus paanalizuota, ar pakanka įstatyme numatytų procedūrų, kurių pagrindu yra įgyvendinama teismo diskrecija ir kokie pagrindiniai kriterijai turėtų lemti teismo sprendimą nutraukti baudžiamąją bylą.

Pažymėtina, kad tolesnis tyrimas tikslingai bus atliekamas apsiribojant sąlyginių baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu pagrindų, numatytų BK 38, 40 str. analize. Tokį pasirinkimą lėmė tiriamojo darbo apimtis: darbe siekiama ne fragmentiškai apžvelgti visus galimus byloje nutraukimo pagrindus, tačiau giliau paanalizuoti nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą esminius aspektus nutraukiant bylas nukentėjusiajam ir kaltininkui susitaikius viešojo kaltinimo bylose ir nutraukiant baudžiamąją bylą dėl laidavimo. Pagrindžiant tai, reikėtų pažymėti, kad baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu pagrindai, numatyti kituose BK straipsniuose (BK 36, 37, 39, 39[1], 93 str., 114 str. 3 d., 189[1] str. 2 d., 227 str. 4 d., 259 str. 3 d., 291 str. 2 ir 3 d.), savo paskirtimi yra visai kitokio pobūdžio, nei pirmiau minėti. Pavyzdžiui, baudžiamosios bylos nutraukimas BK 37 str. numatytu pagrindu, praktikoje yra pritaikomas pakankamai retai. Tokios bylos pagal plėtojamą teismų praktiką[88] yra išsprendžiamos *ultima ratio*[89] principo pagalba: dauguma iš jų net nepasiekia teismo, o yra nutraukiamos konstatuojant, kad nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių (BPK 3 str. 1 d. 1 p.)[90]. Be to, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius ar

[88] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-271-648/2015;“ http://www.infolex.lt/tp/1149041?nr=1
„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-677/2012;“ http://www.infolex.lt/tp/494266?nr=1
„Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-291-300/2013;“ http://www.infolex.lt/tp/663202?nr=1
„Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-339-210/2008;“ http://www.infolex.lt/tp/100672?nr=1
„Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-496-116/2014,“ http://www.infolex.lt/tp/830971?nr=1
[89] Plačiau apie *ultima ratio* principą ir jo taikymą žr. pvz.: Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė,“ *Jurisprudencija* 19,2 (2012), 715-738.
[90] Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 2015 m. vasario 12 d. nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje Nr. 01-1-14582-15.

pagal laidavimą yra priskiriami sąlyginiam atleidimui[91]. Tuo tarpu kiti baudžiamosios bylos nutraukimo pagrindai (BK 36, 39, 39[1], 93 str., 114 str. 3 d., 189[1] str. 2 d., 227 str. 4 d., 259 str. 3 d., 291 str. 2 ir 3 d.) yra besąlyginiai[92]. Šie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai turėtų sudaryti atskiro tiriamojo darbo dalyką, nes jie yra susiję su savitais tokių institutų numatymo įstatyme, tikslais. Pavyzdžiui, BK 93 str. turi ypatingą subjektą - nepilnamečiai asmenys padarę nusikalstamą veiką, gali būti atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės. Pagal BK 291 str. 2 ir 3 d. byla gali būti nutraukiama, nes viešas interesas persekioti asmenį yra labai menkas, jei asmuo bus išduotas kitai valstybei[93]. BK 39[1], 114 str. 3 d., 189[1] str. 2 d., 227 str. 4 d., 259 str. 3 d. numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai skirti padėti greičiau išaiškinti latentinio pobūdžio nusikaltimus[94], bendradarbiaujant su teisėsaugos institucijomis, atskleisti kuo daugiau sunkių nusikaltimų[95] arba užkardyti sunkius ir labai sunkius nusikaltimus (BK 114 str. 3 d.[96]). Tuo tarpu, į įstatymo apibrėžtas susitaikymo instituto (kaip ir atleidimo pagal laidavimą)[97] ribas patenka visų pirma tos nusikalstamos veikos, kurios nepriskiriamos prie sunkiausių ir griežčiausiai baudžiamų nusikaltimų, jos visų pirma pažeidžia privačius atskirų asmenų - fizinių ir juridinių - interesus[98]. Be to, tiriamojo darbo tikslais atlikus 2015/2016 m. nuosprendžių, kuriais baudžiamosios bylos buvo nutrauktos atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės, analizę[99], taip pat remiantis mokslinių tyrimų duomenimis[100] didžioji dalis baudžiamųjų bylų dar pirmoje instancijoje nuosprendžiu nutraukiama būtent pritaikius BK 38, 40 straipsnius.

---

[91] Vytautas Piesliakas, *supra* note 59, p. 352. „*Pagal BK 38 ir 40 straipsnius nuo baudžiamosios atsakomybės atleistam asmeniui teismas ir (arba) įstatymas kelia tam tikrus reikalavimus. Jeigu jie nevykdomi, gali būti panaikintas atleidimas ir asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už ankščiau padarytą veiką*".

[92] Taikant besąlyginį atleidimą atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės negali būti panaikintas ir asmuo negali būti už ankščiau padarytą veiką traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, net jei jis padaro naują nusikalstamą veiką. *Ibid.*

[93] Rima Ažubalytė, „Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje" (daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), LTU, 2002), 156-157.

[94] Šarūnas Narbutas ir Lorena Paškūnaitė, „Jono Prapiesčio paskaitos. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis," (2008/2009). Žiūrėta 2016-12-01. https://googlegroups.com/group/tv-10/attach/.../BT%20**Prapiestis**.pdf?part=0
Teigiama ir taip, kad tokių specialių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų įtvirtinimas rodo, kad įstatymų leidėjas siekia, kad būtų kuo mažiau latentiškumo. Suteikiant galimybę išvengti BA, valstybė sudaro galimybes nusimesti moralinę ir kitokią naštą dėl latentiškumo.

[95] Plačiau apie tai: Rima Ažubalytė, „Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje," *op.cit.*, p. 137-154.

[96] Armanas Abramavičius, *et. al*., *supra* note 53, p. 79-81. Pagal BK 114 str. 3 d. nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas sąmoksle dalyvavęs asmuo, jeigu jis savo noru suteikė svarbią informaciją apie rengiamą valstybės perversmą. Valstybės perversmas priklauso labai sunkių nusikaltimų grupei. Įstatymo leidėjas numatė tokį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindą, kadangi siekė užkirsti kelią tokiam sunkiam nusikaltimui, kuriuo kėsinamasi į valstybės konstitucinę santvarką (papildomai gali būti ir valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir kt.).

[97] Darbo autorės pastaba.

[98] Agnė Baranskaitė, „Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: istorinis lyginamasis aspektas," *Jurisprudencija* 45, 37 (2003), 62.

[99] „Liteko" teismų duomenų sistemoje viso buvo peržiūrėta 70 nuosprendžių.

[100] Ilona Michailovič, *et. al*., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 197-205.

2.1. Teismo diskrecija

Baudžiamojo proceso kodekse yra numatyti atvejai, kai nustatęs BK įtvirtintus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus, teismas nutraukia baudžiamąją bylą priimdamas nuosprendį (BPK 303 str. 4 d., 327 str. 2 d.). Kaip jau minėta, baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu yra tikslingumo principo realizavimo procesinė forma. Taigi, pagal BPK, visais atvejais, net ir nustačius atitinkamus BK numatytus pagrindus ir egzistuojant visoms įstatyme numatytoms sąlygoms atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, teismas nėra įpareigotas nutraukti baudžiamąją bylą. Teismas visais atvejais turi diskreciją spręsti, nutraukti baudžiamąją bylą ir atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, ar atleidimo netaikyti.

Diskrecijos samprata jurisprudencijos požiūriu gali būti apibūdinama keliais aspektais: 1) diskrecija kaip disponuojančio subjekto teisė pasirinkti principus, pagal kuriuos jis veiks; 2) kaip vieno teisės subjekto vienašališkai pasirinktas sprendimas, kuris liečia kitus subjektus; 3) diskrecija, kaip pasirinkimas iš to, ką teisė leidžia[101]. Teisės suteikta diskrecija mokslinėje literatūroje suvokiama kaip teisėtas pasirinkimas, sprendimas, priimtas neperžengiant egzistuojančių ribojimų[102]. Anot J. Gumbio, taisyklės nustato ribas, kurių neperžengiant diskrecija gali būti įgyvendinama[103]. Taigi diskreciją teisėje visais atvejais riboja įstatymai, kurių ribose ji gali būti realizuojama[104]. Toliau darbe teismo diskrecija bus suvokiama kaip teisėjo (teismo) pasirinkimas iš to, ką teisė leidžia.

Taigi, teismo diskrecija nutraukti baudžiamąją bylą yra įtvirtinta įstatymu ir išreiškiama BK formuluote „*asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, gali būti teismo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės*“ (BK 38 str. 1 d., 40 str. 1 d.), taip pat yra aiški sistemiškai aiškinant BPK. Kad tai yra teismo teisė, o ne pareiga, ne kartą buvo aiškinama LAT[105]. Antai vienoje nutarčių teismas nurodo, kad *„BK 38 straipsnio 1 dalies*

---

[101] Jaunius Gumbis, „Teisinė diskrecija: teorinis požiūris,“ *Teisė* 52 (2004): 41.

[102] Genevra Richardson, Anthony Ogus and Paul Burrows, „Policing Pollution: A Study of Regulation and Enforcement,“ (Oxford: Claredon Press, 1983), 20-21.

[103] Jaunius Gumbis, *op.cit.* p. 42.

[104] Jaunius Gumbis, „Teisinė diskrecija: socialinis požiūris,“ *Teisė* 52 (2004), 53. *„Viena iš diskrecijos paskirčių yra suteikti teisei lankstumo, kad taikomas įstatymas nebūtų vien akla norma. Kita vertus, vadovaudamiesi vidiniu jausmu [...] teisėjai dažnai panašias bylas sprendžia nevienodai. Tai yra neišvengiama, leidžiant teisėjams įvesti subjektyvius standartus taikant teisės normas. Dėl to teigiama, kad teisėjai, kiekvienas įgyvendindamas savo diskreciją, formuoja skirtingą praktiką, o tai galiausiai teisei suteikia pernelyg daug nenuspėjamumo“*.

[105] *„Pagal BK 40 straipsnį asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą. BK 40 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta sąlygų visuma, kuriai esant galimas šio straipsnio taikymo svarstymas. Pabrėžtina, kad, net nustačius visas įstatymo numatytas sąlygas, BK 40 straipsnio taikymas yra ne teismo pareiga, tačiau išlieka teismo teise, kurią jis įgyvendina įvertinęs visas byloje nustatytas aplinkybes“*. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/954839?nr=1

dispozicija numato, kad asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą neatsargų arba nesunkų ar apysunkį nusikaltimą, gali būti teismo atleistas nuo atsakomybės, jeigu yra nustatomos 1–4 punktuose numatytos sąlygos. Tokia įstatymo konstrukcija įtvirtina, kad net ir nustačius numatytų sąlygų visumą teismui suteikta diskrecija rinktis, ar nusikalstamą veiką padariusį asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, ar ne. Esant neprivalomai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšiai, teismas „ad hoc" (konkrečiu atveju) sprendžia, ar tikslinga atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės. Teismo sprendimą atleisti ar ne nuo baudžiamosios atsakomybės remiantis BK 38 straipsnio nuostatomis, gali lemti realus nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnis, kaltininko asmenybė ir kitos aplinkybės"[106]. Be kita ko, LAT ne kartą pabrėžė, kad tai nėra subjektyvi kaltininko teisė[107]. Teismas nurodė, kad *„[...] Būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius nėra subjektyvi kaltininko teisė. Net ir esant visoms komentuojamo BK 38 straipsnio 1 dalyje nurodytoms sąlygoms, teismas gali atsisakyti atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, nes tai yra teismo teisė, o ne pareiga. Šio klausimo sprendimui turi reikšmę baudžiamosios bylos aplinkybių visumos, susijusios su padaryta nusikalstama veika ir kaltininko asmenybe, įvertinimas"*[108]. Taigi kiekvienu atveju teismas vertina aplinkybių visumą, tačiau yra laisvas pasirinkti, ar priimti nuosprendį baudžiamąją bylą nutraukti, ar spręsti dėl išteisinamojo ar apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo.

Pažymėtina ir tai, kad LAT taip pat laikosi pozicijos, kad teismas turi motyvuoti, kodėl jis nusprendė nutraukti bylą nuosprendžiu, o ne atvirkščiai – kodėl nenutraukė bylos, kurioje formaliai egzistuoja visos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Nurodoma, kad „*taikydamas Baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje numatytus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus (BK 37–40 str. bei 93 str.), teismas nurodo, jog padaryta veika ir kaltinamasis atitinka įstatymuose atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės numatytas sąlygas, nuosprendyje pagrindžia jų, o nepilnamečiui taikydamas BK 93 str., bent vienos iš jų, buvimą. Teismas turi nurodyti dar ir kitus motyvus, kodėl tokiam asmeniui galima taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės*"[109].

Tačiau, analizuojant kasacinių skundų argumentus pastebima tendencija, kad kaltinamajam sunku suprasti, kuo vadovaudamasis teismas nenutraukė baudžiamosios bylos, nors jo manymu, formaliai egzistavo pagrindai atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, ir tai jis vertina kaip netinkamą baudžiamojo įstatymo taikymą ar esminius baudžiamojo proceso pažeidimus.

---

[106] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-697/2015," http://www.infolex.lt/tp/1024254?nr=1

[107] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-120-489/2016;" http://www.infolex.lt/tp/1249272?nr=1

[108] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-171-511/2016," http://www.infolex.lt/tp/1268339?nr=1

[109] *Supra* note 34.

Pavyzdžiui, vienoje kasacine tvarka nagrinėtų baudžiamųjų bylų kasatorius skundė, kad pirmosios instancijos teismas neatleido jo nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 straipsnyje numatytais pagrindais, tuo tarpu A. Č. ir E. P. atleido nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius. LAT nurodė, kad „*atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra teismo teisė. Ja galima pasinaudoti tik esant visiems BK 38 straipsnyje numatytiems pagrindams. Pažymėjo, kad kasatorius pirmosios instancijos teisme neišreiškė tokio prašymo, todėl teismas neprivalėjo nuosprendyje motyvuoti savo sprendimo dėl BK 38 straipsnio taikymo. Kadangi apylinkės teismas netaikė A. S. atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, tai galima daryti išvadą, kad tokių pagrindų nenustatė*“[110]. Taigi, pirmosios instancijos teismas nepasisakė, dėl ko nenutraukė bylos nuosprendžiu, o LAT pripažino, kad to daryti jis neprivalėjo. Taip įgyvendinama teismo diskrecija. Kita vertus, motyvus, kodėl teismas netaikė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės vis tiek turėjo pateikti tiek apeliacinė, tiek kasacinė instancijos.

Taigi, viena vertus teismas turi diskreciją, nutraukti ar ne baudžiamąją bylą, o taip pat neprivalo motyvuoti, kodėl nusprendė baudžiamosios bylos nenutraukti. Kita vertus, kaip jau buvo minėta, diskrecija yra tai, ką leidžia teisė, todėl teismo laisvę apsispręsti dėl baudžiamosios bylos nutraukimo turi lemti aiškūs procedūros kriterijai, bei aiškūs sprendimo motyvai, kad proceso šalims, taip pat visuomenei būtų aišku, kuo vadovaudamasis teismas priėjo vienokio ar kitokio sprendimo byloje. Šią poziciją pagrindžia ir Konstitucinio Teismo doktrina, kurioje teigiama, kad: *„Teisminis teisių ir laisvių gynimas, skirtingai nuo kitų jų gynimo būdų, turi tik jam būdingus visuotinai pripažintus demokratinius principus (lygybės teismui, viešumo, rungimosi, teisės būti išklausytam teisme ir kt.). [...] Spręsdamas konfliktą, teismas kaip valstybės valdžios institucija, priima teisingumo aktą. Priimdamas jį, teismas remiasi specialiomis procedūrinėmis taisyklėmis. Viena jų reikalauja, kad teismas, nustatydamas asmens teises ir pareigas nurodytų aiškius ir įtikinamus priimamo sprendimo motyvus [...]*[111].

[110] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-377/2011,“ http://www.infolex.lt/tp/225905?nr=1

[111] „ Lietuvos Respubliko Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas, „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai,“ *Valstybės žinios* 91, 2289 (1997), http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta398/content

2.2. Teismo vaidmuo nutraukiant bylą nuosprendžiu

Taigi, net ir nustačius visus pagrindus ir sąlygas, numatytus BK, nutraukti baudžiamąją bylą visais atvejais yra teismo teisė, o ne pareiga. Tačiau būtina paanalizuoti kelis esminius aspektus, susijusius su tinkama šios teismo diskrecijos realizavimo procedūra.

Pirmas klausimas, į kurį reikėtų atsakyti doktrinai: koks turėtų būti teismo vaidmuo taikant tokią procedūrą. Šiuo klausimu yra bent kelios pozicijos. Mokslinėje literatūroje yra pateikiama nuomonė, kad teisėjas panašaus pobūdžio „susitarimuose“ neturėtų būti aktyvus. Ši pozicija grindžiama tuo, kad teisėjas vėliau gali būti laikomas šališku, taigi gali kilti abejonių, ar teisėjas taip nepradeda vykdyti kaltinimo funkcijos ir gali būti laikytinas tam tikru spaudimu įtariamajam (kaltinamajam), kad šis sutiktų su tam tikromis sąlygomis, būtinomis bylos nutraukimui nuosprendžiu. Kita vertus, pateikiama ir tokia pozicija, kad teisėjas siekdamas teisingumo galėtų būti: arba aktyvus, arba informacijos teikėjas, arba moderatorius[112].

Lietuvoje pripažįstama aktyvaus teismo (teisėjo) doktrina. Tokią išvadą suponuoja Konstitucinio Teismo nutarimai, bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje nurodoma, kad *„teismas baudžiamajame procese turi būti ir nešališkas arbitras, objektyviai vertinantis baudžiamojoje byloje esančius nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių duomenis (įrodymus) ir priimantis teisingą sprendimą dėl asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo, ir kartu teismas, siekdamas nustatyti objektyvią tiesą, turi aktyviai veikti baudžiamajame procese – apibrėžti baudžiamosios bylos nagrinėjimo ribas, atlikti tam tikrus proceso veiksmus, asmenims, dalyvaujantiems teisme vykstančiame procese, neleisti piktnaudžiauti savo teisėmis ar įgaliojimais, spręsti kitus su baudžiamosios bylos nagrinėjimu teisme susijusius klausimus. Teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą, turi veikti taip, kad baudžiamojoje byloje būtų nustatyta objektyvi tiesa ir teisingai išspręstas asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo klausimas. Teismas privalo būti ir lygiai teisingas visiems baudžiamajame procese dalyvaujantiems asmenims*“[113]. LAT taip pat laikosi aktyvaus teismo vaidmens pozicijos, nurodydamas, kad „*Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas įpareigoja teismą neapsiriboti vien tik proceso dalyvių pateikiamais duomenimis, bet ir pačiam siekti nustatyti byloje tiesą. Tai matyti iš BPK 270 straipsnio 3 dalies nuostatos, kur teigiama, kad teismas turi teisę savo iniciatyva nutarti iškviesti naujus liudytojus, ekspertus, specialistus, taip pat išreikalauti kitus įrodymus. Pagal BPK 287 straipsnio 1 dalį teismui leidžiame atlikti esant reikalui, bet kokius proceso veiksmus, kuriais ikiteisminio tyrimo metu renkami duomenys, turintys reikšmės*

[112] Rima Ažubalytė, *supra* note 4, p. 43-44.
[113] *Supra* note 42.

nusikalstamai veikai tirti bei nagrinėti. Tuo užtikrinamos BPK 1 straipsnio išsamus nusikalstamų veikų atskleidimo reikalavimas“[114]. Taigi, tiek Konstitucinis Teismas, tiek Aukščiausiasis Teismas yra pripažinęs, kad nagrinėjant baudžiamąsias bylas teisėjas visais atvejais turėtų būti aktyvus ir neapsiriboti vien proceso dalyvių pateiktais bei byloje jau surinktais duomenimis. Teisėjas siekdamas nustatyti objektyvią tiesą, turi aktyviai veikti baudžiamajame procese.

Kalbant apie įprastą baudžiamąjį procesą, kai byla yra perduodama į teismą kaltinamuoju aktu ir nėra nustatoma sąlygų ir pagrindų atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės dėl aktyvaus teisėjo vaidmens siekiant išsiaiškinti tikrąsias bylos aplinkybes, neturėtų kilti problemų. Tačiau kita situacija yra tada, kai byla pasiekia teismą ir teisminio proceso metu matyti, kad yra, arba gali būti nustatytos sąlygos ir pagrindai atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, numatyti BK 38 ar 40 straipsniuose. Kiek tokiu atveju teisėjas gali, ar turėtų būti aktyvus? Ar teisėjas kiekvienu atveju turėtų svarstyti galimybę nutraukti baudžiamąją bylą, jei bylos aplinkybės atitinka įstatymo numatytas sąlygas ir pagrindus nutraukti bylą nuosprendžiu (t. y. atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės). Remiantis dominuojančia Lietuvoje aktyvaus teismo vaidmens baudžiamajame procese doktrina, manytina, kad teisėjas neturėtų nusišalinti nuo dalyvavimo svarstant galimybę nutraukti baudžiamąją bylą, jei yra įstatymo numatytos sąlygos ir pagrindai. Juk baudžiamosios bylos nutraukimas proceso šalims susitaikius ar pagal laidavimą nutraukus baudžiamąją bylą, kiekvienu atveju yra svarbus procesinis sprendimas (ne tik proceso šalims, bet ir visuomenei). Tokiu būdu procesas baigiamas greičiau (byla tokiu atveju dažniausiai pabaigiama pirmosios instancijos teisme), taip sutaupant tiek proceso dalyvių, tiek teisminių institucijų laiko sąnaudas. Toks procesas daugeliu atvejų yra naudingas abiems proceso šalims, tiek nukentėjusiajam, tiek kaltinamajam (greičiau ir objektyviau gali būti išsprendžiami žalos atlyginimo klausimai, kas be galo svarbu nukentėjusiam asmeniui, patyrusiam skriaudą; šalims susitaikius, taip pat nebeaštrinamas konfliktas, pasiekiamas susitarimas, kuris emociškai yra naudingas abejoms proceso šalims; kaltininkas nėra nuteisiamas, jam suteikiama galimybė pasitaisyti ir be realios bausmės atlikimo). Taigi, tokiu būdu derinami tiek privatus, tiek viešas interesai.

Kita vertus, baudžiamojo proceso normos, reglamentuojančios teismo diskreciją nutraukti baudžiamąją bylą susitaikymo ar laidavimo atveju, nenumato net teismo pareigos apie tokią proceso galimą baigtį informuoti proceso šalis. Įstatymai nereikalauja, kad net ir esant BK 38 ar 40 str. numatytoms sąlygoms bei pagrindamas, ar dalinai joms esant, teisėjas turėtų imtis iniciatyvos išaiškinti galimybę asmenims pabaigti procesą susitaikymu arba atleidimu pagal laidavimą, ar

[114] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-252/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/828633?nr=1

apskritai svarstyti baudžiamosios bylos nutraukimo, o ne apkaltinamojo ar išteisinamojo nuosprendžio priėmimo klausimą.

Apie proceso dalyvių informavimo būtinumą procedūroje, kai baudžiamoji byla gali būti nutraukiama diskreciniais pagrindais jau buvo kalbėta kai kuriuose moksliniuose darbuose, tiesa, didesne apimtimi analizuojant diskrecinį bylos nutraukimą ikiteisminio tyrimo metu[115].

Teisė būti informuotam plačiai plėtojama EŽTT doktrinoje. EŽTT nuosekliai laikosi pozicijos, kad Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punktas suteikia kaltinamajam teisę būti informuotam ne tik apie kaltinimo pagrindą, t. y. apie veikas, kurias jis įtariamas padaręs ir kuriomis grindžiamas kaltinimas, bet ir apie teisinį šių veikų vertinimą. Ši informacija turi būti išsami: „[...] *analizuojamos Konvencijos nuostatos apimtis konkrečiu atveju turi būti įvertinta atsižvelgiant į Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje garantuojamą bendresnę teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. EŽTT praktikoje pabrėžiama, kad baudžiamosiose bylose pateikimas visiškos, išsamios informacijos apie kaltinamajam pateikiamus kaltinimus, taigi ir apie tai, kaip teismas gali juos tuo konkrečiu atveju teisiškai vertinti, yra būtina sąlyga proceso teisingumui užtikrinti. Be to, Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a ir b punktai yra tarpusavyje susiję, ir teisė būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą turi būti svarstoma atsižvelgiant į kaltinamojo teisę pasirengti savo gynybai"*[116].

Mokslinėje literatūroje taip pat daroma išvada, kad „ *įtariamojo teisė būti informuotam, kuri suprantama, kaip įtariamojo teisė aiškiais žodžiais ir nedviprasmiškai būti informuotam apie socialinius ir procesinius jo padėties pokyčius, išaiškinus dabartinės padėties specifiką – teisės į gynybą pagrindas"*[117].

Tačiau iki šiol nei LR BPK, nei jo taikymo praktikoje apie būtinumą informuoti arba išaiškinti proceso dalyviams įstatyme numatytą teisę susitaikyti arba pritaikyti laidavimą, nėra. Tokiu būdu, kaip teisingai pastebi R. Ažubalytė, tokiame procese, net ir esant įstatyme numatytai galimybei siekti susitarimo *„niekas nėra įpareigotas inicijuoti arba organizuoti procesą, kurio*

---

[115] Rima Ažubalytė, „Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų," *Jurisprudencija*, 6, 84 (2006), 38; Rima Ažubalytė, „Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje (daktaro disertacija, LTU, 2002), 129; Rima Ažubalytė, „Baudžiamosios bylos nekėlimo institutas: procesinis reglamentavimas ir taikymo problemos," *Jurisprudencija*, 12, 4 (1999), 10-11.

[116] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-36/2010," Teismų praktika, 33 (2010)," http://www.infolex.lt/tp/173888?nr=1

[117] Marina Gušauskienė, „Įtariamojo teisė būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės," *Jurisprudencija* 6, 108 (2008), 60. Autorė pažymi, kad *„apskritai žinojimas apie tam tikro fakto buvimą bet kuriam baudžiamojo proceso dalyviui leidžia pasirinkti atitinkamą poziciją ar taktiką. Įtariamojo žinojimas apie procesinio įstatymo jam suteiktas teises, iškilusį įtarimą, jo pagrindus bei motyvus yra logiškai grindžiama teisė, nulemta pačios gynybos esmės. Gintis galima tik tuomet, jei žinai grėsmės šaltinį, pavyzdžiui, įtarimą ar kaltinimą, bei tiksliai įvertini savo procesines galimybes".*

metu būtų priimtas susitarimas, tenkinantis visus proceso dalyvius“[118]. Atvejais, kai proceso šalys turi gynėjus ar įgaliotus atstovus, dėl nežinojimo apie galimą bylos nutraukimą diskreciniais pagrindais galbūt neverta per daug diskutuoti, nors ir tokiu atveju, teisėjo pateikta informacija apie įstatyme numatytas sąlygas ir pagrindus, leidžiančius nutraukti baudžiamąją bylą nuosprendžiu, galėtų paskatinti proceso šalis aiškiau išreikšti savo poziją dėl tokios proceso baigties. Priešingu atveju net ir egzistuojant tam tikroms formalioms sąlygoms ir pagrindams, šalims gali būti sunku suprasti, kaip tinkamai pasinaudoti įstatyme numatyta galimybe susitaikyti arba kaltinamojo atveju, turėti laiduotoją (pateikti prašymą). Pažymėtina ir tai, kad neišaiškinus galimybės bylą baigti nuosprendžio nutraukimu, be kita ko ir tokio sprendimo pasekmių dar nagrinėjant bylą pirmoje instancijoje, atsiranda didelė tikimybė, kad nepritaikius arba pritaikius atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, procesas dažniau pasieks aukštesnes instancijas, taigi proceso sąnaudos didės, asmenų netirkumo būsena tęsis ilgiau. Tai, kad proceso dalyviams ne visada yra aišku, kokiu būdu jie turėtų siekti susitaikymo arba laidavimo dar pirmojoje instancijoje matyti ir iš kai kurių analizuotų teismo nutarčių, kuriose proceso dalyviai apeliavo ir dėl neišaiškinimo apie galimybę nutraukti baudžiamąją bylą minėtais pagrindais.

Štai, nuteistasis G. J. apeliaciniame skunde prašė panaikinti Kauno apylinkės teismo nuosprendį ir baudžiamąją bylą jo atžvilgiu nutraukti BK 40 str. pagrindu, atiduodant jį teismo pasitikėjimo vertam asmeniui – G. P. pagal laidavimą. Skunde nurodė, jog skundžiamu nuosprendžiu buvo pažeista jo teisė į gynybą bei neužtikrintos procesinės teisės formuluoti ir reikšti prašymus. Nuteistasis savo skunde nurodė, kad nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme pareiškė teismui žodinį prašymą atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, tačiau jam nebuvo suteikta galimybė tinkamai, laikantis baudžiamojo proceso tvarkos realizuoti šią teisę. Byloje nuteistasis neturėjo gynėjo. Nuteistojo teigimu, pirmosios instancijos teismas nesuteikė jam galimybių išsiaiškinti, kokia tvarka turi būti pareiškiamas prašymas ir pats šios tvarkos jam neišaiškino, ir nepasiūlė pasisamdyti advokatą, kuriam padedant toks prašymas būtų pareikštas tinkamai ir kvalifikuotai. Tuo tarpu teismas nurodė, kad nuteistojo G. J. argumentas, kad buvo pažeista jo teisė į gynybą, nepagrįstas. BPK 51 straipsnis nustato būtiną gynėjo dalyvavimą baudžiamajame procese. Apeliacinės instancijos teismas tokių pagrindų nenustatė, todėl kaltinamajam G. J. buvo palikta pasirinkimo laisvė: gintis pačiam nuo kaltinimo arba kviestis gynėją. Kaltinamasis pasirinko gintis pats. Tai patvirtina teismo posėdžio protokolas. Apeliacinio skundo argumentas, kad teismas turėjo nutraukti baudžiamąją bylą, o jį atiduoti pagal laidavimą, vertintas kaip nepagrįstas. Teismas nurodė, kad su apeliaciniu skundu jis pateikė prašymą jį atiduoti

[118] Rima Ažubalytė, „Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų,“ *Jurisprudencija,* 6, 84 (2006), 38.

pagal laidavimą G. P. Pirmosios instancijos teisme tokio prašymo jis nebuvo pateikęs, todėl teismas net ir nesvarstė šio klausimo[119]. Taigi, teismas nemotyvavo, kodėl jis turėtų išaiškinti teisę siekti laidavimo, nurodydamas, kad nuteistasis turėjo teisę turėti gynėją, tačiau šios teisės pats atsisakė.

Kitoje apeliacine tvarka nagrinėtoje baudžiamojoje byloje nuteistasis A. K. taip pat nurodė, kad apylinkės teismas iki įrodymų tyrimo pradžios neišaiškino nukentėjusiosios R. A. įstatyminei atstovei Z. A. susitaikymo galimybės, nepaklausė, ar ši nesusitaikytų su kaltinamuoju. Esant tokioms aplinkybėms, mano, kad teismas, išnagrinėjęs bylą ir priėmęs apkaltinamąjį nuosprendį dėl kaltinimo pagal BK 140 straipsnio 1 dalį, padarė esminį baudžiamojo proceso kodekso pažeidimą. Išnagrinėjęs baudžiamąją bylą teismas pasisakė, kad pirmosios instancijos teismas esminių baudžiamojo proceso kodekso pažeidimų nepadarė ir pagrįstai pripažino nuteistąjį kaltu pagal BK 140 str. 1 d. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad apeliacinės instancijos teismo posėdžio metu proceso dalyviai susitaikė, sudarė taikos sutartį, yra visos sąlygos taikyti nuteistajam atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiam susitaikius[120].

Taigi iš šių apeliacine tvarka išnagrinėtų bylų galima matyti, kad kaltinamieji yra suinteresuoti teisminio nagrinėjimo metu gauti informaciją apie galimybę siekti susitaikymo arba atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Teismui neišaiškinus apie galimą bylos baigtį susitarimu arba laidavimu, vėliau proceso dalyviams kyla abejonės, dėl pakankamų jų procesinių teisių užtikrinimo. Todėl yra paduodami apeliaciniai skundai, kuriuose teigiama, kad buvo pažeistos jų procesinės teisės, motyvuojant tuo, kad šalys nebuvo tinkamai informuotos apie galimybę susitaikyti, arba, siekti baudžiamosios bylos nutraukimo pagal laidavimą. Tuo tarpu teismai, remdamiesi įstatymo jiems suteikta diskrecija nutraukti baudžiamąją bylą nuosprendžiu, nekonstatuoja, kad teismo „pasyvumas“ lemia esminius proceso pažeidimus.

Informavimas apie galimą bylos baigtį nuosprendžiu, kuriuo byla nutraukiama yra svarbus ne tik kaltinamajam. 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvoje (toliau ir Direktyva)[121] pabrėžiama nukentėjusiojo teisė gauti informaciją nuo pirmo kontakto su kompetentinga valdžios institucija (4 str.), į kurią įeina ir „*teisė gauti informaciją apie procedūras*

[119] „Kauno apygardos Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-569-383/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1072260?nr=1

[120] „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-471-116/2011,“ http://www.infolex.lt/tp/296622?nr=1

[121] „Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. spalio 25 d. Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR.“ Europos Sąjungos oficialusis leidinys, L 315/57, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029

Direktyvos 6 str. reglamentuojama nukentėjusiojo teisė gauti informaciją apie bylą; 6 str. 2 p. nurodoma, kad valstybės narės užtikrina, kad aukoms, atsižvelgiant į jų vaidmenį atitinkamoje baudžiamojo teisingumo sistemoje, nepagrįstai nedelsiant būtų pranešta apie jų teisę gauti toliau nurodytą informaciją apie baudžiamąjį procesą [...] a) galutinį teismo nuosprendį; b) informaciją, iš kurios auka galėtų sužinoti apie baudžiamojo proceso padėtį.

[...] ir jų vaidmenį tokiose procedūrose“ (4 str. b p.). Šios Direktyvos 12 str. reglamentuojama teisė į apsaugos priemones teikiant atkuriamojo teisingumo paslaugas. Jame kalbama ir apie nukentėjusiojo asmens būtiną sutikimą dalyvauti atkuriamojo teisingumo procese. Pabrėžiama, kad jam be kita ko, turėtų būti suteikiama ir išsami, bei nešališka informacija apie tą procesą ir galimus rezultatus, taip pat informacija apie susitarimo įgyvendinimo priežiūros procedūras.

Nors, šia Direktyva daugiau akcentuojamos nukentėjusiojo procesinės teisės (informavimas) taikant atkuriamojo teisingumo procesą, kuriuo siekiama išpręsti tarp šalių susiklosčiusį kofliktą dėl padarytos nusikalstamos veikos (taikant mediaciją arba tarpininkavimą), tačiau reikėtų pripažinti, kad baudžiamosios bylos nutraukimas kaltininkui ir nukentėjusiam susitaikiuis turi ir atkuriamojo teisingumo elementų - apima žalos atlyginimą, nukentėjusiojo sutikimą, neprieštaravimą represinio poveikio kaltininkui švelninimui[122]. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad ir procese, kuriame baudžiamoji byla gali baigtis nutraukimu proceso šalims susitaikius, arba pagal laidavimą, nukentėjusiajam, kaip ir kaltinamajam turėtų būti suteikiama bent minimali informacija apie tokį procesą ir jo rezultatus bei pasekmes. Tai labiau atitiktų ir minėtoje Direktyvoje deklaruojamas nuostatas.

Dėl aktyvaus teismo vaidmens, kuris pasireikštų ir informavimo funkcija procese, kai byla gali būti nutraukta diskreciniais pagrindais, paminėtinas BPK reglamentuotas privataus kaltinimo institutas. Nors jis nėra tapatus susitaikymui viešojo kaltinimo byloje, tačiau privataus kaltinimo bylų procesas savo prigimtimi turi panašumų. Procesinis pagrindas nutraukti baudžiamąją bylą, pradėtą privataus kaltinimo tvarka, čia taip pat yra galimas proceso šalių susitaikymas. Kita vertus, privataus kaltinimo bylų procese visais atvejais numatomas taikinamasis posėdis (BPK 413 str.), kurio tikslas yra sutaikyti proceso šalis iki teisiamojo posėdžio. Pavyzdžiui, viename interviu apie privataus kaltinimo bylų procesą teisėjas nurodė, kad „*teismo vaidmuo šioje stadijoje yra sutaikyti asmenis, imtis žingsnių, kad nebūtų pradėtas baudžiamasis procesas, kad asmuo, kuris yra kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, įvertinęs visas aplinkybes, turėtų galimybę nebūti nuteistas, susitaikyti su nukentėjusiu asmeniu, atlyginti jam padarytą žalą be teismo“*[123]. Pažymėtina ir tai, kad BPK 413 str. 2 d. numatyta, kad taikinamasis posėdis prasideda teisėjo pranešimu apie nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo turinį ir **kvietimu susitaikyti** (paryšk. aut.). Teisėjas šiuo atveju labiau įgyvendina tarpininko vaidmenį, o ne dalyvauja kaip pasyvus stebėtojas. Privataus kaltinimo bylų procese aiškiai numatytas teisėjo žodinis kvietimas

[122] Ilona Michailovič, *et. al*., *supra* note 100, 185.
[123] „ Dėl privataus kaltinimo proceso netobulumo, “ žiūrėta 2016-11-12, http://www.delfi.lt/news/daily/law/teisejas-o-sibkovas-jau-kelerius-metus-teisejai-kelia-klausima-del-privataus-kaltinimo-proceso-netobulumo.d?id=61606589

susitaikyti. Tokiu būdu teismo vaidmuo šiuo atveju pasireiškia sudarant sąlygas proceso šalims susitaikyti, bei tinkamai procesiškai tai įforminti.

Tačiau sprendžiant, kiek teisėjas turėtų būti aktyvus svarstant galimybę nutraukti procesą pirmosios instancijos teisme, reikėtų pritarti ir mokslininkų padarytoms įžvalgoms, kad teisėjai turi savo pareigų ir funkcijų, tarp kurių aktyvus tarpininkavimas nepatenka. Remiantis Lietuvos teisės instituto daryto tyrimo dėl galimybių taikyti mediaciją baudžiamajame procese, duomenimis, apklausti prokurorai ir teisėjai teigė, kad jie parodo iniciatyvą aiškindami šalims galimybes nutraukti procesą taikiai net ir tuomet, kai šalys ar jų atstovai to neinicijuoja. Tačiau taip pat pripažino gana dviprasmišką savo padėtį padedant šalims susitarti taikiai, kadangi jie privalo likti nešališki proceso vadovai ir negali daryti įtakos proceso šalims, kad būtų priimti tam tikri sprendimai[124].

Taigi riba tarp to, kiek teisėjas turėtų būti aktyvus tokiame procese yra paremta teisėjo nešališkumo principu. Mūsų manymu, visais atvejais, teismas turėtų svarstyti galimybę bylą baigti nuosprendžiu nutraukti bylą, jei formaliai yra įstatyme numatyti pagrindai ir sąlygos. Pagrindai ir sąlygos turėtų apspręsti teisėjo iniciatyvos ribas. Esant formaliems pagrindams taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, teisėjas (kaip ir prokuroras ikiteisminio tyrimo metu) turėtų išaiškinti proceso šalims apie galimybę baudžiamąją bylą baigti nutraukimu. Be kita ko, toks išaiškinimas turėtų apimti tik informavimo funkciją, jokiu būdu neperšant savo nuomonės ar kitaip proceso dalyvių nespaudžiant. Tai galėtų būti formuluojama kaip supažindimas, pvz. kad *„įstatymas numato galimybę susitaikyti arba turėti laiduotoją, tokiu būdu siekiant nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą, priėmimo, jei bus konstatuota, kad yra visos įstatyme numatytos sąlygos ir pagrindai“*. Toliau galėtų būti trumpai išaiškinami BK 38 str. arba atitinkamai BK 40 str. numatyti pagrindai ir sąlygos. Svarbu, kad šalys galėtų suprasti, kad tai visada lieka teismo teise, bet ne pareiga, taip pat tokio proceso taikymo pasekmes (t. y. kad priimtas nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą yra galutinis byloje). Informacinio pobūdžio išaiškinimas neturėtų būti vertinamas kaip teisėjo nešališkumas arba kišimasis. Informavimas apie galimą bylos baigtį priimant nuosprendį nutraukti baudžiamąją bylą, labiau atitiktų ir tarptautinių teisės aktų reikalavimus, kadangi plačiau užtikrintų proceso dalyvių teises, bei leistų optimaliau taikyti minėtą institutą. Siūlytina tai nustatyti įstatymu, papildant BPK 268 str., kuris įtvirtina teismo pareigą išaiškinti proceso dalyvių teises ir pareigas baudžiamąją bylą nagrinėjant teisme, numatant, kad be kita ko kaltinamasis bei nukentėjusysis turi teisę siekti bylos nutraukimo nuosprendžiu, pritaikius BK 38 ar 40 straipsnius, jei tam yra BK numatyti pagrindai atleisti nuo baudžiamoisios atsakomybės.

[124] Ilona Michailovič, *et. al*., *supra* note 100, p. 193.

2.3. Tinkama procedūra - kaip teismo diskrecijos procedūrinės ribos

Taigi, pripažinus, kad teismas (teisėjas), procese turėtų būti aktyvus, bei kiekvienu atveju apsvarstyti galimybę nutraukti baudžiamąją bylą nuosprendžiu, egzistuojant BK numatytiems formaliems reikalavimams, būtina paanalizuoti tinkamos procedūros, kuria teismas gali nutraukti baudžiamąją bylą nuosprendžiu, kriterijus. BPK analizė leidžia tvirtinti, kad procedūra, kurioje gali būti svarstomas baudžiamosios bylos nutraukimas, yra reglamentuota tik fragmentiškai. BK yra numatyti reikalavimai (BK 38 str., 40 str.), kuriems esant, galimas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės svarstymas, o BPK reglamentuotos bendro pobūdžio procesinės taisyklės, taikytinos nagrinėjant bylą teisme, bei detalesnė nuosprendžio nutraukti bylą surašymo tvarka (BPK 303-307 str.). Kaip jau buvo minėta, teismas gali nutraukti baudžiamąją bylą tik esant visumai BK numatytų pagrindų bei sąlygų (BK 38 str. 1 d., BK 40, str. 1, 2 d.), todėl svarbu, kad būtų tinkamai (vadovaujantis konkrečiais vertinimo kriterijais) nustatomas minėtų pagrindų (ne) buvimas byloje.

Sistemiškai analizuojant BK 38 str. 1 dalyje, BK 40 str. 1 ir 2 dalyse įtvirtintus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo pagrindus, jų išdėstymą, taip pat minėtų nuostatų santykį su kitomis to paties BK straipsnių dalimis, galima daryti išvadą, kad minėti pagrindai ir sąlygos turi būti vykdomi ir konstatuojami nuoseklia tvarka, vienas po kito[125]. Pagal minėtų straipsnių loginę seką pirmiausia turi būti nustatomi formalieji atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, o tik po to vertinamieji. Taigi visų pirma teismas turi nustatyti, jog asmuo yra padaręs atitinkamo sunkumo (kategorijos) nusikalstamą veiką, taip pat nėra ribojimų, dėl kurių atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės negali būti taikomas. Tiek BK 38 str. 1 d. , tiek BK 40 str. 1 d. numato, kad turi būti padaryta atitinkamos kategorijos (pavojingumo) veika. Įstatymas imperatyviai nurodo, kad turi būti padarytas arba baudžiamasis nusižengimas (BK 12 str.), arba neatsargus (BK 16 str) arba nesunkus nusikaltimas (BK 11 str. 3 d.), arba apysunkis tyčinis nusikaltimas (BK 11 str. 4 d.). Jei asmuo yra padaręs sunkų (BK 11 str. 5 d.) arba labai sunkų nusikaltimą (BK 11 str. 6 d.) atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra negalimas. Teismai dažniausiai tinkamai nustato minėtą pagrindą[126]. Be to, BK 38 str. 2 d. atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra galimas, jei nėra ribojimų (aplinkybių), dėl kurių asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės šia rūšimi negali būti atleidžiamas. Asmuo neturi būti recidyvistas (BK 27 str. 1 d.), pavojingas recidyvistas (BK 27 str. 2 d.), arba asmuo, kuris ankščiau jau buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės kaip susitaikęs su nukentėjusiu asmeniu, jeigu nuo susitaikymo dienos iki naujos veikos padarymo

[125] Agnė Baranskaitė, *supra* note 81, p. 88.
[126] Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros 2014 m. gruodžio 1 d. apibendrinimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 38 straipsnio taikymo praktikos," Nr. 17.9.-3719, http://intranetas/lt/viskas-ko-reikia-prokurorui-ir-padejejui-teises-aktai-rekomendacijos-formos-ir-kita/teises-aktai-ir-dokumentai/apibendrinimai-ir-apzvalgos/97

praėjo mažiau nei ketveri metai. Taigi, tik nustatęs, kad yra padaryta atitinkamo sunkumo nusikalstama veika ir nėra įstayme numatytų ribojimų, teismas turėtų vertinti ar yra visos BK numatytos sąlygos (vertinamieji pagrindai). Pažymėtina, kad skirstymas į formalius ir vertinamuosius pagrindus yra sąlyginis. Formalieji pagrindai taip pat reikalauja vertinimo ir be kita ko turi egzistuoti kaip visuma, kurią nustačius galimas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau kiti BK numatyti pagrindai (sąlygos) pagal savo pobūdį įtvirtina labai plataus vertinimo pareigą, todėl dėl šios priežasties jie ir yra laikytini vertinamaisiais.

Taigi, pagal BK 38 str., taikyti atleidimą nuo baudžiamios atsakomybės galima tik tuomet, jei yra visos sąlygos: 1) jis prisipažino padaręs nusikalstamą veiką; 2) savu noru atlygino ar pašalino fiziniam ar juridiniam asmeniui padarytą žalą arba susitarė dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo; 3) susitaikė su nukentėjusiu asmeniu arba juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu; 4) yra pagrindo manyti, kad jis nedarys naujų nusikalstamųveikų. Tuo tarpu pagal BK 40 str. 1, 2 d. 1 p., asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą ir visos sąlygos:1) jis pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką; 2) visiškai pripažino savo kaltę ir gailisi padaręs nusikalstamą veiką, 3) bent iš dalies atlygino ar pašalino padarytą žalą arba įsipareigojo ją atlyginti, jeigu ji buvo padaryta; 4) yra pagrindo manyti, kad jis visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų. Pažymėtina, kad toliau darbe plačiau nebus analizuojami visi vertinamieji pagrindai. Jų vertinimas taikymo praktikoje visada yra probleminis, todėl tai reikalauja atskiro tyrimo. Tačiau galima teigti, kad prielaidas sudėtingai baudžiamojo įstatymo taikymo problematikai kelia labai lakoniškos, reikalaujančios plataus vertinimo formuluotės, išreikštos žodžiais „asmuo, vertas teismo pasitikėjimo“, „yra pagrindo manyti, kad jis visiškai pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys daugiau nusikalstamų veikų“ , „susitarė dėl žalos atlyginimo ar pašalinimo“ bei kt.[127] .

Pažymėtina, kad visi BK numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai (sąlygos) turi vienodą, imperatyvią reikšmę. Tačiau atsižvelgiant į BK 38, 40 str. pavadinimus, esminiu šių institutų taikymo pagrindu (sąlyga) įstatymo leidėjas laiko nukentėjusiojo ir kaltininko susitaikymą bei laidavimą. Todėl tam, kad teismai tinkamai įvertintų minėtų pagrindų (sąlygų) buvimą, būtina tinkama tokių pagrindų nustatymo procedūra. Procedūros, kai teisme yra konstatuojamas nukentėjusiojo ir kaltininko susitaikymas, arba kai yra prašoma taikyti laidavimą, BPK nereglamentuoja. Tokia situacija, mūsų nuomone, vertintina kaip teisinio reguliavimo spraga.

[127] Jonas Prapiestis ir Mindaugas Girdauskas, „Baudžiamojo kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje“, iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys* (Vilnius: Registrų centras, 2011), 209.

Skirtingai nei laidavimo atveju[128], vienas svarbiausių procesinių veiksmų byloje, kurioje sprendžiamas baudžiamosios bylos nutraukimas taikant BK 38 str. yra nukentėjusiojo ir kaltininko susitaikymas. Tai yra bene pagrindinė sąlyga (esant formaliesiems pagrindams, leidžiantiems svarstyti apie susitaikymą) taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, numatyta BK 38 str. 3 d. Taigi labai svarbu, kad nukentėjusiojo ir kaltininko susitaikymas nekeltų abejonių, bei būtų tinkamai procesine tvarka įformintas. BPK tokio procesinio veiksmo atlikimo tvarkos bei įforminimo nereglamentuoja. Kaip nurodoma mokslinėje literatūroje, dažnai lemiamą reikšmę teismui priimant sprendimą dėl BK 38 str. taikymo turi tai, kad šalys ar jų atstovai teismui patvirtindavo, jog kaltininkas su nukentėjusiuoju susitaikė, nukentėjusiajam padaryta žala atlyginta arba pašalinta ar susitarta dėl jos atlyginimo ar pašalinimo ateityje, nukentėjusysis atleido kaltininkui. Dažniausiai tokia informacija patvirtinama žodžiu, o ne rašytiniais dokumentais[129]. Situacija lieka nepakitusi. Iš penkiasdešimties peržiūrėtų Vilniaus miesto apylinkės teismo nagrinėtų bylų, kuriose baudžiamosios bylos buvo nutrauktos kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius, matyti, kad susitaikymas teisme dažniausiai yra išreiškiamas žodžiu, proceso šalims duodant paaiškinimus, kad nukentėjusysis su kaltininku susitaikė, nukentėjusysis kaltininkui atleido, neturi pretenzijų arba susitarė dėl žalos atlyginimo[130]. Kai kuriose bylose prašymą taikyti BK 38 str. nuostatas inicijavo pats kaltininkas ar jo gynėjas, o nukentėjusiojo sutikimas aiškiai nebuvo išreikštas, teismo metu jis tik patvirtino, kad su kaltininku susitaikė[131]. Kai kuriais atvejais susitaikymo faktas byloje buvo konstatuojamas proceso šalims (arba vienai iš jų) pateikus rašytinius susitarimus, įvardijamus kaip „taikos sutartis“, „susitarimas dėl žalos atlyginimo“, „prašymas teismui nutraukti baudžiamąją bylą“, kuriais remiantis, teismas labai formaliai tvirtino susitaikymo faktą[132]. Dažnas bylose dokumentas, susitarimas dėl žalos atlyginimo, neturi oficialios procesinės formos, todėl jo sudarymas galimas laisva forma, abiejų proceso šalių sutarimu. Teigiama, kad susitarimo dėl žalos atlyginimo procedūra Lietuvos baudžiamajame procese yra visiškai nereglamentuota[133], nors teismas turi patikrinti šio susitarimo įvykdymo tinkamumą[134]. Apžvelgus

[128] BK 40 str. nenumato nukentėjusiojo ir kaltininko susitaikymo, nes kitu atveju šie institutai būtų tapatūs.
[129] Agnė Baranskaitė, *supra* note 81, p. 176.
[130] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. gegužės 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr.1-1589-818/2014; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 24 d.nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. PK-329-654/2014; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2058-536/2013; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 liepos 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2133-170/2014.
[131] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m.vasario18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr.1-8-754/2014.
[132] Pvz.Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m.gegužės 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1059-818/2014; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. kovo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-340-716/2014.
[133] Arvydas Palepšaitis, „Mediacijos, kaip atkuriamojo teisingumo modelio ir susitaikymo instituto santykis viešojo kaltinimo bylose, įgyvendinant direktyvą Nr. 2012/29/ES,“ (Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2016), 45, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:15879703/datastreams/MAIN/content
„Autorius pastebi, kad susitarimas atlyginti žalą iš esmės nepatvirtina žalos atlyginimo fakto, o taip pat nerodo ir jokio realaus kaltininko noro atlyginti ar pašalinti žalą nukentėjusiajam. Geriausiu atveju tik suponuoja apie suteiktą

teismų praktiką, galima pritarti pozicijai, kad teismai dažniausiai tik formaliai įvertina byloje esančius minėto pobūdžio dokumentus, o ne atlieka šios procedūros realią kontrolę, nes dėmesys teismų praktikoje yra skiriamas tam, ar susitarimas apskritai buvo pasiektas, bet ne kokiu būdu jis buvo pasiektas. Todėl pagrįsta išvada, kad [...] *„žalos atlyginimo procedūros niekas nėra įpareigotas kontroliuoti. O nesant šio susitarimo procedūrinės kontrolės, manytina, nėra ir galimybės užtikrinti, kad proceso dalyviams nebus daroma įtaka tariantis ar susitariant dėl žalos atlyginimo*“[135].

Randama ir tokių nuosprendžių, kuriuose teismui yra pateikiamas susitaikymo protokolas, patvirtintas tiek nukentėjusiojo, tiek kaltinamojo parašais. Čia detaliau aptariama proceso šalių valia, išreiškiamas sutikimas taikytis, aptariami žalos atlyginimo klausimai. Teismas, remdamasis tokiu protokolu, vėliau rezoliucinėje dalyje konstatuoja, kad kaltinamasis su nukentėjusiuoju susitaikė[136].

Apibendrinus, galima tvirtinti, kad taikymo praktika konstatuojant proceso šalių susitaikymą, bei jį įforminant yra labai nevienoda. Vienur apsiribojama tiesiog žodiniais paaiškinimais, rašytine tvarka niekur to nefiksuojant, kitur susitarimas ar susitaikymas forminamas pačių proceso šalių. Tokia nevienoda taikymo praktika neturėtų būti toleruotina, tačiau jokių formalių reikalavimų prašymui arba susitarimui (nei formai, nei pateikimo tvarkai) įstatymas nenumato, kaip ir bet kokio rašytinio dokumento pateikimo. Susitaikymas gali įvykti tiek žodžiu, tiek tai patvirtinus rašytiniu susitarimu. Galima pastebėti, kad proceso dalyviai net raštu įforminę susitaikymo faktą, ne visada supranta susitaikymo protokolo reikšmę. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismas patenkino pareiškėjų skundą ir panaikino ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimą nutraukti baudžiamąją bylą, kadangi pareiškėjai tvirtino, kad pasirašė susitaikymo protokolą iki galo nesuprasdami šio protokolo teisinės reikšmės. Kaip nurodoma nutartyje, pareiškėjai teigia nesutinkantys dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo S. T. atžvilgiu, susitaikymo protokolą pasirašę suklydę, manydami, kad savo sutikimais patvirtina tik dalies S. T. veiksmais jiems padarytos turtinės bei moralinės žalos atlyginimo tvarką, būdami įsitikinę, jog ikiteisminis tyrimas S. T. atžvilgiu bus tęsiamas. Nukentėjusiosios G. T. teigimu, sutikimo dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo įtariamojo S. T. atžvilgiu jie nėra išreiškę, apie tai, kad jiems sudarius susitarimą dėl žalos atlyginimo, S. T. gali būti atleistas nuo

---

nukentėjusiajam viltį, kad ta žala galimai bus atlyginta ar kompensuota kada nors ateityje. Ta viltimi vadovaudamasis nukentėjusysis priima sprendimą susitaikyti su kaltininku, nes mano, kad kaltininko ketinimai nėra deklaratyvūs ir jam žala bus atlyginta ar pašalinta“. *Ibid*, p. 31-32.

[134] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-582/2011,“ http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ff0ff84c-75ff-48a3-9f6a-b7395037e3be

[135] Arvydas Palepšaitis, *supra* note 133, p. 45-47.

[136] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. balandžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-497-295/2014.

baudžiamosios atsakomybės, neišaiškino nei ikiteisminį tyrimą atliekantys pareigūnai, nei tyrimą organizavusi ir jam vadovavusi prokurorė[137].

Pritartina, kad kiekvienu atveju kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymas turėtų būti įforminamas atskiru dokumentu – susitaikymo protokolu[138]. Tačiau, tiek susitaikymo protokolui, tiek ir prašymui perduoti kaltininką laiduotojo atsakomybei turėtų būti keliami bent minimalūs formos ir turinio reikalavimai. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. I-288 „Dėl baudžiamojo proceso dokumentų formų patvirtinimo“ yra nustatęs oficialią ir privalomo pobūdžio[139] susitaikymo formą – įtariamojo ir nukentėjusiojo susitaikymo protokolą (toliau – susitaikymo protokolas)[140]. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 16 str. 2 d. imperatyviai nurodoma, kad *„prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams generalinio prokuroro patvirtintos rekomendacijos ir kiti teisės norminiai aktai, formuojantys ikiteisminio tyrimo, valstybinio kaltinimo ir nuosprendžių vykdymo kontrolės praktiką, yra privalomi“*[141]. Šioje patvirtintoje susitaikymo protokolo formoje turi būti nurodoma tiriama nusikalstama veika, nukentėjusiojo ir įtariamojo asmens duomenys, padarytos turtinės ir neturtinės žalos dydis. Be kita ko, šiame dokumente turi būti nurodomas susitaikymo pagrindas (gautas nukentėjusiojo pareiškimas/prašymas, įtariamasis pripažino kaltę, atlygino žalą ir kt.), bei nukentėjusiojo ir įtariamojo valia dėl susitaikymo[142]. Taigi, ikiteisminio tyrimo metu tokios susitaikymo fakto fiksavimo procesinės formos yra būtina laikytis kiekvienoje baudžiamojoje byloje. Tokiu būdu, susitaikymas yra kontroliuojamas prokuroro, o pasirašymą inicijuoja ikiteisminio tyrimo pareigūnai.

Pažymėtina, ir tai, kad privataus kaltinimo bylų procese BPK detaliai reglamentuoja taikinamojo posėdžio procedūrą (BPK 413 str.). BPK 413 str. 4 d. yra nurodoma, kad tiek pareikštas nuomones dėl susitaikymo, tiek sutartį dėl žalos atlyginimo taikinamojo posėdžio protokole pasirašo nukentėjusysis ir (ar) jo teisėtas atstovas, ir nusikalstama veika kaltinamas asmuo. Taikinamojo posėdžio protokole yra fiksuojama ir nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo

---

[137] „Vilniaus apygardos teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-78-303/2012,“ http://www.infolex.lt/tp/353027?nr=1

[138] Agnė Baranskaitė, *supra* note 81, p.177.

[139] Arvydas Palepšaitis, *supra* note 133, p. 47.

[140] „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymas „Dėl baudžiamojo proceso dokumentų formų patvirtinimo,“ *Valstybės žinios* 20897 (2014), https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/7d88c1908f6911e4a98a9f2247652cf4

[141] „Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas,“ (suvestinė redakcija nuo 2015-07-01 iki 2016-12-31), *Valstybės žinios* 81, 1514 (2015), https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EB53577EFCA/uoJKSEITfB

[142] Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymas „Dėl baudžiamojo proceso dokumentų formų patvirtinimo“, *op. cit.*

nuomonė dėl susitaikymo, nurodant susitaikymo motyvus, taip pat nusikalstamos veikos padarymu kaltinamo asmens nuomonė dėl susitaikymo, nurodant šio asmens atgailą ar atsiprašymą[143].

Taigi, ir viešojo kaltinimo bylose, kai gali būti svarstomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, susitaikymas, autorės nuomone, galėtų būti forminamas atskiru dokumentu – susitaikymo protokolu, kuris būtų pridedamas prie baudžiamosios bylos. Jame turėtų būti aiškiai išreikšta tiek nukentėjusiojo, tiek kaltininko valia taikytis, susitaikymo motyvai, tiksliai nurodyta, kaip išspręstas nukentėjusiojo patirtos žalos atlyginimo ar pašalinimo ateityje klausimas[144]. Susitaikymo protokolą nukentėjusysis ir kaltininkas turėtų patvirtinti savo parašais. Teismas, esant galimybei svarstyti dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, turėtų kontroliuoti, kad toks dokumentas būtų pasirašytas kiekvienu atveju (jei toks dokumentas nebuvo pasirašytas ikiteisminio tyrimo metu), pavedant tai inicijuoti prokurorui. Oficialus susitaikymo įforminimas svarbus ir dėl to, kad susitaikymo protokolas atlieka ir susitarimo dėl žalos atlyginimo sąlygų ir tvarkos, kuriame konstatuojama padaryta žala bei susitariama dėl jos atlyginimo būdo, vaidmenį. Vadovaujantis minėtu dokumentu, vėliau yra tikrinama, ar nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas asmuo tinkamai jį vykdo. Jeigu asmuo be pateisinamų priežasčių nevykdo teismo patvirtinto susitarimo dėl žalos atlyginimo sąlygų ir tvarkos, teismas gali panaikinti sprendimą dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir spręsti dėl tokio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas[145]. Pavyzdžiui, nukentėjusioji skundu kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą, prašydama panaikinti teismo sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą G. K. atžvilgiu, nes jai nebuvo atlyginta turtinė ir neturtinė žala, atitinkanti jos patirtas traumas. Vilniaus apygardos teismas nutartimi nukentėjusiosios skundą tenkino ir panaikino atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 str. pagrindu. Teismas nurodė, kad *„susitaikymo protokolas neatitinka keliamų reikalavimų, nes jame nėra aišku, dėl kokio dydžio turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo yra susitarta minėtame susitaikymo protokole, t. y. šis procesinis dokumentas pilnai neatspindi susitariančių asmenų valios dėl susitarimo objekto – žalos dydžio, o tik būdą, kaip bus šalinama žala. Dokumentas yra dviprasmiškas, iš jo turinio negalima patikimai nuspręsti, kokio dydžio žalą susitarta atlyginti, taigi, negalima nustatyti ar jis tinkamai vykdomas. Kaip matyti iš nukentėjusiosios K. G. skundo turinio, pasirašydama susitaikymo protokolą, ji tikėjosi, kad draudimo bendrovės lėšomis jai bus atlyginta visa neturtinės žalos dydžio suma. Akivaizdu, kad pasirašant susitaikymo protokolą, nukentėjusiosios sąmonėje buvo susiformavęs klaidingas įsitikinimas dėl jai padarytos žalos atlyginimo dydžio, t. y. pasirašydama susitarimo protokolą, ji manė, jog tariasi dėl minėtos sumos*

[143] *Supra* note 60, p. 468.
[144] Agnė Baranskaitė, *supra* note 81, p. 177.
[145] *Supra* note 126.

atlyginimo, tačiau draudimo bendrovė jai atlygino ženkliai mažesnę sumą“[146]. Taigi, teismas konstatavo, jog susitaikymo protokolo pasirašymo metu pareiškėja klydo dėl esminės aplinkybės – žalos dydžio, kas lėmė jos valios trūkumą, o tai neleidžia konstatuoti esant BK 38 str. 1 d. numatytą aplinkybę, kad įtariamasis G. K. susitaikė su nukentėjusiąja ir savu noru atlygino ar pašalino jai padarytą žalą arba susitarė dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo.

Atitinkamai, jokios procesinės formos, kaip ir kitų formalių reikalavimų, nei įstatyme, nei kituose teisės aktuose, nėra numatyta ir prašymui perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą (BK 40 str. 1 d.), nors toks prašymas, pateiktas teismui yra pagrindas teismui svarstyti dėl kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. BK 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta būtina atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga - asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą. Baudžiamojo kodekso komentare nurodoma, kad laidavimo iniciatyva galima tiek iš laiduotojo, tiek iš kaltinamojo pusės, tačiau bet kuriuo atveju laiduotojas turi laisvai apsispręsti dėl sutikimo prisiimti kaltininką savo atsakomybėn. Šio sutikimo negali įtakoti kitų asmenų spaudimas, grasinimai ar pan.[147]. Tačiau, taikymo praktikoje, laiduotojų pateikiamuose prašymuose apsiribojama tik bendro pobūdžio motyvais, kodėl laiduotojai mano, kad asmuo, už kurį jie sutinka laiduoti, yra verti būti atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (dažniausiai, kad įtariamasis nėra linkęs daryti nusikaltimų, neturi jokių žalingų įpročių, yra doras, geranoriškas, garbingas ir atsakingas žmogus, dirba (mokosi), turi šeimą, charakterizuojamas teigiamai, laiduotojas gerai pažįsta įtariamąjį). Kartais nurodoma, kad laiduotojas įtariamojo yra laikomas autoritetu ir todėl laiduotojas darys teigiamą įtaką jam. Tačiau, atlikta BK 40 str. taikymo praktikos analizė rodo, kad didžioji dalis laiduotojų, teikdami prašymą dėl laidavimo, nurodo, kad žino ir supranta, kuo kaltinamas įtariamasis, tačiau savo požiūrio į jo padarytą veiką neatskleidžia, nevertina veikos pavojingumo, nepaaiškina, kaip ir kokią teigiamą įtaką gali daryti įtariamajam, kad pastarasis ateityje nepažeidinėtų įstatymų[148]. Teisme laiduotojų prašymo tenkinimo klausimas dažniausiai nuodugniai neaptariamas, perrašant lakonišką laiduotojo prašymo tekstą, kuriame labai palankiai vertinamas įtariamasis, o tai rodo, kad laidavimo klausimas teisme dažniausiai tiriamas paviršutiniškai, atsietai nuo veikos ypatybių ir laiduotojo galimybių įgyvendinti tai, kas išdėstyta prašyme dėl laidavimo[149]. LAT doktrinoje nurodoma, kad BK 40 str. 1

[146] „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-322-312/2013,“ http://www.infolex.lt/tp/664252?nr=1

[147] Armanas Abramavičius, *et. al*., *supra* note 53, p. 254.

[148] Lieuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2015 m. lapkričio 5 d. apibendrinimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 40 straipsnio nuostatų ypatumų,“ Nr. 7.9−5707, 3, Intranetas, http://intranetas/data/public/uploads/2016/11/2015-11-05_nr_17.9-3707_del_lrbk_40_str.pdf

[149] *„Apibendrinimo metu nustatyta atvejų, kai prokurorai ir teismai neatkreipė pakankamai dėmesio į tam tikrą prieštaringumą, atsiskleidžiantį gretinant įtariamojo padaryto nusikaltimo ypatybes ir laiduotojo prašyme išsakytą poziciją bei galimybę tinkamai įgyvendinti laidavimo institutą“.* Pavyzdžiui, ikiteisminiame tyrime Nr. 06-1-0028-14,

d. nustatytos antrosios sąlygos, kuri neatsiejama ir nuo BK 40 straipsnio 3 dalies nuostatų, požiūriu tam tikrais atvejais teismo apsisprendimas taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nebūna visapusiškai pagrįstas ir lieka daugiau formalus. Priimant tokį sprendimą reikia, kad teismo motyvai būtų aiškūs ir įtaigūs, kiltų iš nuodugnios klausimo analizės, aprėpiančios visumą duomenų, apibūdinančių įtariamąjį, jo padarytą veiką, žodžiu bei elgsena reiškiamą kaltės pripažinimą, gailėjimąsi dėl to, kas padaryta, taip pat iš laiduotojo ir jo galimybių daryti teigiamą įtaką kaltininkui visapusiško įvertinimo, apimančio ir argumentus, kuriais grindžiamas laidavimo prašymas[150].

Todėl siūlytina reglamentuoti oficialią prašymo dėl laidavimo procesinę formą, kurioje turėtų būti aiškiai fiksuojama tiek kaltininko, tiek laiduotojo laisva valia bei sutikimas. Be kita ko, prašyme taip pat turėtų būti nurodoma apie žalos atlyginimą bei pašalinimą, arba įsipareigojimą žalą atlyginti ar pašalinti (jei žala buvo padaryta, ar nebuvo atlyginta), kaltininko ir laiduotojo požiūris į padarytą nusikalstamą veiką, motyvai, kaip laiduotojas gali įtakoti kaltiniką ateityje, kad šis nebedarytų naujų nusikalstamų veikų. Toks prašymas turėtų būti pasirašytas tiek kaltininko, tiek laiduotojo. Teismui esant neaiškumų, teisiamojo posėdžio metu jis turėtų įsitikinti dėl visų prašyme pateiktų aplinkybių ir tai turėtų būti fiksuojama teisiamojo posėdžio protokole.

Taigi, svarbiausias vertinamasis kriterijus teimui konstatuojant susitaikymo ar laidavimo faktą yra įsitikinimas laisva proceso dalyvių valia, kuri išreiškiama tinkamai tai įforminant. Tam, kad būtų suvienodinta taikymo praktika, bei tinkamai užtikrinamos kaltinamojo bei nukentėjusiojo teisės, būtina susitaikymo faktą fiksuoti rašytiniame dokumente – susitaikymo protokole. Siūlytina, teisės aktais numatyti imperatyvius formos bei turinio reikalavimus, tiek susitaikymo protokolui, tiek prašymui dėl laidavimo. Teismai, svarstydami dėl bylos nutraukimo nuosprendžiu, turėtų visapusiškai, ne formaliai, vertinti minėtų dokumentų turinį, kitų esančių sąlygų bei pagrindų kontekste, įsitikinti tikrąja proceso dalyvių valia, bei motyvuotai dėl to pasisakyti.

Svarstydamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą teismas turėtų atsižvelgti ir į proceso dalyvių poziciją. Tokiu būdu baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu priėmimo procedūra galėtų tinkamai užtikrinti rungtyniškumo principo įgyvendinimą. Baudžiamosios bylos nutraukimo klausimas šiuo atveju yra svarstomas teisminėje stadijoje, o BPK 7 str. imperatyviai nurodoma, kad bylos teisme nagrinėjamos laikantis rungimosi principo. Rungimosi principas

---

nutrauktame įtariamojo V. S. atžvilgiu, kuriam buvo pareikšti įtarimai padarius nusikalstamą veiką numatytą LR BK 202 str. 1 d. įtariamasis buvo perduotas pagal laidavimą savo vaikystės draugui S.P, apie kurį byloje jokios informacijos beveik nėra. Tačiau yra įtariamojo advokato surašytas prašymas atleisti V. Š. nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir sena S.P. charakterizuojanti medžiaga. Teismo posėdis šiuo atveju nebuvo rengiamas, ikiteisminio tyrimo teisėja apsiribojo tik Vilniaus apygardos prokuroro nutarimo patvirtinimu. *Ibid*, p. 4.

[150] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-84/2010," http://www.infolex.lt/tp/153947?nr=1

daugiausia yra teismo proceso stadijose veikiantis principas, reiškiantis, kad byla turi būti sprendžiama ginčo keliu. Taigi skirtingus interesus byloje turintys proceso dalyviai (šalys) turi teisę siūlyti teismui bylos sprendimą ir kritikuoti priešingos šalies teikiamus pasiūlymus[151]. EŽTT savo bylose taip pat ne kartą yra konstatavęs, kad procesinių galimybių lygybės principas yra vienas iš teisingo teismo požymių, įtvirtintų Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvensijos 6 str., tačiau taip pat apima teisę į rungtyninį baudžiamąjį procesą. Teismas išaiškino, kad rungtyninis procesas pagal Konvencijos prasmę baudžiamajame procese reiškia kad ir kaltinimas, ir gynyba turi turėti galimybę žinoti bei komentuoti kitos šalies pateiktus paaiškinimus ir įrodymus. Nacionalinė teisė gali tai užtikrinti įvairiais būdais, tačiau ji turėtų užtikrinti, kad kita šalis žinos, kokie pateikti priešingos šalies paaiškinimai, ir turės realią galimybę juos pakomentuoti[152], siekiant daryti įtaką teismo sprendimui[153].

Taigi, tiek nukentėjusiajam ar jo įgaliotam atstovui, tiek kaltinamajam (jo gynėjui), taip pat laiduotojui, civiliniam ieškovui turėtų būti suteikta galimybė teismo posėdžio metu išreikšti savo nuomonę dėl galimybės procesą nutraukti nuosprendžiu, pateiktų įrodymų, žalos dydžio ar jo pagrįstumo (jei žala buvo padaryta), be kita ko sutikimą arba prieštaravimą dėl bylos nutraukimo. Dėl galimybės procesą nutraukti teisme, manytina, savo poziją turėtų pateikti ir prokuroras, kadangi jis geriausiai žino bylos medžiagą, bei įrodymus, kuriais grindžiamas kaltinimas. Prokuroro pozicija ypač svarbi ir į ją turėtų atsižvelgti teismas, svarstant galimybę bylą nutraukti pagal laidavimą, kadagi nukentėjusiojo sutikimas tokiu atveju nėra reikalingas. Pavyzdžiui, vienoje iš apeliacine tvarka nagrinėtų bylų teismas nurodo, kad [..]*„nors apeliantas ir teigia atšaukiantis savo sutikimą dėl R. G. atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kaip matyti iš Lietuvos Respublikos BK 40 str. turinio, baudžiamasis įstatymas iš viso nereikalauja tokio sutikimo buvimo. Taigi, nukentėjusiojo prieštaravimas dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą šio klausimo sprendimui esminės reikšmės, skirtingai nei atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius (Lietuvos Respublikos BK 38 str.), neturi“*[154]. Proceso dalyvių pozicijos dėl proceso nutraukimo turėtų būti fiksuojamos teisiamojo

[151] Gintaras Goda, *et. al., Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I knyga: I-IV dalys (1-220 straipsniai)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 27-28.
[152] Brandstetter v. Austria, 1991, no. 11170/84; 12876/87; 13468/87, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57683;
Rowe and Davis v. The United Kingdom, no. 28901/95, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58496 ;
Öcalan v. Turkey, no. 46221/99, 2003, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60979
[153] Rainys and Gasparavičius v. Lithuania, no. 70665/01 and 74345/01, 2004, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68749
[154] „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-584/2014,“ http://www.infolex.lt/tp/941585?nr=1
Šioje byloje teismas taip pat pažymėjo, kad: „*asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą yra ne tik tam tikros rūšies atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, bet ir viena iš kaltininko auklėjimo priemonių. Kaltininkas įsipareigoja nepadaryti naujos nusikalstamos veikos, laiduotojas laiduoja, kad kaltininkas per nustatytą*

posėdžio protokole. Tokiu būdu, proceso dalyviams išreiškus savo nuomonę bei argumentus dėl proceso baigties, ir tokiame procese, kuris gali baigtis baudžiamosios bylos nutraukimu, būtų tinkamai užtikrinamas rungtyniškumas, o teismui tai padėtų konkrečiau vertinti, ar yra BK numatyti pagrindai ir sąlygos nutraukti baudžiamąją bylą.

2.4. Teismo diskrecija vertinant viešąjį interesą

Kaip žinoma, padaryta nusikalstama veika pažeidžiamas tiek privatus, tiek ir viešas interesas. Privatinės teisės atskyrimo ir sąveikos objektyvus pagrindas yra skirtingi interesai: privatūs atskiro subjekto ir visuomenės interesai, o teisinio reguliavimo galutinis tikslas yra asmens ir visuomenės interesų pusiausvyra. Taigi interesų bei reguliuojamų visuomeninių santykių pobūdis lemia reguliavimo būdų pasirinkimą[155]. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės nuostatomis įtvirtinta ne tik privataus, bet ir viešojo intereso svarba. Viešasis interesas, kaip būtinas baudžiamosios bylos nutraukimo pagrindas, įstatymo leidėjo išreikštas formuluotėmis, kad *„yra pagrindo manyti, kad jis nedarys naujų nusikalstamų veikų“ (*BK 38 str. 1 d. 4 p.), arba *„yra pagrindo manyti, kad jis visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų“* (BK 40 str. 2 d. 4 p.).

Mokslinėje literatūroje interesas apibūdinamas, kaip viso baudžiamojo proceso varomoji jėga, nulemta tam tikrų poreikių, kurių patenkinimo siekia jų turėtojas – asmuo, valstybė arba visuomenė. Baudžiamajame procese akivaizdžiai dominuoja viešasis interesas, tačiau tai nepaneigia būtinybės tam tikrais atvejais teikti prioritetą privatiems interesams. Viešojo intereso pirmumas baudžiamajame procese yra pateisinamas, nes nusikalstama veika padaroma žala visai visuomenei[156]. Aukščiausiasis Teismas taip pat konstatavo, kad vien privataus intereso tenkinimas negali būti lemiama aplinkybe taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Jis nurodė, kad *„baudžiamuosiuose teisiniuose santykiuose nukentėjusiojo privataus intereso kompensuoti nusikaltimu padarytą žalą patenkinimo negalima laikyti lemiančia aplinkybe taikyti BK 38 straipsnio nuostatas, nes nusikaltimu yra padaroma žala ne tik nukentėjusiajam, bet ir valstybei,*

---

laidavimo laikotarpį nepadarys naujos nusikalstamos veikos, o valstybė iš savo pusės sutinka atiduoti kaltininką laiduotojo atsakomybėn ir netaikyti jam valstybės prievartos priemonės – bausmės“.

[155] Eglė Matuzienė, „ Dizpozityvumo samprata baudžiamajame procese,“ *Socialinių mokslų studija* 4, 4 (2009), 297-298.

[156] *Ibid*., p. 298-299. „*Baudžiamoji justicija nukreipta į viešojo intereso tenkinimą, kuris reikalauja, kad kaltininkas būtų nubaustas ne bet kokiomis priemonėmis, o teisingai pritaikant baudžiamąjį įstatymą ir visiškai atskleidžiant tiesą. Taigi, viešojo intereso turinys gali būti apibrėžiamas kaip visuomenės ir privačių asmenų apsauga nuo nusikalstamų veikų ir nuo nepagrįsto patraukimo baudžiamojon atsakomybėn arba nepagrįsto atleidimo nuo jos“*.

teisės saugomam interesui, todėl teismai turi atsižvelgti į nusikaltimo pobūdį[157]. Teismo įvardijamas „teisės saugomas interesas“ ir yra viešasis interesas, kuriam taip pat dėl nusikalstamos veikos padaroma žala. Taigi, visais atvejais svarstant dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo būtina vertinti viešąjį interesą.

Nagrinėjamo instituto kontekste viešasis interesas įgyja „specifinį“ turinį: teismas, remdamasis labai lakoniškomis formuluotėmis (yra pagrindo manyti, kad jis nedarys naujų nusikalstamų veikų, arba laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų[158]), privalo nuspręsti, koks sprendimas išnagrinėjus baudžiamąją bylą ir joje nustačius visus būtinus BK numatytus pagrindus ir sąlygas nutraukti baudžiamąją bylą nuosprendžiu, labiau atitiks viešąjį interesą: apkaltinamojo nuosprendžio priėmimas ar bylos nutraukimas atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės.

Dėl tokių lakoniškų įstatymo leidėjo formuluočių, reiškiančių viešąjį interesą, gali būti sudėtinga tinkamai jį vertinti. Viešojo intereso turinys įstatymo leidėjo nėra apibrėžtas, todėl taikymo praktikoje gali būti vadovaujamasi labai įvairiais jo vertinimo kriterijais. Praktiką, kokiais vertinimo kriterijais teismai turi vadovautis nustatant viešojo intereso pažeidimo mastą formuoja LAT. Teismas nurodė, kad pagal 38 str. 1 d. 4 p. būtina atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga – pagrindas manyti, kad kaltininkas nedarys naujų nusikalstamų veikų. *„Ši sąlyga yra vertinamojo pobūdžio, todėl teismai išvadą dėl šios sąlygos buvimo gali padaryti tik įvertinę su padaryta nusikalstama veika ir kaltininko asmenybe susijusias aplinkybes. Šioje byloje pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad nėra pagrindo manyti, jog A. P. nedarys naujų nusikalstamų veikų, atkreipęs dėmesį į tai, kad inkriminuotą veiką jis padarė veikdamas bendrininkų grupe ir būdamas apsvaigęs nuo alkoholio. Pagal teismų praktiką teismas atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės gali motyvuoti kitų atsakomybę lengvinančių aplinkybių buvimu, atsakomybę sunkinančių aplinkybių nebuvimu, atsižvelgti į kaltinamojo elgesį iki nusikalstamos veikos padarymo, veikos padarymo metu ir po veikos padarymo (kasacinė nutartis Nr. 2K-550/2005). Apsvaigimas nuo alkoholio, turintis įtakos nusikalstamos veikos padarymui, kaip ir veikos padarymas bendrininkų grupe yra atsakomybę sunkinančios aplinkybės numatytos BK 60 straipsnio 1 dalies 1 ir 9 punktuose, ir rodo didesnį padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą. Bendrame visų BK 38 straipsnio 1 dalies taikymui reikšmingų aplinkybių kontekste teismas vertino ir A. P. asmenybę apibūdinančius duomenis bei nukentėjusiojo poziciją šiuo klausimu, tačiau šių aplinkybių nepripažino pakankamomis, kad būtų galima daryti išvadą, jog kasatorius ateityje nedarys naujų*

[157] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-697/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1024254?nr=1

[158] Mūsų manymu, šių formuluočių esmė yra tapati, todėl vartosime vieną – kad nedarys naujų nusikalstamų veikų.

nusikalstamų veikų“[159]. Taigi, pagal formuojamą praktiką visais atvejais vertinant viešojo intereso pažeidimą turi būti atsižvelgiama į realų veikos pavojingumą bei kaltininko asmenybę, jo tikimybę pasitaisyti.

Remiantis moksline analize, galima teigti, kad viešojo intereso struktūrą, kalbant apie baudžiamosios bylos nutraukimą nuosprendžiu, sudaro sąlyginai atskiros, tačiau tuo pat metu organiškai susijusios dalys: nusikaltimo pobūdis, arba „charakteris“, nukentėjusiojo padėtis ir pozicija, kaltinamojo asmenybė[160]. Būtent taip suprantant viešąjį interesą nuosprendžiu nutraukiant baudžiamąją bylą, reikėtų pripažinti, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai ir sąlygos yra organiškai susijusios dalys ir sudaro patį viešąjį interesą. Kitaip tariant, viešasis interesas yra ir atskira atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga, bet taip pat gali būti kitų pagrindų ir sąlygų konstatavimo vertinamasis kriterijus. Pavyzdžiui, viešojo intereso vertinimas svarbus nustatant vieną iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą būtinų sąlygų – kad asmuo nusikalstamą veiką padarė pirmą kartą. Tai konstatuojant, kartais kyla problemų. To priežastis yra tai, kad įstatymas tiesiogiai nenustato, ar gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės kelias nusikalstamas veikas padaręs asmuo, todėl teismams iškyla sunkumų vertinant, kada asmuo laikytinas „pirmą kartą padaręs nusikalstamą veiką“. Pagal sisteminį BK 38 str. ir 40 str. aiškinimą, darytina išvada, kad realiosios sutapties atveju atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės turėtų būti negalimas. Taigi pirmiausia, esant padarytoms kelioms nusikalstamoms veikoms, teismas turi vertinti su kokia sutaptimi susiduriama. Tai turi įtakos veikos pavojingumui ir kaltininko asmenybės vertinimui. Ideliosios sutapties atveju, pagal BK 63 str. 4 d. yra švelnesnės subendrintos bausmės skyrimo taisyklės, todėl ideali sutaptis yra mažiau pavojinga, nei reali nusikalstamų veikų sutaptis. Reali nusikalstamų veikų sutaptis – tai iš esmės nusikalstamų veikų pakartotinumas, rodantis asmens polinkį nusikalsti ir ateityje. Tai rodo padidintą asmens pavojingumą ir turi lemti ne atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, bet patraukimą baudžiamojon atsakomybėn ir realios bausmės paskyrimą[161]. Tokia išvada logiškai išvedama įvertinus viešąjį interesą. Tai iliustruoja ir LAT praktika. Teismas konstatavo, kad *„pagal BK 40 straipsnio formuluotę nusikalstama veika apibūdinama vienaskaitos forma. BK tekste esančios formuluotės „pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką“ gramatinis ir sisteminis baudžiamojo įstatymo aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad BK 40 straipsnio nuostatos gali būti*

[159] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-536/2012“, http://www.infolex.lt/tp/482095?nr=1

[160] Šis aspektas susijęs su kaltininko elgesiu prieš ir padarius nusikaltimą, taip pat nusikaltimo metu. Tai padeda įvertinti, kokio pobūdžio priemonių pakaktų, kad konkretus asmuo nebenusikalstų ateityje. Žiūrėti: Rima Ažubalytė, „Viešoji teisė. Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: viešojo intereso struktūra,“ *Jurisprudencija* 39, 31 (2003), 54-55.

[161] Agnė Baranskaitė, *supra* note 81, p. 93-94.

taikomos tik nustačius, kad kaltininkas anksčiau yra neteistas ir padarė vieną nusikalstamą veiką, išskyrus tuos atvejus, kai kaltininkas padaro idealią sutaptį sudarančias kelias nusikalstamas veikas. [...] Kasaciniame skunde, beje, teismų išvados dėl to, kad V. S. yra padaręs tik vieną apysunkį nusikaltimą, nėra ginčijamos. Vis dėlto, jeigu kvalifikavimo požiūriu padaryta tęstinė veika vertinama kaip vienas nusikaltimas ir tuo pagrindu laikoma, kad asmuo nusikalstamą veiką padarė pirmą kartą, tai tokia teisinė išvada neturėtų užgožti šios veikos ypatybių svarbos. Ypač šios sąlygos nederėtų suabsoliutinti sprendžiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą. Net ir vienas tyčinis apysunkis ar net lengvesnis nusikaltimas, jeigu jis buvo daromas ilgą ar labai ilgą laiką (keletą metų ir pan.) sistemingais, versliškais, intensyviai kartojamais veiksmais, naudojant tam tikrus pavojingus įrankius ar priemones ir pan., pagal savo teisinę reikšmę atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės neturėtų būti prilyginamas vienkartiniam nusikalstamam poelgiui, neturinčiam ypatingo užmojo, didelio įžūlumo bruožų, tačiau kvalifikuotam pritaikius tą patį baudžiamąjį įstatymą. Šioje baudžiamojoje byloje teismai sutelkė dėmesį vien į formalią išvadą dėl veikos kvalifikavimo kaip vieno apysunkio nusikaltimo, išleisdami iš akių šio nusikaltimo nuodugnesnio, individualizuoto įvertinimo svarbą. Vadinasi, BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatų taikymo požiūriu byloje liko neaiškumų, ar iš tiesų pirmą kartą padarytas apysunkis tyčinis nusikaltimas savo faktiniu turiniu yra toks, kad nekyla sunkumų taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą“[162]. Taigi, net ir vieno nuikaltimo padarymas, įvertinus vieną iš viešojo intereso vertinamųjų kriterijų – nusikalstamos veikos pavojingumą, gali reikšti ne nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą, bet apkaltinamojo nuosprendžio priėmimą.

Pažymėtina, kad nustatant viešąjį interesą nutraukti baudžiamąją bylą nuosprendžiu, turi būti vertinama ne tik kaltininko asmenybė, bet ir jo pozicija bei požiūris į padarytą nusikalstamą veiką. Pavyzdžiui, LAT nurodė, kad: „*Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs R. D. poziciją pirmosios instancijos teisme, padarė išvadą, kad jis tik iš dalies prisipažino padaręs nusikaltimą. Pirmosios instancijos teismo teisiamajame posėdyje R. D. iki galo neatskleidė jam inkriminuotos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, motyvų bei priežasčių, pripažino sudavęs smūgius nukentėjusiajai ir sugadinęs kavinės turtą, tačiau dalį savo kaltės bandė perkelti nukentėjusiesiems, teigdamas, kad šie patys netinkamai elgdamiesi išprovokavo jo ir kitų bendrininkų smurtinius veiksmus. Tokį nuteistojo R. D. neteisingą bylos faktinių aplinkybių iškraipymą apeliacinės instancijos teismas pripažino kaip teismo klaidinimą, siekiant pateisinti savo nusikalstamus veiksmus ir sušvelninti nusikaltimo iniciatoriaus S. N. vaidmenį darant nusikaltimą. Ši aplinkybė*

[162] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-82/2010,“ http://www.infolex.lt/tp/154329?nr=1

kelia abejonių dėl kaltininko atgailos nuoširdumo bei pagrindo manyti, kad jis ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų“[163].

Teismai, vertindami viešojo intereso tokiose bylose buvimą, kaip tokio intereso nustatymo kriterijus pasitelkia ir teisingumo, bei proporcingumo principus. LAT teisėjų kolegija nurodė, kad: „*šioje byloje kaltinamasis V. R. buvo teisiamas už neatsargų nusikaltimą. Jis prisipažino padaręs nusikalstamą veiką (tai pripažinta jo atsakomybę lengvinančia aplinkybe), atlygino nusikaltimu padarytą žalą nukentėjusiajai M. A. ir su ja susitaikė. Todėl pirmosios instancijos teismas svarstė galimybę jį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pritaikius BK 38 straipsnį. Tačiau teismas padarė išvadą, kad aptariamos BK normos taikyti negalima, nes V. R. polinkis daryti administracinius teisės pažeidimus (nuo 2008 m. administracine tvarka jis baustas dešimt kartų), padaryto nusikaltimo pobūdis (lengvabūdiškas pasitikėjimas savo jėgomis vairuojant techniškai netvarkingą automobilį šlapia kelio danga) neduoda pagrindo išvadai, kad ateityje jis nedarys naujų nusikalstamų veikų. [...]būtina atsižvelgti į visas aplinkybes, apibūdinančias kaltininko asmenybę ir jo padarytą veiką. Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad V. R. negali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl savo polinkio daryti administracinius teisės pažeidimus dėl to, kad jo nusikalstama veika buvo polinkio pažeidinėti KET reikalavimus padarinys. Teismas nuosprendyje pažymėjo, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės šiuo atveju prieštarautų teisingumo ir proporcingumo principams“*[164].

Kaip matyti iš teismų praktikos, dažniausiai teismai ne formaliai, bet tinkamai ir motyvuotai įvertina viešąjį interesą priimant nuosprendį nutraukti baudžiamąją bylą[165]. Tačiau pasitaiko atvejų, kai netinkamas viešojo intereso vertinimas yra pagrindas naikinti teismo nuosprendį nutraukti baudžiamąją bylą. Aukščiausiojo Teismo plenarinės sesijos priimtoje nutartyje buvo konstatuota, kad: „*Teiginys, įrašytas apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje, kad V. S. nebenusikals ir laikysis įstatymų, pagrįstas vien bendrojo pobūdžio nuoroda į tai, kad įvertintas nusikalstamos veikos pavojingumas, padarymo būdas ir kaltininko asmenybė. Nepasisakyta, pvz., kad jau yra patikslintas antstolių atitinkamų veiksmų teisinis reglamentavimas, padedantis ateityje išvengti atsitiktinių profesinių klaidų ar sąmoningo piktnaudžiavimo ir t. t., nors panašios aplinkybės gali turėti reikšmės tikrinant, ar galima įžvelgti BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte numatytą vieną iš būtinų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų. [...] Kiekvienu atveju, kai baudžiamojoje*

[163] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-697/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1024254?nr=1
[164] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383/2013,“ http://www.infolex.lt/tp/729877
[165] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2058-536/2013.

byloje teismas realizuoja įstatymo jam suteiktą galimybę apsispręsti, taip pat ir asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimu, turi būti atsižvelgiama ne vien į formaliąsias teisines apsisprendimo sąlygas, bet ir į kitas svarbias bylos ypatybes. Sprendimo motyvai privalo būti aiškūs ir išsamūs, išdėstyti pagal visus įstatymo reikalaujamus kriterijus. Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas, neatlikęs įrodymų tyrimo, iki galo šios pareigos neįgyvendino. Dėl to skundžiamas nuosprendis naikintinas dėl netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo (BPK 383 straipsnis) ir byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Iš naujo nagrinėdamas bylą, apeliacinės instancijos teismas privalo pašalinti šioje nutartyje aptartus pažeidimus bei trūkumus“[166]. Taigi aptarus kiekvieną iš teisinių kriterijų, reikšmingų taikant BK 40 straipsnio nuostatas, plenarinė sesija padarė išvadą, kad Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 25 d. nuosprendyje BK 40 straipsnio reikalavimai nebuvo tinkamai įgyvendinti.

Apibendrinus visa tai, galima tvirtinti, kad lemiamas kriterjus, kuriuo turi vadovautis teismai spręsdami dėl baudžiamosios bylos nutraukimo yra viešojo intereso vertinimas. Tinkamas viešojo intereso vertinimas reiškia, kad teismai neturėtų vadovautis vien tik formaliai nustatytomis sąlygomis. Nepakanka formaliai konstatuoti, kad kaltinikas ankščiau yra neteistas, ir dėl šios aplinkybės yra pagrindas manyti, kad ateityje jis nedarys naujų nusikalstamų veikų. Turi būti vertinamas nusikalstamos veikos pobūdis bei jos pavojingumo laipsnis, kaltininko elgesys prieš, po ir darant nusikalstamą veiką, jo požiūris ir atgaila, jį charakterizuojanti medžiaga bei kita. Viešojo intereso vertinimas turi ne formaliai, o pagrįstai, motyvuotai, remiantis bylos duomenimis atsispindėti teismo nuosprendyje nutraukti baudžiamąją bylą.

[166] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-82/2010,“ http://www.infolex.lt/tp/154329?nr=1

3. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS NUTRAUKIMO NUOSPRENDŽIU PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Nekaltumo prezumpcija neatskiriamai siejama su kitų žmogaus konstitucinių teisių ir laisvių, taip pat įgytų teisių gerbimu ir apsauga. Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą pabrėžė, kad *„nekaltumo prezumpcija yra pamatinis teisingumo vykdymo baudžiamųjų bylų procese principas, svarbi žmogaus teisių ir laisvių garantija“. [...] Pagal Konstitucijos 31 str. 1 d. įtvirtintą nekaltumo prezumpciją baudžiamajame procese kaltės įrodinėjimo našta tenka tyrimo institucijoms. Įtariamasis ar kaltinamasis savo nekaltumo įrodinėti neprivalo, tačiau pasinaudodamas teise į gynybą, jis gali pateikti įrodymų ir argumentų, paneigiančių pareikštą kaltinimą. Kitais atvejais gynybos priemonės gali būti panaudojamos lengvinančioms aplinkybėms atskleisti. Todėl gynyba yra kryptinga baudžiamojo persekiojimo atsvara, kuria siekiama apsaugoti teisėtus įtariamojo kaltinamojo interesus [...]“*[167]. Šios konstitucinės nuostatos sukonkretintos ir įtvirtintos BPK 44 str. 6 d., kurioje teigiama, kad *„kiekvienas asmuo, įtariamas ar kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas BPK nustatyta tvarka ir nepripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu“.* Nekaltumo prezumpcijos principas įtvirtintas ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu – Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 6 straipsnio 2 dalyje, įtvirtinta, kad kiekvienas nusikaltimo padarymu kaltinamas asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas neįrodytas pagal įstatymą. EŽTT pabrėžė, kad nekaltumo prezumpcija įtvirtinta Konvencijos 6 str. 2 d. yra vienas iš teisingo baudžiamojo proceso, kurio reikalauja 6 straipsnio 1 dalis, elementų. Procesas kaip visuma yra teisingas, jei atitinka 6 straipsnio 1 dalies reikalavimus, kurie baudžiamojo proceso atveju apima ir nekaltumo prezumpcijos užtikrinimą[168].

Nors iš pažiūros atrodytų, kad baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu yra pakankamai racionalus sprendimas ir šio instituto reglamentavimas bei praktinis taikymas realizuojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formas atrodytų neturi didesnių teisinių kliuvinių, kadangi teismo, kaip vienintelės teisingumą vykdančios institucijos baigiamuoju aktu –

[167] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 19 straipsnio 8 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 10 d. nutarimu Nr. 436 „Dėl ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių 14.9 ir 57.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai,“ *Valstybės žinios* 33, 1108 (2001), http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta320/content

[168] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas byloje Novikas prieš Lietuvą,“ pareiškimo Nr. 45756/05, http://www.infolex.lt/tp/157920?nr=4

nuosprendžiu yra išsprendžiamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas. Tačiau iki šiol lieka neatsakyta/neišspręsta nuosprendžio, kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, procesinės formos atitikimo nekaltumo prezumpcijai problema. Ji kyla dėl to, kad iki šiol analizuojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą bei jo procesinio realizavimo galimybes, susiduriama su materialiosios bei procesinės teisės atotrūkiu. Mokslinėje literatūroje beveik neginčijama ir jau aksioma tampa tai, kad pakankamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmės bei jo tikslų pagrindimas materialiojoje teisėje kartu ignoruoja jo procesinį realizavimą[169]. Ir iš esmės nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą instituto atitikimo visuotinai pripažįstamam nekaltumo prezumpcijos principui problema keliama dėl to, jog *de jure* tokio nuosprendžio priėmimas nereiškia asmens kaltumo konstatavimo, su kuo negali sutikti materialiosios teisės specialistai, vienareikšmiškai teigdami, kad baudžiamosios bylos nutraukimas diskreciniais pagrindais yra „kalto" asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės[170]. Teigiama, kad *„jei teismas nekonstatuoja asmens kaltumo padarius nusikalstamą veiką, tai įtvirtindamas atitinkamame teismo procesiniame dokumente, kuris nėra viešai oficialiai paskelbiamas veikia nekaltumo prezumpcija – neįrodytas, viešai nekonstatuotas kaltumas lygus nekaltumui, todėl tolesni procesiniai veiksmai tokio asmens atžvilgiu, taip pat ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės turėtų būti vertinami kaip neteisėti"*[171]. Šios mokslinės išvados pagrindas yra įstatyminis ir doktrininis BK nuostatų[172], bei tradicinis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės koncepcijos pagrindų aiškinimas: „atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės – tai asmens, teismo pripažinto kaltu nusikaltimo padarymu, sąlyginis arba besąlyginis atleidimas nuo tų pasekmių, kurios sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį, ir teistumo"[173]. Kita vertus, vis dar nuolat kyla mokslinių diskusijų siekiant apibrėžti pačią baudžiamąją atsakomybę, nesutariant dėl jos turinio, pradžios ir pabaigos momentų, sampratos, bei jos santykio su nekaltumo prezumpcija[174].

---

[169] Rima Ažubalytė, „ Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis," *Jurisprudencija* 1,79 (2006), 17.

[170] Agnė Baranskaitė, „Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės problemos," *Jurisprudencija*: mokslo darbai 11 (113), 68.

[171] *Ibid.*

[172] Pasak baudžiamosios teisės mokslininkų, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas gali būti keliamas tik po to, kai yra nustatomas nusikalstamos veikos padarymo faktas. To nenustačius negalima ne tik baudžiamoji atsakomybė, jau nekalbant apie atleidimą nuo jos. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse taip pat aiškiai formuluojama – *„padaręs nusikalstamą veiką asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės"* (BK 36-40).

[173] Armanas Abramavičius, *et al*., *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis,* (Vilnius: Eugrimas, 2003), 375.

[174] Plačiau apie tai žiūrėti: Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 66-79; Ana Volochova, „Baudžiamosios atsakomybės samprata ir pagrindai" iš *Teisinės minties šventė-2002. Konferencijų medžiaga* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002), 94-99; Vytautas Piesliakas, „Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies nuostatų taikymo problemos. Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys," *Jurisprudencija* 8, 98 (2007), 9-12; Romualdas Drakšas, *„Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*, (Vilnius: Justitia, 2008), 35-47; Iveta Vitkutė Zvezdinienė, „ Nekaltumo prezumpcijos principo įgyvendinimo problemos atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės," *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009), 233-240.

Pažymėtina, kad aptarta problematika, mokslinėje literatūroje yra seniai pripažįstama, ne vieną kartą analizuota, tiesa, daugiau tyrinėjant diskrecinio bylos nutraukimo ikiteisminio tyrimo metu ir nekaltumo prezumpcijos santykį[175]. Nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą procedūros ir nekaltumo prezumpcijos santykis plačiau netyrinėtas[176].

Ir iš esmės, mokslininkų, tyrinėjusių baudžiamosios bylos nutraukimo ir nekaltumo prezumpcijos santykį, yra pateikiami keli galimi sprendimo būdai: arba atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės procesines formas reglamentuoti taip, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės būtų galimas tik prieš tai teismui konstatavus asmens kaltumą[177] (jį tiesiogiai ar netiesiogiai palaiko baudžiamosios teisės mokslininkai) arba atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės paversti procesiniu nutraukimo pagrindu[178]. Tačiau pirmasis būdas, kuris bene yra dominuojantis mokslinėje doktrinoje, prieštarauja pačiai nuosprendžio, kaip tikslingumo principo išraiškos, koncepcinei idėjai – kitu būdu, nei apkaltinamojo nuosprendžio forma išspręsti baudžiamąjį konfliktą teisme[179]. Išeitų, kad kiekvienu atveju asmenį turime nuteisti tam, kad po to galėtume jam švelninti baudžiamąją atsakomybę ar atleisti nuo jos, nors realiai visi baudžiamojo proceso tikslai gali būti pasiekti ir be realaus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo (BPK 1 str. 1 d.). Dėl šios priežasties, sunku sutikti su vyraujančia doktrina, jog tik konstatavus kaltumą galimas baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu. Taigi, optimalus būdas (aut. nuomone), kaip šį institutą reglamentuoti taip, jog nepaneigus jo koncepcinių tikslų, neliktų prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai, nebuvo rastas. Tuo tarpu nuo atsakymo ar asmuo pripažįstamas kaltu priklauso ir kiti nuosprendžiu sprendžiami klausimai – ar galimas baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas arba civilinio ieškinio nagrinėjimas, jei tokiu nuosprendžiu, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, nėra konstatuojamas asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltumas.

---

[175] Žiūrėti pvz.: Rima Ažubalytė, „ Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis," *Jurisprudencija* 1, 79 (2006), 17-20; Agnė Baranskaitė, „Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės problemos,"*Jurisprudencija* 11, 113 (2008), 66-71; Iveta Vitkutė Zvezdinienė, „Nekaltumo prezumpcijos principo įgyvendinimo problemos atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės," *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009), 231–242 ir kt.

[176] Rima Ažubalytė, „Alternatyvūs baudžiamojo konflikto sprendimo būdai nagrinėjant bylą teisme," *Jurisprudencija* 6, 108 (2008), 44-45, Agnė Baranskaitė, „Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės problemos," *Jurisprudencija* 11, 113 (2008): 66-71.

[177] Armanas Abramavičius, *et. al., Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), 232; Agnė Baranskaitė, „Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės problemos,"*Jurisprudencija* 11, 113 (2008), 79; 37; Agnė Baranskaitė ir Jonas Prapiestis. „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Konstitucijos ir konstitucinės jurisprudencijos kontekste," *Jurisprudencij*a, 7, 85 (2006), 30-41.

[178] Rima Ažubalytė, *supra* note 169, p. 19.

[179] Kaip teisingai pastebi R. Ažubalytė, *„nepriekaištingai sprendžiant išimtinai procesines problemas, pamirštama, kad iš esmės negalima atmesti tokio instituto egzistavimo: vadinamas „diversion" (kai asmuo, galbūt padaręs nusikaltimą, nėra teisiamas ir baudžiamas kriminaline bausme) yra neišvengiama šiuolaikinio baudžiamojo proceso ir teisės dalis"*. *Ibid.*

3.1. Nekaltumo prezumpcijos principo reikalavimų užtikrinimas

Tam, kad išvengti tiesioginio prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai, baudžiamąją bylą nutraukiant nuosprendžiu, taikymo praktika pirmiausia turėtų remtis tarptautinių teisės aktų, EŽTT bei Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje keliamais reikalavimais procedūrai, kurioje baudžiamoji byla gali (diskreciniais pagrindais) arba privalo būti nutraukta. Konvencinė teisė, taip pat ES teisė kelia tam tikrus reikalavimus procedūrai, procesinių dokumentų turiniui (formuluotėms), kuriuose asmuo nėra įstatymo nustayta tvarka pripažįstamas kaltu. *„Nagrinėjant galimas nekaltumo prezumpcijos pažeidimo formas (būdus) yra konstatuota korektiško įtariamojo apibūdinimo, korektiško procesinio dokumento surašymo būtinybė“*[180].

Europos Parlamentas pateikė savo poziciją, dėl siekimo priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą „Dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo“, kurioje nurodė, kad „*nekaltumo prezumpcija būtų pažeidžiama, jeigu tol, kol įstatymų nustatyta tvarka neįrodyta įtariamojo arba kaltinamojo kaltė, viešuose valdžios institucijų daromuose pareiškimuose arba teismo sprendimuose, išskyrus tuos, kuriais tas asmuo pripažįstamas kaltu, įtariamasis arba kaltinamasis būtų apibūdinamas kaip kaltas. Tokiuose pareiškimuose ir teismo sprendimuose neturėtų būti teigiama, kad tas asmuo yra kaltas*“[181].

EŽTT, vertindamas baudžiamosios bylos nutraukimo diskreciniais pagrindais procedūras, pabrėžė, kad *„nekaltumo prezumpcija pažeidžiama tuo atveju, jeigu eisminis sprendimas, susijęs su asmeniu, kaltinamu nusikalstamos veikos padarymu, atspindi nuomonę, jog jis yra kaltas, neįrodžius jo kaltumo pagal įstatymą. Pakanka, kad (net nesant jokių formalių išvadų) būtų tam tikrų samprotavimų, leidžiančių manyti, jog teismas laiko kaltinamąjį kaltu. Be to, Konvencijos 6 straipsnio 2 dalis neapsiriboja vykstančiu baudžiamuoju procesu, bet apima ir teisminius sprendimus, priimtus po to, kai baudžiamasis persekiojimas buvo nutrauktas“*[182]. Pasak EŽTT, turi būti daromas esminis skirtumas tarp aiškaus teismo paskelbimo, nesant galutinio nuosprendžio, kad

---

[180] Rima Ažubalytė, *supra* note 169, p. 20.

[181] „Europos Parlamento pozicija priimta 2016 m. sausio 20 d. per pirmąjį svarstymą, siekiant priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2016/... dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo (EP-PE_TC1-COD(2013)0407),“ http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TC+P8-TC1-COD
Be kita ko šia pozicija pažymėjo, kad „*ši nuostata neturėtų daryti poveikio baudžiamojo persekiojimo veiksmams, kuriais siekiama įrodyti įtariamojo arba kaltinamojo kaltę, kaip antai kaltinamojo akto surašymui, ir neturėtų daryti poveikio teismo sprendimams, kuriuos priėmus atidedamas nuosprendžio vykdymas, jei užtikrinamos teisės į gynybą. Ši nuostata taip pat neturėtų daryti poveikio preliminariems procesinio pobūdžio sprendimams, kuriuos priima teisminės ar kitos kompetentingos valdžios institucijos ir kurie grindžiami įtarimu ar apkaltinamųjų įrodymų elementais*“.

[182] „Europos Žmogaus Teisių teismo sprendimų santraukos. Nekaltumo prezumpcija II d.,“ Teismų praktika 33-2 (2010), LAT, žiūrėta 2015-10-17, http://www.lat.lt/lt/biuletenis-teismu-praktika_112.html

asmuo padarė atitinkamą nusikaltimą, ir teiginio, kad kažkas yra tiesiog įtariamas padaręs nusikaltimą (t. y. vadinamasis įtarimo būklės aprašymas). Pirmaisiais sprendimais pažeidžiama nekaltumo prezumpcija, tuo tarpu antruosius EŽTT daug kartų pripažinęs atitinkančiais Konvencijos 6 straipsnį[183].

EŽTT byloje Panteleyenko prieš Ukrainą konstatavo EŽTK 6 str. 2 d. pažeidimą. EŽTT nurodė, kad nutraukiant procesą priimtų sprendimų formuluotės nepaliko jokių abejonių dėl nacionalinių teismų nuomonės, jog pareiškėjas padarė nusikalstamą veiką, kuria buvo įtariamas. Būtent buvo nurodyta, kad bylos medžiagoje yra pakankamai įrodymų, jog jis suklastojo notarinį dokumentą ir sąmoningai (tyčia) atliko negaliojantį notarinį veiksmą, o vienintelė proceso nutraukimo priežastis yra persekiojimo už mažareikšmę nusikalstamą veiką neracionalumas. Tuo tarpu procesas nacionaliniame teisme, patvirtinusiame ikiteisminio tyrimo pareigūno sprendimą dėl proceso nutraukimo, stokojo daugelio esminių elementų, paprastai būdingų baudžiamajam teismo procesui, taigi pareiškėjo kaltumas nebuvo įrodytas pagal įstatymą[184].

Taigi, remiantis EŽTT praktika, siekiant nekelti abejonių dėl prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai, baudžiamąją bylą nutraukiant nuosprendžiu derėtų pamatuotai kalbėti apie asmens, atleidžiamo nuo baudžiamosios atsakomybės, padarytą nusikalstamą veiką. Kita vertus, nusikalstamos veikos požymių konstatavimas neturėtų būti savaime vertinamas kaip nekaltumo prezumpcijos reikalavimo pažeidimas, jeigu nuosprendyje nėra formuluočių, tiesiogiai ar netiesiogiai įvardijančių, kad asmuo yra kaltas ar jo kaltė yra įrodyta. Mokslinėje literatūroje taip pat pripažįstama, kad procesiniuose dokumentuose, kuriais nėra konstatuojamas asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltumas, būtina vengti formuluočių, kad kaltinamojo kaltė įrodyta[185].

Konstitucinis Teismas savo aktuose taip pat ne kartą yra konstatavęs, jog „*Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija yra viena svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje garantijų, kartu ir svarbi žmogaus teisių ir laisvių garantija, jog ypač svarbu, kad nekaltumo prezumpcijos laikytųsi valstybės institucijos ir pareigūnai, jog viešieji asmenys, kol asmens kaltumas padarius nusikaltimą nebus įstatymo nustatyta tvarka įrodytas ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, apskritai turi susilaikyti nuo asmens įvardijimo kaip nusikaltėlio - priešingu atveju galėtų būti pažeista žmogaus orumas ir garbė, pakenkta įvairioms asmens teisėms ir laisvėms*“[186].

---

[183] Vulakh and others v. Russia, 2012, no. 33468/03, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108500

[184] *Supra* note 182.

[185] Gintaras Goda, „Nekaltumo prezumpcija: įtvirtinimas Lietuvos teisėje ir kai kurie turinio aspektai,“ *Teisė* 44, (2002), 52.

[186] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekreto Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos Konvencijos 6 straipsnio 2 daliai, Lietuvos

Pažymėtina, kad LAT praktika dėl formuluočių apie asmens kaltumą procesiniuose sprendimuose, kuriuose baudžiamoji byla gali arba privalo būti nutraukta (suėjus apkaltinamojo nuosprendžio senačiai, atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės) iki šiol buvo nuosekli ir rėmėsi EŽTT praktika. LAT ne kartą yra konstatavęs, kad [...] *nutraukiant baudžiamąjį procesą suėjus senaties terminui, asmens, kuriam baudžiamasis procesas nutraukiamas, kaltumo klausimas nesprendžiamas. BK 95 straipsnis draudžia priimti apkaltinamąjį nuosprendį, suėjus senaties terminams. Taigi teismo sprendime dėl baudžiamojo proceso nutraukimo suėjus senaties terminui negali būti formuluočių, būdingų apkaltinamajam nuosprendžiui. Jeigu teismas, nutraukdamas baudžiamąjį procesą, kartu asmenį pripažintų kaltu nusikalstamos veikos padarymu, tai reikštų nekaltumo prezumpcijos principo, įtvirtinto Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje, BPK 44 straipsnio 6 dalyje, pažeidimą. [...]Taigi minėtos EŽTT nuostatos suponuoja ir tai, kad tokiais atvejais, kai nusprendžiama, kad išteisinamasis nuosprendis naikintinas, tačiau baudžiamoji byla suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui nutrauktina, apeliacinės instancijos teismo sprendimas negali būti grindžiamas teiginiais, iš esmės reiškiančiais, jog asmuo yra kaltas nusikalstamos veikos padarymu. Tai nepaneigia galimybės apeliacinės instancijos teismo nutartyje konstatuoti veikos faktinių aplinkybių, tačiau toks konstatavimas turi neperžengti asmens „įtarimo būklės“ aprašymo ir tapti asmens kaltumo pripažinimu. [...] Viena vertus, tokios teismo nutarties formuluotės, kai A. Š. ir J. R. veiksmai įvardijami kaip nusikalstami, yra perteklinės ir neesminės sprendžiant pirmosios instancijos teismo nuosprendžio teisėtumo bei pagrįstumo klausimą. Kita vertus, nors teismo nutartyje ir nėra tiesiogiai konstatuota, kad A. Š. ir J. R. laikomos kaltomis nusikalstamų veikų padarymu, tai savaime nepaneigia minėtų formuluočių, būdingų apkaltinamajam nuosprendžiui, nesuderinamumo su nekaltumo prezumpcijos principu. Tokių formuluočių turinys gali būti suprastas kaip A. Š. ir J. R. pripažinimas kaltomis nusikalstamų veikų, dėl kurių baudžiamoji byla buvo nutraukta suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui, padarymu. Kita vertus, pagal BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punktą ir BK 95 straipsnį, jei baudžiamoji byla nutraukiama suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui, tai savaime nereiškia asmens reabilitavimo ir negali būti tapatinama su asmens išteisinimu“*[187].

LAT plėtodamas savo praktiką, buvo suformavęs ir aiškią poziciją, kad BK numatytų veikų objektyviųjų požymių konstatavimas teismo nuosprendyje, kuriame baudžiamoji byla yra

---

Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio 1, 2 dalims, 84 straipsnio 1, 6 dalims, 86 straipsnio 2 daliai, 90 straipsnio 6 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija), taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti šio Respublikos prezidento dekreto atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo,“ *Valstybės žinios* 7, 287 (2007), http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta540/content

[187] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2012, “ http://www.infolex.lt/tp/376720?nr=1;

nutraukiama, nėra nekaltumo prezumpcijos pažeidimas. Antai jis nurodo, kad „*teismas, nuspręsdamas nutraukti bylą vadovaujantis BK 95 straipsniu, turi konstatuoti, kad veikoje yra BK specialiosios dalies straipsnyje numatytos veikos požymiai ir įvardyti konkretų BK straipsnį. Priešingu atveju byla turėtų būti nutraukta nepadarius veikos, turinčios nusikalstamos veikos požymių (BPK 3 straipsnio 1dalies 1 punktas). [...] reikia skirti nusikalstamos veikos požymių konstatavimą nuo asmens pripažinimo kaltu nusikalstamos veikos padarymu. Antai, teismui priimant nuosprendį ar nutartį atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38–40 numatytais pagrindais, konstatuojamas nusikalstamos veikos padarymas, bet asmuo kaltu nepripažįstamas*“[188].

Kita vertus, nors Konstitucinis Teismas savo aktuose nėra tiesiogiai tyręs nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą, konstitucingumo, tačiau paskutinis Konstitucinio Teismo sprendimas dėl apkaltinamojo nuosprendžio senaties[189] įneša abejonių dėl minėtų formuluočių apie asmens kaltumą (atitinkančių „įtarimo būklės aprašymą“) (ne)naudojimo bylose, kuriose baudžiamoji byla nutraukiama nuosprendžiu arba nutartimi suėjus apkaltinamojo nuosprendžio senačiai.

Kaip nurodo LAT, „*Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs konstitucinės justicijos bylą, pradėtą pagal Plenarinės sesijos kreipimąsi šioje baudžiamojoje byloje, taip pat vėlesnius kitų teismų kreipimusis panašiose bylose, 2016 m. birželio 27 d. nutarime konstatavo, kad Konstitucija, jos 31 straipsnio 1, 2 dalys, konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įstatymų leidėjo pareigą, reguliuojant baudžiamojo proceso santykius tuo atveju, kai yra pasibaigę terminai, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, suderinti konstitucines vertybes – nekaltumo prezumpciją ir asmens teisę į tinkamą teismo procesą. Įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti teisinį reguliavimą, sudarantį prielaidas užtikrinti, kad teismo sprendimu, priimamu pasibaigus terminams, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, būtų išspręsta, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, kad tuo atveju, jeigu teismo sprendimu būtų nepripažintas asmens kaltumas padarius nusikalstamą veiką, kaltinimas būtų panaikintas. Aiškindamas pirmiau nurodytas BK 95 straipsnio ir BPK 3 straipsnio nuostatas Konstitucijos nuostatų kontekste,*

[188] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-591/2013,“ LAT, žiūrėta 2016 m. lapkričio 11 d., http://www.infolex.lt/tp/778818?nr=1

[189] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies nuostatos, 235 straipsnio 1 dalies, 254 straipsnio 4 dalies, 327 straipsnio 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai,“ http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1619/content

Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad, taikant BK 95 straipsnį, pirmiausia BPK reglamentuota tvarka turi būti nustatyta, kad asmuo pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką. BPK 3 straipsnio nuostata, kad baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas, jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybė senaties terminai, turi būti aiškinamas kad, suėjus baudžiamosios atsakomybės (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo) senaties terminams, baudžiamasis procesas gali būti nutrauktas tik tuo atveju, kai BPK reglamentuota tvarka yra nustatyta, kad asmuo pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką. Tuo atveju, kai, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, nustatoma, kad kaltinamasis nepagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, turi būti priimamas išteisinamasis nuosprendis[190]“. Taigi, pagal tokį Konstitucinio Teismo aiškinimą, net ir suėjus baudžiamosios atsakomybės (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo) senaties terminams, baudžiamasis procesas gali būti nutrauktas tik tuo atveju, kai BPK reglamentuota tvarka yra nustatyta, kad asmuo pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką. Taigi kyla reikalavimas nustačius, kad suėjo apkaltinamojo nuosprendžio senatis, bylą nagrinėti iki galo, iki kol nustatoma, kad asmuo pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, arba jos nepadaręs, t. y. pirmu atveju nutraukti dėl senaties, o antru atveju – priimti išteisinamąjį nuosprendį. Čia tampa ne visiškai aiški Konstitucinio Teismo pateikta formuluotė – „pagrįstas kaltinimas“. Tokia formuluotė tarsi suponuoja ne ką kita, o tai, kad turi būti įrodytas asmens, kuriam baudžiamoji byla nutraukiama dėl senaties, kaltumas. Taigi pagrįstas kaltinimas savo prasme yra ne kas kitas, kaip kaltumo konstatavimas ir nutartyje, kuria baudžiamoji byla nutraukiama dėl senaties. Be kita ko, tame pačiame nutarime Konstitucinis Teismas pažymi ir tai, kad *„palyginus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties institutą su kitais baudžiamosios teisės institutais, galima daryti išvadą, kad savo esme jis panašus į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą: esant BK nustatytoms sąlygoms, nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas nusikalstamą veiką padaręs asmuo[...]“*[191]. Pažymėtina, kad ir kai kurių mokslininkų nuomone, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties institutas turi daug panašumų su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutu[192]. Yra mokslininkų, kurie apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatį laiko net atskira atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimi[193]. Taigi, vėl paaštrinamas klausimas, ar ir baudžiamąją bylą nutraukiant nuosprendžiu vis tik turėtų būti konstatuojamas asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltumas, ar vartojama kita (nors aut. nuomone tapati kaltumui) formuluotė – „pagrįstas kaltinimas“. Reikėtų pažymėti, kad

[190] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-746/2016,“ LAT, žiūrėta 2016 m. lapkričio 11 d., http://www.infolex.lt/tp/1349871?nr=1

[191] *Supra* note 189, p. 20.

[192] Eglė Riaubaitė, „Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties nuostatų taikymas teismų praktikoje,“ *Socialinių mokslų studijos* 3, 4 (2011), 1526.

[193] Vytautas Piesliakas, „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės,“ *Socialistinė teisė* 2 (1979), 8−11.

procesas, kai nuosprendžiu nutraukiama baudžiamoji byla savo esme skiriasi nuo bylos nutraukimo suėjus apkaltinamojo nuosprendžio senačiai. Jei sueina apkaltinamojo nuosprendžio terminai, apkaltinamasis nuosprendis iš viso negali būti priimamas, o nuosprendžiu nutraukiant bylą, pritaikius sąlygines atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės normas (BK 38 str. arba 40 str.), procesas gali būti atnaujinamas (BK 38 str. 3 d., BK 40 str. 8 d.), t. y. procesas nėra laikomas baigtu ir ateityje gali būti sprendžiamas klausimas dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir dėl tos nusikalstamos veikos, dėl kurios asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Kitaip tariant, *„suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams, jis (įtariamasis, kaltinamasis)*[194] *praranda pareigą atsakyti pagal baudžiamuosius įstatymus, tuo tarpu atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo vis dar turi pareigą būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau dėl tam tikrų baudžiamajame įstatyme įtvirtintų sąlygų ir pagrindų, susijusių su jo asmenybe bei padarytos nusikalstamos veikos pavojingumu, jis nuo pareigos atsakyti pagal baudžiamuosius įstatymus atleidžiamas“*[195]. Kita vertus, nuosprendžiu nutraukti baudžiamąją bylą, kaip ir bylą nutraukiant dėl senaties, taip pat turi būti konstatuojamas nusikalstamos veikos padarymo faktas. Tačiau atsižvelgus į tai, kad nuosprendžiu nutraukti baudžiamąją bylą negali būti konstatuojamas asmens kaltumas, nors tai nereiškia ir asmens nekaltumo (tuo jis išsiskiria iš kitų nuosprendžių rūšių) formuluotė „pagrįstas kaltinimas“ gali būti siejama su įrodymų pakankamumu. Juk nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą faktiškai turėtų būti priimamas tik esant procesinei galimybei priimti apkaltinamąjį nuosprendį, o nesant pakankamai įrodymų, kad buvo padaryta nusikalstama veika, turėtų būti priimamas išteisinamasis nuosprendis. Manytina, nuosprendį nutraukti baudžiamąją bylą suvokiant kaip tikslingumo principo realizavimo formą, bei remiantis EŽTT praktika, jame neturėtų būti konstatuojamas asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltumas. Be abejonės, visais atvejais priimant minėtą nuosprendį pirmiausia turėtų būti vertinama, ar pakankamai byloje įrodymų, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, tačiau apsiribojama nusikalstamos veikos požymių konstatavimu, tiesiogiai nenurodant, kad asmuo yra kaltas. Kitu atveju, reikėtų svarstyti apie atskirą apkaltinamojo nuosprendžio formą, o ne nuosprendį, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama nekonstatavus asmens kaltumo.

Aptarus tam tikrus tinkamos nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą, formos reikalavimus, kitas svarbus aspektas, siekiant užtikrinti nekaltumo prezumpcijos reikalavimus yra procesinių saugiklių pakankamumas. Kaip teigiama mokslinėje literatūroje, „*pagrindinė problema ir šio instituto sėkmingo veikimo sąlyga yra procedūros nustatymas ir pakankamų procesinių garantijų*

[194] Išskirta autorės.
[195] Eglė Riaubaitė, *supra* note 192, p. 1526.

suteikimas šalims, kad jos galėtų tinkamai realizuoti savo interesus"[196]. Kaip jau buvo minėta, EŽTT yra pripažinęs, kad alternatyvių baudžiamojo konflikto sprendimo būdų numatymas nėra savaime prieštaraujantis Konvencijos nuostatoms, tačiau su tokia procedūra turi sutikti įtariamasis[197]. EŽTT byloje *Deweer prieš Belgiją* konstatavo, jog teisė į teismą baudžiamosiose bylose nėra absoliuti, tam tikrais atvejais kaltinamojo teisės į sąžiningą bylos išnagrinėjimą teisme atsisakymas pats savaime nėra laikomas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pažeidimu, jei tai yra nenuginčijamai naudinga tiek pačiam kaltinamajam, tiek teisingumui vykdyti[198]. Remiantis EŽTT jurisprudencija, pažymima, kad *„suinteresuoto asmens dalyvavimas procese nėra savitikslis ir turėtų užtikrinti praktinės ir veiksmingos asmens teisės kreiptis į teismą prieinamumą.* [...] *procesas in absentia (liet. – šaliai nedalyvaujant) nėra per se nesuderinamas su EŽTK 6 straipsnio 1 dalimi, tačiau laikomasi pozicijos, kad asmuo turi turėti teisę į bylos nagrinėjimą iš naujo, kai byla yra sprendžiama iš esmės ir nagrinėjami tiek teisės, tiek fakto klausimai. Kita vertus, procesas in absentia gali būti pateisinamas, jei valstybė pateikia įtikinamus įrodymus, kad buvo imtasi visų priemonių nustatyti asmens buvimo vietą, tačiau pats pareiškėjas dėl savo kaltės negalėjo dalyvauti bylos nagrinėjime,* ***atsisakė tokios teisės*** (paryš. aut.) *ar turėjo tikslą išvengti dalyvavimo. Tokiu atveju procesas in absentia laikomas suderinamu su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies reikalavimais, net jei asmeniui nėra suteikiama bylos nagrinėjimo iš naujo galimybė*"[199]. Kaip aiškina EŽTT, kaltinamojo teisė asmeniškai dalyvauti teisminiame nagrinėjime yra teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, kuri numatyta EŽTK 6 straipsnyje, dalis. Teismas taip pat paskelbė, kad kaltinamojo teisė asmeniškai dalyvauti teisminiame nagrinėjime nėra absoliuti, ir kad tam tikromis aplinkybėmis kaltinamasis gali laisva valia tiesiogiai arba netiesiogiai, tačiau aiškiai atsisakyti tos teisės[200]. Taigi pagal EŽTT formuojamą praktiką, tam tikrų procesinių teisių atsisakymas, kuris yra išreiškiamas laisva kaltinamojo valia, neprieštarauja Konvencijos nuostatoms. Teisės į teismą atsisakymas yra numatytas ir BPK - teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese (BPK 418 str.), t.y. įtariamojo (kaltinamojo) savanoriškas atsisakymas teisės į teismą, arba reikalavimas, kad jo byla būtų nagrinėjama teisme. BPK 418 str. 3 d. nurodoma, kad

[196] Rima Ažubalytė, *supra* note 169, p. 20.
[197] Raimundas Jurka, *et. al.*, *supra* note 86, p. 42.
[198] Deweer v. Belgium, Eur. Ct. HR 1, No. 6903/75 (1980), http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469
[199] „Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-11/2015," http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d0115706-c41b-4b25-b639-db947be7db05
[200] „Teisingumo Teismo didžiosios kolegijos 2013 m. vasario 26 d sprendimas byloje C-399/11 „dėl *Tribunal Constitucional* (Ispanija) 2011 m. birželio 9 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2011 m. liepos 28 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje Stefano Melloni prieš Ministerio Fiscal, " http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30db52058a5d4d944d0ca73fa78661977dc3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuLc3j0?doclang=LT&text=&pageIndex=1&part=1&mode=DOC&docid=134203&occ=first&dir=&cid=25645

prokuroras gali kreiptis į teismą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, jei kaltinamasis (-ieji) tam neprieštarauja. Tokiu būdu yra kompensuojamas teisės į teisminę gynybą principo įgyvendinimas, taikant supaprastintą baudžiamojo proceso formą[201]. Nors nutraukiant bylą nuosprendžiu teisiamajame posėdyje ar aukštesnėje instancijoje nediskutuojama apie teisės į teismą galimą apribojimą. Tačiau nutraukiant ikiteisminį tyrimą (BPK 212, 214 str.), taip pat nutraukiant bylą jos parengimo nagrinėti teisme metu (BPK 235 str.) – jei netraktuosime teismo posėdžio (BPK 235 str. 2, 3 d.) kaip bylos nagrinėjimo teisme[202], įstatymu nenumatyta jokių teisės į teismą atsisakymo standartų, kaip ir įtariamojo teisės reikalauti teisminio bylos nagrinėjimo. Kalbant apie galimą teisės į teismą apribojimą diskrecinio bylos nutraukimo atveju (ikiteisminio tyrimo stadijoje), siūlyta teisę reikalauti teisminio nagrinėjimo numatyti įstatyme (arba teisę nesutikti su diskreciniu bylos nutraukimu)[203]. Tačiau įstatymas lieka nepakitęs. Tuo tarpu kalbant apie nekaltumo prezumpcijos principo galimą ribojimą procese, kai byla nutraukiama nuosprendžiu, svarbus aspektas, manytina, leisiantis pašalinti tiesioginį prieštaravimą nekaltumo prezumpcijai yra įtariamojo (kaltinamojo) sutikimas (arba atsisakymas sutikti) su minėta procedūra.

Pažymėtina, kad procedūrose, kurios yra išimtys iš bendrojo baudžiamojo proceso modelio, paprastai tam tikra apimtimi pradeda veikti dispozityvumo principas. Dispozityvumas baudžiamajame procese apibrėžiamas kaip: *„baudžiamojo proceso normomis pagrįsta laisvė proceso eigoje įstatymo numatytose ribose disponuoti teisėmis ir pareigomis“*[204]. Pritartina, kad *„jei asmuo turi teisę, kuri deklaruojama ir tarptautiniuose, ir nacionaliniuose aktuose, tai reiškia, kad jis laisvas ja pasinaudoti arba nepasinaudoti (atsisakyti), pasinaudodamas nustatytomis procedūromis“*[205]. Tačiau, dispozityvumą visada riboja imperatyvios nuostatos, kurios sudaro baudžiamojo procesinio reguliavimo pamatą[206]. Kalbant apie tam tikrų principų veikimą procedūrose, kurios yra išimtys iš bendrojo proceso modelio yra teigiama ir taip, kad tam tikrų principų taikymo suvaržymai yra galimi, jei yra proceso dalyvių sutikimas*:„derinant dispozityvų ir imperatyvų reguliavimo metodus, prioritetas suteikiamas pirmajam iš jų. Tai pasireiškia tuo, kad baudžiamojo proceso principų taikymas priklauso nuo baudžiamojo proceso dalyvių valios. Tai reiškia, kad nors vienam iš šių subjektų nesutikus ... dispozityviškumas besąlygiškai baigiasi ir ima veikti imperatyvumas, pasireiškiantis perėjimu prie bendrojo proceso taikymo. Todėl tik visų šių baudžiamojo proceso dalyvių sutikimu galimi aptariamųjų baudžiamojo proceso principų taikymo*

[201] Plačiau žiūrėti: Ramūnas Jurgaitis, „Baudžiamojo įsakymo procesas: proceso be įprasto nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės garantijos,“ *Jurisprudencija* 6,108 (2008), 67-75.
[202] Rima Ažubalytė, *supra* note 4, p. 44.
[203] Rima Ažubalytė, *supra* note 169, p. 20-21.
[204] Eglė Matuizienė, *supra* note 155, p. 304.
[205] Plačiau apie tai: Rima Ažubalytė, *op. cit.*, p. 20-21.
[206] Gintarė Janušaitytė, „Derybų dėl kaltės instituto egzistavimo prielaidos Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese,“ *Teisės apžvalga* 1, 13 (2016), 106.

suvaržymai"[207]. Tuo tarpu, baudžiamojo proceso įstatymas įtariamojo (kaltinamojo) sutikimo su baudžiamosios bylos nutraukimu diskreciniais pagrindais nereikalauja. Čia reikėtų pastebėti, kad gana plačiai kritikuojant baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu procedūrą dėl jos prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai, baudžiamosios teisės mokslo atstovai įtariamojo (kaltinamojo) būtino sutikimo su minėta procedūra, neanalizuoja. Galima daryti prielaidą, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto tyrinėtojai laiko pakankama sąlyga, išreiškiančia įtariamojo (kaltinamojo) poziciją, jog jis prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką. Tačiau, kaip teigiama mokslinėje literatūroje, „*žvelgiant pragmatiškai asmuo, kuriam nepradedamas ar nutraukiamas procesas, neturi turėti jokių ,,pretenzijų" valstybei, tačiau kai byloje yra surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių svarstyti ir spręsti kaltės klausimą, jos nutraukimas nuosprendžiu asmeniui yra reikšmingas sprendimas*[208].

Kalbant apie įtariamojo (kaltinamojo) sutikimą (nesutikimą) su procedūromis, kuriose mažesne apimtimi gali veikti tam tikri baudžiamojo proceso principai, plačiau aptartinas derybų dėl kaltės arba kitaip sandėrio dėl pripažinimo kaltu *(angl. plea bargaining)* institutas, kuris plačiai taikomas bendrosios teisės valstybėse. *„Sandėrio dėl prisipažinimo kaltu paskirtis bet kurioje bendrosios teisės valstybėje yra baudžiamojo proceso supaprastinimas, kurio esmė, išskyrus tam tikras išimtis, yra kaltinamojo kaltės klausimo išsprendimas be sudėtingo ir brangaus teisminio nagrinėjimo. Už savanorišką kaltinamojo prisipažinimą kaltu dėl vienokio ar kitokio padaryto nusikaltimo kaltinimą palaikantys subjektai įsipareigoja taikyti tam tikras nuolaidas vykdydami baudžiamąjį persekiojimą kaltinamojo atžvilgiu"*[209]. Nors derybų dėl kaltės institutas atsirado ir yra būdingas bendrosios teisės sistemos valstybėms, tačiau siekiant baudžiamojo proceso supaprastinimo, minėtas institutas savita forma yra integruotas ir kontinentinės teisės sistemai priskiriamose Europos šalyse (Estijos, Prancūzijos, Italijos, Vokietijos, Lenkijos ir kai kurių kitų Europos valstybių baudžiamuosius procesus)[210]. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose bylos nagrinėjimas teisme nėra dažnas reiškinys, 95% bylų yra užbaigiama derybomis dėl kaltės[211]. Nors mūsų šalies baudžiamojo proceso įstatymais nėra įtvirtintas derybų dėl kaltės institutas, dėl teisinės sistemos skirtumų, tačiau kai kurių mokslinikų nuomone „*jau dabar egzistuojančios normos tam tikra prasme legalizuoja tokias derybas: toks baudžiamosios bylos nutraukimo pagrindas kaip svarbių bylai parodymų davimas, specialūs atleidimo nuo baudžiamosios bylos pagrindai – pranešimas apie tam tikrą veiką, prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką kaip sąlyga, būtina*

[207] Ramūnas Jurgaitis, *supra* note 201, p. 69.
[208] Rima Ažubalytė, *supra* note 4, p. 44.
[209] Ramūnas Jurgaitis, „Sandėris dėl prisipažinimo kaltu arba tiesiog kaltinamojo prisipažinimas – galimybė supaprastinti baudžiamąjį procesą," *Jurisprudencija* 29, 21 (2002), 41.
[210] Gintarė Janušaitytė, *supra* note 206, p. 88-89.
[211] *Ibid*., p. 89.

sprendžiant dėl kai kurių baudžiamosios bylos nutraukimo ar baudžiamosios bylos atsakomybės (taip pat bausmės) ribų – suponuoja tam tikro pobūdžio svarstymus ar, kitaip tariant pasirinkimo galimybes, kurios, tikėtina, priklauso nuo įtariamojo (kaltinamojo) lūkesčių dėl proceso baigties“[212]. Ir nors derybų dėl kaltės institutas yra kritikuojamas, bei visiškai savo esme kitoks, nei atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, tam tikri proseciniai aspektai, užtikrinant įtariamojo (kaltinamojo) procesines garantijas, yra artimi ir galėtų būti pritaikyti baudžiamąją bylą nutraukiant nuosprendžiu.

Pavyzdžiui, kai kurių mokslinikų nuomone, bylą užbaigiant derybomis dėl kaltės svarbiausias yra *„plea colloquy“* procesas, kuris reiškia pokalbį tarp teisėjo ir kaltinamojo siekiant užtikrinti, kad kaltinamasis veikia savanoriškai, yra visiškai informuotas apie susitarimo procesą, supranta kokių teisių atsisako pripažindamas kaltę[213]. *„Be to, susitariamasis aktas patvirtinamas ir apkaltinamasis nuosprendis priimamas tik teismui įsitikinus, kad susitariamasis aktas sudarytas ne prieš kaltinamojo valią, kad yra pagrindai baigti procesą sutarimo proceso tvarka. Žvelgiant iš įtariamojo perspektyvos, derybos dėl kaltės yra savanoriškas pasirinkimas pripažinti kaltę*“. Pažymima, kad derybų dėl kaltės institutas taikomas tik esant laisvam įtariamojo apsisprendimui. Net ir tuo atveju, jei tokia proceso užbaigimo forma siūloma kaltintojo iniciatyva, įtariamasis turi teisę nesutikti, taip išreiškiant norą bylą nagrinėti įprasta tvarka[214]. Taigi dalyvavimas sandėrio dėl kaltės sudarymo procese bei kaltės pripažinimas yra laisvas paties kaltinamojo apsisprendimas[215]. *„Estijos baudžiamajame procese egzistuoja savita sandėrio dėl kaltės forma vadinama „Kokkuleppemenetlus“ (angl. Settlement proceedings) ir apytikriai verčiama kaip susitarimo procesas*“[216]. Susitarimo procesas pagal Estijos baudžiamojo proceso kodeksą yra negalimas, jeigu su tuo nesutinka kaltinamasis (jei kaltinami keli asmenys ir bent vienas iš jų nesutinka), gynėjas, kaltintojas, nukentėjusysis arba civilinis atsakovas[217]. Pagal Vokietijos baudžiamojo proceso kodekso 257c straipsnį, teismo proceso pirmoje instancijoje metu teisėjas gali sudaryti susitarimą su bylos šalimis dėl jos baigties, būtina sąlyga – kaltės prisipažinimas. Susitarimas įsigalioja, jei kaltinamasis ir prokuroras sutinka su teismo siūlymu[218]. Vokietijos Baudžiamojo kodekso 153a straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog: *„[b]audžiamojo nusižengimo atvejais prokuroras, esant*

[212] Rima Ažubalytė, *supra* note 6, p. 238.
[213] Gintarė Janušaitytė, *supra* note 206, p. 88-89
[214] *Ibid.*, p. 105.
[215] *Ibid*., p. 91.
[216] *Ibid*., p. 94.
[217] „Code of Criminal Procedure of the Republic of Estonia (2003),“ žiūrėta 2016-12-18, http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/33
[218] „Criminal Procedure Code of the Federal Republic of Germany (1987),“ žiūrėta 2016-12-18, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html

kaltinamojo ir teismo sutikimui, gali nustatyti kaltinamajam sąlygas ir duoti nurodymus, jei jie yra tokio pobūdžio, kad būtų panaikintas interesas dėl baudžiamosios atsakomybės ir kaltės laipsnis nėra kliūtis“[219]. Pažymėtina, kad Generalinio prokuroro sudarytos darbo grupės parengtame BPK pataisų projekte buvo siūlomas derybų dėl kaltės instituto įvedimas[220]. Aiškinamajame rašte be kita ko buvo akcentuota, kad „*pastarieji proceso dalyviai, kaip, beje, ir pats įtariamasis bei jo gynėjas, turi esminę sprendžiamąją teisę dėl pradėto ikiteisminio tyrimo ir baudžiamojo proceso užbaigimo šia forma galimybės“*[221].

Taigi, akcentuojamos tam tikros įtariamojo (kaltinamojo) procesinės garantijos, kurių pagrindu teismas įsitikina laisva, sutikimo su tokiu procesu, įtariamojo (kaltinamojo) valia, bei tuo, kad jis supranta savo kaltės prisipažinimo pasėkmes. Baudžiamąją bylą nutraukiant nuosprendžiu taip pat, kaip viena iš sąlygų taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, yra įtariamojo (kaltinamojo) prisipažinimas (BK 38 str. 1 d. 1 p., BK 40 str. 2 d. 2 p.). Taigi, įtariamasis (kaltinamaisis) turėtų pirmiausia aiškiai suvokti tokio prisipažinimo teisines pasėkmes, o teismas įsitikinti, kad asmuo laisva valia sutinka, kad jo kaltumas oficialiai teismo nuosprendžiu nebus konstatuotas, jei teismas matys esant įstatyme numatytus pagrindus ir sąlygas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Pritartina R. Ažubalytei, kad *„asmeniui, kurio veika yra vykdomo baudžiamojo proceso objektas, turi būti išaiškintos jo teisės ir pasekmės jų atsisakius, taip pat turi būti garantuota, kad nebus daromas spaudimas“*[222]. Pažymėtina, kad teisingo bylos nagrinėjimo principas (teisė į teisingą teismą) yra universalus principas, kuris turi saugoti ir puoselėti asmens teisinę gerovę bet kuriame teisiniame procese, bet kuriame šio proceso etape, nesvarbu, kokia to asmens teisinė padėtis *hominum causa ius constitutum est* (liet. – teisė yra sukurta žmonių naudai)[223]. Šis principas be kita ko reikalauja, kad baudžiamajame procese neturi kilti jokių abejonių, kad asmeniui yra aiški jo, kaip įtariamojo ar kaltinamojo, teisinė padėtis, jo procesinės galimybės ir siekiamybės[224]. Taigi, informavimas apie tokį procesą, kuris gali baigtis baudžiamosios bylos nutraukimu priimant nuosprendį, bei jo pasėkmes turėtų būti būtina sąlyga,

[219] *Supra* note 218.
[220] Gintarė Janušaitytė, *supra* note 206, p. 101.
[221] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 18, 22, 28, 51, 62, 63, 64, 110, 147, 151, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 168, 170, 172, 177, 178, 181, 214, 215, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 422, 425, 426, 429, 432, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo XXXI skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymo projektas (2010 02 09, Nr. 10-441-01). Šiame aiškinamajame rašte dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo įstatymo projekto sutarimo procesas apibrėžiamas kaip: *„sutikimas tarp prokuroro ir kaltininko (nusikalstamą veiką padariusio asmens) dėl nusikalstamos veikos kvalifikacijos, ja padarytos žalos dydžio ir derybomis dėl skirtinos už padarytą nusikalstamą veiką bausmės, baudžiamojo poveikio priemonės rūšies ir dydžio grįstas procesas, kuriame be šių pagrindinių sutarimo proceso figūrų dalyvauja ir nukentėjusysis, civilinis ieškovas, civilinis atsakovas ar jų atstovai. Pastarieji proceso dalyviai, kaip, beje, ir pats įtariamasis bei jo gynėjas, turi esminę sprendžiamąją teisę dėl pradėto ikiteisminio tyrimo ir baudžiamojo proceso užbaigimo šia forma galimybės“*.
[222] Rima Ažubalytė, *supra* note 169, p. 20.
[223] Raimundas Jurka, *et. al.*, *supra* note 86, p. 56.
[224] *Ibid*., p. 72.

siekiant įsitikinti, kad kaltininkas sutinka arba nesutinka su tokia procedūra, kurioje: nebus konstatuojamas jo kaltumas ar nekaltumas, jam teismo nuožiūra galės būti skiriamos atitinkamos poveikio priemonės ir kt. Tokį sutikimą, nesutikimą reikėtų numatyti įstatymu. Tuomet tai reikštų aiškią ir nedviprasmišką įtariamojo (kaltinamojo) poziciją dėl galimos proceso baigties, o taip pat ir aiškų tam tikrų teisių atsisakymą, pavyzdžiui, kad kaltumas būtų konstatuotas oficialiai, pagal įstatymą (kaip to reikalauja nekaltumo prezumpcija). Be abejonės, toks sutikimas neturėtų užkirsti kelio siekti išteisinimo. Iki pat teismui išeinant priimti sprendimo kaltinamasis (taip pat nukentėjusysis susitaikymo atveju) turėtų turėti galimybę reikalauti, kad procesas (nuosprendžio priėmimas) vyktų bendra tvarka, netaikant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės nuostatų, net ir esant tam visoms sąlygoms ir pagrindams. Kaltinamojo sutikimas su baudžiamosios bylos nutraukimu taip pat neturėtų reikšti, kad atleidus jį nuo baudžiamosios atsakomybės jis nebegalės apskųsti minėto sprendimo aukštesniai instancijai ateityje (pvz. jei procesas bus atnaujintas)[225].

Apibendrinus tai, galima tvirtinti, kad tiesioginio prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai neliktų, jei nustatytume tinkamą nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą, procedūrą. Tokiu nuosprendžiu asmens kaltumas nėra konstatuojamas, todėl nuosprendyje nutraukti baudžiamąją bylą turi būti korektiškai, apsiribojant „įtarimo būklės aprašymu“, kaip to reikalauja ir EŽTT, kalbama apie asmenį, kuris padarė nusikalstamą veiką. Objektyviųjų požymių konstatavimas tokiu nuosprendžiu savaime nėra prieštaraujantis nekaltumo prezumpcijai, jei jame neįvardijama, kad asmuo yra kaltas. Tiriamąjį institutą gretinant su kai kurių užsienio šalyse įtvirtintų procesinių formų (kuriomis supaprastintai sprendžiamas asmens kaltės klausimas), procedūrų reglamentavimu, galima teigti, kad nekaltumo prezumpcijos reikalavimai gali būti užtikrinti, jei įstatymu būtų numatytos papildomos kaltinamojo procesinės garantijos. Siūlytina, BPK įstatyme numatyti įtariamojo (kaltinamojo) (ne)sutikimą, su procesu, kuriame priimamas nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą, bei aiškų procesinių teisių atsisakymą, sutinkant, kad asmens kaltumas priėmus tokį nuosprendį, nebus konstatuojamas.

3.2. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas

Kitas analizuotinas probleminis nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą aspektas yra baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas. Baudžiamojo kodekso 67 str. „Baudžiamojo poveikio priemonės ir jų skyrimas“ 2 dalyje nurodoma, kad pilnamečiam asmeniui, atleistam nuo

[225] Pažymėtina, kad taikymo praktikoje yra galima situacija, kad asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, vėliau atnaujinus tyrimą, dėl šios veikos išteisinamas (Pvz. Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-133-654/2008).

baudžiamosios atsakomybės šio kodekso VI skyriuje numatytais pagrindais gali būti skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės. Atitinkamai Baudžiamojo proceso kodekso 305 str. 4 d. reglamentuota, kad *„[...] Jeigu nutraukiant baudžiamąją bylą skiriama baudžiamojo poveikio priemonė ar auklėjamojo poveikio priemonė, nuosprendžio aprašomojoje dalyje nurodomi tos priemonės skyrimo motyvai“*. Nuosprendžio, kuriuo nutraukiama baudžiamoji byla, rezoliucinėje dalyje be kita ko nurodoma sprendimas dėl baudžiamojo ar auklėjimo poveikio priemonės skyrimo, (BPK 307 str. 5 d.). Taigi, baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas yra teismo diskrecija.

Kaip jau buvo minėta, egzistuoja prieštaravimai tarp materialiosios ir proceso teisės. Todėl remiantis dominuojančia doktrina, pripažįstama, kad tik pripažintam kaltu asmniui gali būti taikomos atitinkamos priemonės: bausmės ar baudžiamojo poveikio (BK 2 str.)[226]. Taigi keliamas klausimas: ar galimas (pagrįstas) baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas nuosprendžiu, kuriuo nutraukiama baudžiamoji byla ir nėra konstatuojamas asmens kaltumas[227]. Šio klausimo koncepcinis pagrindas yra Baudžiamojo kodekso įstatyminės nuostatos dėl baudžiamosios atsakomybės bei BK 67 str., reglamentuojantis baudžiamojo poveikio priemonių skyrimą. Įstatymo nuostatos reglamentuojant minėtus institutus yra pakankamai lakoniškos bei formuluojamos neretai dviprasmiškai. Šią situaciją apibūdina BK 67 str. 1 d., teigianti, kad „baudžiamojo poveikio priemonių paskirtis – padėti įgyvendinti bausmės paskirtį“. Vadovaujantis minėtomis įstatymo formuluotėmis, mokslinėje doktrinoje prieinama beveik vienareikšmiška išvada, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų. Taigi tampa nebeaišku, nuo ko asmuo atleidžiamas, jei jam gali būti pritaikytos bausmės paskirtį įgyvendinančios priemonės[228]. Remiantis teorinėmis nuostatomis apie atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, asmuo atleidžiamas nuo viso baudžiamosios atsakomybės turinio, t. y. nuo pasmerkimo valstybės vardu oficialiai pripažįstant kaltu ir priimant apkaltinamąjį nuosprendį, nuo bausmės ir teistumo[229]. Jei baudžiamojo poveikio priemones laikysime viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų, jų skyrimas diskrecinio baudžiamosios bylos nutraukimo atvejais, yra prieštaringas ir sunkiai suderinamas su nekaltumo prezumpcija, nes *„procesiniu sprendimu konstatuojama, kad asmuo atleistas nuo viso baudžiamosios atsakomybės turinio ir nelaikomas kaltu, bet kartu konstatuojamas nusikalstamos veikos padarymo faktas ir skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės: nuo uždraudimo naudotis specialia teise iki išplėstinio turto konfiskavimo“*[230].

[226] Rima Ažubalytė, *supra* note 4, p. 45.
[227] *Ibid.*
[228] Oleg Fedosiuk, *supra* note 10, p. 39.
[229] Vytautas Piesliakas, *supra* note 59, p. 345.
[230] Oleg Fedosiuk, *op. cit.*

Analizuojant šią problematiką, neapsieisime be baudžiamojo poveikio priemonių teisinės prigimties mokslinės analizės, kurios vienoks ar kitoks pagrindimas ir tolesnis traktavimas, lemia ir baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo nutraukiant baudžiamąją bylą nuosprendžiu pagrįstumą. Čia neišvengiamai susiduriama su baudžiamosios atsakomybės bei jos realizavimo sąvokomis. *„Baudžiamoji atsakomybė - valstybės prievartos taikymas asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, ir kartu šio asmens padaryto nusikalstamo elgesio pasmerkimas. Šio pasmerkimo išraiška - kaltinamajame nuosprendyje numatyti asmeninio ar turtinio pobūdžio suvaržymai, taip pat apribojimai, kylantys iš asmens teistumo“*[231]. Baudžiamoji atsakomybė gali būti apibrėžiama kaip asmens, dalyvavusio darant nusikalstamą veiką, pareiga prisiimti baudžiamuosius teisinius padarinius ir atlikti bausmę. P. Fauconnet teigia, kad „*atsakomybė yra būdinga turintiems pareigą*“[232]. Neginčytina, kad baudžiamoji atsakomybė realizuojama per baudžiamųjų teisinių padarinių bei bausmės taikymą asmeniui, dalyvavusiam darant nusikalstamą veiką. Taigi jos realizavimas suprantamas kaip teisiniai nusikalstamos veikos padarymo padariniai (pavyzdžiui, nuosprendžio paskelbimas valstybės vardu, bausmės paskyrimas, bausmės atlikimas, teistumas ir kt.)[233]. Baudžiamojo poveikio priemonių sąvokos įstatymų leidėjas nepateikia, kaip minėta, labai lakoniškai pasisakydamas, kad jos turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Baudžiamojo kodekso komentaro autorių jos apibrėžiamos kaip viena iš valstybės nustatytos reakcijos į padarytą nusikalstamą veiką, formų[234]. Tačiau šios sąvokos nepaaiškina baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo esmės ir gali būti interpretuojamos labai įvairiai. Pagrindinis mokslinėje literatūroje keliamas klausimas, ar baudžiamojo poveikio priemonių skyrimu yra realizuojama baudžiamoji atsakomybė[235]. Nuo šio klausimo mokslinio pagrindimo priklauso ir tolesnis baudžiamojo poveikio skyrimo nuosprendžiu nutraukiant bylą vertinimas, t. y. ar pagrįstas baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas iš esmės nekonstatuojant asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltumo. Atsakymas priklauso nuo to, ar baudžiamojo poveikio priemones siesime su bausmės kategorija, (t. y. jas laikysime dar viena savotiška nubaudimo forma, ar net bausmės sudedamąja dalimi), ar jas laikysime kitokio pobūdžio priemonėmis, nesusijusiomis su kriminalinėmis bausmėmis.

Viena vertus, mokslinėje literatūroje yra pateikiami sunkiai nuginčijami argumentai, leidžiantys neabejotinai teigti, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų. R. Drakšas net pateikia jų klasifikavimą į tam tikras atskiras

---

[231] Romualdas Drakšas, „Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma“, *Teisė* 50, (2004), 27.

[232] Paul Faconett, *La responsabilité. Étude de sociologie* (1928), 34, http://classiques.uqac.ca/classiques/fauconnet_paul/la_responsabilite/fauconnet_responsabilite.pdf

[233] Romualdas Drakšas, *op.cit.,* p. 231.

[234] Armanas Abramavičius, *et. al., supra* note 53, p. 375.

[235] Romualdas Drakšas, *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos* (Vilnius:Justitia, 2008), 199.

grupes. Pirmoji grupė, *susijusi su argumentais dėl baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo ypatumų*. Įstatymu numatyta, kad baudžiamojo poveikio priemonės gali būti teismo skiriamos atleidus asmenį nuo bausmės, taigi baudžiamoji atsakomybė už padarytą veiką išlieka, tik ji neberealizuojama per bausmę. Kaip bausmės alternatyva tokiu atveju pateikiamos baudžiamojo poveikio priemonės, vadinasi, baudžiamoji atsakomybė nusikaltusiam asmeniui realizuojama skiriant ir vykdant baudžiamojo poveikio priemones. Tokiu būdu suponuojama išvada, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra kriminalinės bausmės alternatyva. Antroji grupė, autoriaus nuomone yra *susijusi su argumentais, išvedamais iš BK 67 straipsnyje nurodyto baudžiamojo poveikio priemonių tikslo*. Šiame straipsnyje formuluojama, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Kaip nurodo autorius, šis teiginys gali būti interpretuojamas dvejopai. Pirma, baudžiamojo poveikio priemonė, atlikdama kriminalinės bausmės alternatyvos funkcijas, kartu turi atitikti tą pačią paskirtį kaip kriminalinė bausmė[236]. Antra - nagrinėjamos priemonės egzistuoja šalia bausmės kaip priedas ir tik padeda pasiekti jos paskirtį. Abi interpretacijos leidžia tvirtinti[237], kad visos priemonės, kuriomis siekiama įgyvendinti bausmės paskirtį, yra baudžiamosios atsakomybės realizavimas. Trečioji grupė, *susijusi su argumentu išvedamu iš sisteminio BK 2 straipsnio nagrinėjimo*. Tai, kad BK 2 str. 5 d., kuris skirtas baudžiamosios atsakomybės nuostatoms, minimos baudžiamojo poveikio priemonės, leidžia daryti išvadą, kad šios priemonės priklauso baudžiamosios atsakomybės sričiai[238].

Taigi pateikiami argumentai pirmiausia yra susiję su BK įstatymo formuluotėmis, kurių pagrindu ir yra išvedamos aukščiau minėtos išvados, t. y. kad, baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas yra alternatyva bausmei, todėl jomis yra realizuojama baudžiamoji atsakomybė. Šių teiginių pagrindu yra formuojama ir baudžiamosios teisės doktrina, kuri neabejotinai baudžiamojo poveikio priemones sieja su bausme ir laiko jas bausmės dalimi.

Kita vertus, nors šie argumentai yra pagrįsti, tačiau jiems prieštarauja pati atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės koncepcija. BK 67 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė skirti baudžiamojo poveikio priemones asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra nusikalstamą veiką padariusio asmens, teismo sąlyginis ar besąlyginis atleidimas nuo tų pasėkmių, kurios sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį ir

[236] R. Drakšas nurodo, kad visų pirma, galima manyti, kad BK autoriai nurodė, jog baudžiamojo poveikio priemonės turi atitikti pagrindinius bausmės tikslus. Tokia išvada išplauktų, atsižvelgus į tą faktą, kad baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos kaip kriminalinės bausmės alternatyva - tais atvejais, kai asmenį galima pataisyti be kriminalinės bausmės.

[237] Kaip nurodo autorius, nors abejojama dėl vienokios ar kitokios interpretacijos teisingumo, prieinama išvada, kad priėmus bet kurį variantą baudžiamojo poveikio priemonės laikytinos baudžiamosios atsakomybės realizavimu. Teigiama, kad jei bausmė neginčijamai yra baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, tai siekiant įgyvendinti bausmės paskirtį, kartu siekiama realizuoti ir baudžiamąją atsakomybę.

[238] Romualdas Drakšas, *supra* note 231, p. 29-30.

teistumo. Jau pati atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąvoka suponuoja, kad atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės galima nustatyti tik tokias sąlygas, kurios nesudaro baudžiamosios atsakomybės turinio ir nėra jos realizavimo forma.[239]. Taigi, galima teigti, jog baudžiamojo poveikio priemonės išskirtinos kaip atskiras institutas, kuris egzistuoja šalia baudžiamosios atsakomybės ir nesudaro jos turinio. Ši išvada prieštarauja prieš tai pagrįstam teiginiui, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų[240]. Palaikant minėtą poziciją, galimai būtų įžvelgiama ir kitų abejonių, dėl šio instituto atitikimo tam tikriems baudžiamojo proceso principams (pvz. - *non bis in idem*)[241]. Taigi, reikėtų aiškiai pasirinkti, kuriai išdėstytai pozicijai teikiama prerogatyva.

Mūsų manymu, įstatymo leidėjas turėjo visai kitokį baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo tikslą ir BK 67 str. 2 d. numatyta formuluotė yra netiksli (arba visai netinkama). Baudžiamojo poveikio priemonės neturėtų būti traktuojamos kaip viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų, jei nesiesime jų su bausme ar nubaudimu. Tai pagrindžia ir kai kurie baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimą[242] sąlygoję veiksniai.

Pirma, baudžiamojo poveikio priemonių įteisinimas sudaro teisines sąlygas platesniam baudžiamosios atsakomybės individualizavimui bei diferencijavimui, nes teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę ir kitas aplinkybes, gali skirti ne tik bausmę, bet ir atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, skirdamas baudžiamojo poveikio priemones[243].

---

[239] Romualdas Drakšas, *supra* note 231, p. 30-31. Pažymėtina, kad baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas šiuo atveju autoriaus nuomone, gali būti vertinamas dvejopai: 1) tokį skyrimą laikant besąlyginio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dalimi, tokiu atveju baudžiamojo poveikio priemonės (labiausiai jų vykdymas) yra atskiras institutas, kuris egzistuoja šalia baudžiamosios atsakomybės ir nesudaro jos turinio; 2) tokį skyrimą laikant sąlyginio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dalimi, tokiu atveju baudžiamojo poveikio priemonės yra nustatomos kaip sąlygos, kurios taip pat nesudaro baudžiamosios atsakomybės turinio.

[240] R. Drakšas nurodo, kad „*tokiu būdu remiantis BK galima išvesti du vienas kitam prieštaraujančius teiginius, apibūdinančius baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo poveikio priemonių ryšį*“. *Ibid.*

[241] Rima Ažubalytė, *supra* note 4, p. 45. Tam tikrą probleminį aspektą įžvelgia R. Ažubalytė, nurodydama, kad neaišku, kaip tokiu atveju reikėtų traktuoti situaciją, kai sprendimas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 str. 3, 4 d. ir 40 str. 6, 7, 8 d. numatytais pagrindais yra panaikinamas ir iš naujo sprendžiamas asmens atsakomybės už padarytą nusikalstamą veiką klausimas. *„Ar nebūtų įžvelgta galimai pažeidus principą non bis in idem, kai asmeniui paskyrus, teismo nuomone, tinkamą baudžiamojo poveikio priemonę ir taip įgyvendinus asmens baudžiamąją atsakomybę, byloje dėl tos pačios nusikalstamos veikos teismas vėl spręstų klausimą dėl atitinkamos baudžiamąją atsakomybę įgyvendinančios priemonės taikymo: bausmės ar baudžiamojo poveikio priemonės“*. Pažymėtina, kad apie bylos, kuri buvo nutraukta nuosprendžiu, procedūros atnaujinimo problematiką, kai sprendimas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 str. 3, 4 d. ir 40 str. 6, 7, 8 d. numatytais pagrindais yra panaikinamas ir iš naujo sprendžiamas asmens atsakomybės už padarytą nusikalstamą veiką klausimas, šiame darbe nebus analizuojamas dėl tiriamojo darbo apimties. Plačiau apie tai žiūrėti pavyzdžiui: Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 184-185; Rima Ažubalytė, „Alternatyvūs baudžiamojo konflikto sprendimo būdai nagrinėjant bylą teisme,“ *Jurisprudencija* 6(108) (2008), 45-46; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-586/2005.

[242] Baudžiamojo poveikio priemonių institutas įtvirtintas 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujajam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui.

[243] Armanas Abramavičius, *et. al*., *supra* note 53, p. 375.

Antra, baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimą sąlygojo papildomų bausmių atsisakymas, kurios neretai dubliavo pagrindines bausmes. Jų tikslas buvo sustiprinti atsakomybę bei nubaudimo poveikį padarius nusikalstamą veiką, norint pataisyti nuteistąjį, tačiau neretai jų skyrimas dirbtinai sunkindavo nusikaltimą padariusio asmens padėtį ir iškreipdavo baudžiamosios atsakomybės individualizavimo principą[244]. Kai kurios papildomos bausmės pagal savo represyvumą buvo panašios į pagrindines bausmes[245]. Pažymėtina ir tai, kad priėmus naująją Konstituciją, esminių ginčų dėl savo pagrįstumo kėlė viena iš griežčiausių papildomų bausmių - turto, kuris priklausė kaltininkui nuosavybės teise ir buvo teisėtai įgytas (paveldėtas, dovanotas, pirktas ir pan.), konfiskavimas[246]. Konstitucinis Teismas, pagal Aukščiausio Teismo kreipimąsi dėl konfiskavimo, kaip papildomos bausmės atitikimo Konstitucijai, priėmė nutarimą, kuriame turto konfiskavimą pavadino ne papildoma bausme, bet viena iš teisinių priemonių[247].

Trečia, naujajame BK įteisinus mažiausiai pavojingą nusikalstamos veikos rūšį - baudžiamąjį nusižengimą, atsirado būtinumas turėti ir tokių baudžiamosios atsakomybės priemonių, kurios galėtų turėti pataisymo įtakos asmeniui, padariusiam minėto pobūdžio veikas, ir kurios nebūtinai sukeltų kriminalinei bausmei būdingus padarinius (pvz. teistumą), tačiau būtų teisinė reakcija į padarytą nusikalstamą veiką[248].

Ketvirta, siekta sustiprinti nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų teises[249]. Pavyzdžiui, BK įtvirtinta tokios baudžiamojo poveikio priemonės kaip turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas ar įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Taigi, tokiomis priemonėmis siekiama atlyginti nukentėjusiajam žalą, atsiradusią dėl padarytos nusikalstamos veikos. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nustatyta, kad padaryta žala turi būti atlyginama visiškai,

---

[244] Justyna Levon, „Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse“, *Teisė* 88 (2013), 183-186. Straipsnyje nurodoma, kad „*LTSR BK reglamentavo, kad visos bausmės pagal paskirties pobūdį buvo skirstomos į pagrindines ir papildomas. Pagrindinėmis vadintos tokios bausmės, kurios buvo skiriamos kaip savarankiškos. Už padarytą nusikaltimą galėjo būti skiriama tik viena iš pagrindinių bausmių, nurodytų teisiamajam taikomo baudžiamojo įstatymo straipsnio sankcijoje. O papildomomis laikytos tokios bausmės, kurios buvo skiriamos ne kaip savarankiškos, o tik kartu su pagrindinėmis bausmėmis. Įstatymas leido skirti vieną ar kelias papildomas bausme. [...]Papildomos bausmės buvo skiriamos, kai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir į kaltininko asmenybę, buvo „tikslinga sustiprinti atsakomybę, prie pagrindinės bausmės prijungiant tą ar kitą papildomąją“.*

[245] Gintautas Šulija, „Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respubliko baudžiamajame kodekse“, *Jurisprudencija* 52 (44) (2004), 60. Kaip nurodo autorius, pavyzdžiui, turto konfiskavimas daugeliu požiūrių yra griežtesnė bausmė nei bauda, o kaip papildomos bausmės skiriamos baudos kai kuriais atvejais būdavo net didesnės nei baudos kaip pagrindinės bausmės.

[246] Romualdas Drakšas, *supra* note 231, p. 27.

[247] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, “ *Valstybės žinios* 70, 1320 (1993), http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta478/content

Šiame nutarime be kita ko nurodoma, kad *„galima teigti, kad turto konfiskavimas yra viena iš teisinių priemonių, kuriomis siekiama užkirsti kelią visų pirma sunkiems savanaudiškiems nusikaltimams, kuriais kėsinamasi į Konstitucijos saugomą kitų asmenų nuosavybę“.*

[248] Romualdas Drakšas, *supra* note 235, p. 196.

[249] Justyna Levon, *op.cit.*, p. 188.

t. y. įtvirtintas visiško nuostolių atlyginimo principas (6.251, 6.263 str.). Civilinės teisės doktrinoje pripažįstama, jog civilinė atsakomybė turi atlikti kompensavimo funkciją. Taigi taikant civilinę atsakomybę, siekiama kompensuoti nukentėjusiojo turtinius praradimus, o ne nubausti žalos padariusį asmenį. Tuo atveju jeigu padaroma žalos, ši turi būti atlyginta tik tiek, kiek nukentėjęs asmuo iš tikrųjų prarado. Jei žala atlyginama daugiau nei iš tiesų jos yra, tai reiškia nukentėjusiojo nepagrįstą praturtėjimą[250].

Taigi matyti, kad baudžiamojo poveikio priemonių atsiradimą įtakojo pirmiausia kitoks požiūris daryti poveikį asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas. Jis nukreiptas daugiau į prevencinę, o ne nubaudimo funkciją. Nors savo esme ir turiniu baudžiamojo poveikio priemonės yra artimos bausmei, tačiau jų negalima tapatinti su bausme. Kaip nurodo LAT, *„pagal baudžiamąjį įstatymą bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui. Bausmės paskirtis yra sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; nubausti nusikalstamą veiką padariusi asmenį; atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą (BK 41 straipsnio 1 dalis, 2 dalies 1-5 punktai). Bausmės paskirtis yra sąlygojama minėtų tikslų visuma. Tokius reikalavimus turi atitikti kiekviena konkrečiam nuteistajam skiriama bausmė. Sistemiškai aiškinant BK 41 straipsnio 2 dalies 1-5 punktus, 54 straipsnio 3 dalį, akivaizdu, kad vienas iš esminių bausmės tikslų – teisingumo principo reikalavimų įgyvendinimas – pirmiausia yra susijęs su konkrečia bausme asmeniui, t. y. bausmės individualizavimu, o antra – skiriant bausmę turi būti atsižvelgiama ir į visuomenės interesą "*[251]. Taigi pagrindiniai kriminalinės bausmės požymiai yra nubaudimas, nuteistojo teisių ir laisvių apribojimas visuomenės labui, valstybės prievartos priemonė, pripažinimas kaltu padarius nusikaltimą kaip vienintelis bausmės pagrindas, individualumas, teisinių padarinių, atlikus teismo paskirtą bausmę, atsiradimas[252]. Bausmės esmė yra siejama pirmiausia su nubaudimo funkcija, tuo tarpu baudžiamojo poveikio priemonių tikslai yra kiti. Baudžiamojo poveikio priemonės daugiau yra skirtos įgyvendinti specialiąją prevenciją, paveikti nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Pagal savo pobūdį jos ir skirstomos į prevencinio pobūdžio[253], nukentėjusiojo teisių atstatymo[254], kaltininko pataisymo[255].

[250] Algimantas Bakanas, *et. al*., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė* , (Vilnius: Justitia, 2003), 346, 366-377.
[251]„ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-18-648/2016", LAT, http://www.infolex.lt/tp/1247451?nr=1
[252] Romualdas Drakšas, *supra* note 231, p. 28.
[253] Uždraudimas naudotis specialia teise, viešųjų teisių atėmimas, teisių dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas, draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens, dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose (BK 67 str. 2 d. 1-3, 8,9 p.).
[254] Turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas (BK 67 str. 2 d. 4 p.).

Svarbu ir tai, kad baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas, skirtingai nei bausmės, nesukelia teistumo. Be to, skiriasi ir skyrimo pagrindai[256], teisių ir laisvių apribojimo apimtis, teisiniai jų nevykdymo padariniai. Kaip nurodoma mokslinėje literatūroje, savo turiniu, išskyrus taikymo subjektą, ir skyrimo ypatumus[257] baudžiamojo poveikio priemonės yra artimesnės auklėjamojo poveikio priemonėms[258]. Auklėjamojo poveikio priemonės yra baudžiamojo įstatymo nustatytos valstybinės prievartos priemonės, teismo skiriamos baudžiamuosius nusižengimus ar nesunkius nusikaltimus padariusiems nepilnamečiams, jeigu juos galima pataisyti be kriminalinės bausmės (BK 82 str.). Savo esme auklėjamojo poveikio priemonės visada nukreiptos į ateitį, jos gali padėti nepilnamečiui pasitaisyti ir išvengti naujų nusikalstamų veikų padarymo (taigi turi daugiau prevencinį pobūdį)[259].

Pagrindžiant tai, kad baudžiamojo poveikio priemonės nėra tapačios bausmėms, bei neturėtų įgyvendinti jos paskirties, galima išskirti ir vieną baudžiamojo poveikio priemonę, turto konfiskavimą, kurio teisinė prigimtis išsiskiria iš kitų, nes neturi nubaudimo savybių. Turto konfiskavimas yra priverstinis neatlygintinas konfiskuotino, bet kitokio pavidalo turto, esančio pas kaltininką ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn (BK 72 str. 1 d.). Kaip teigiama mokslinėje literatūroje, *„šiuolaikinio turto konfiskavimo instituto pagrindą sudaro trinarė konfiskuotino turto sistema: nusikalstamos veikos įrankiai ir priemonės (lot. instrumentum sceleris), nusikalstamos veikos dalykas (lot. objectum sceleris) bei iš nusikalstamos veikos gautas turtas (lot. productum/fructum sceleris). Turto konfiskavimo, kaip baudžiamojo poveikio priemonės pobūdis ir paskirtis, suponuoja tai, kad turtas, nesusijęs su nusikalstamos veikos padarymu, negali būti konfiskuojamas“*[260]. BK 72 straipsnio 2 dalyje nagrinėjama konfiskuotinas turtas apibrėžiamas kaip „nusikalstamos veikos rezultatas“ bei „iš nusikalstamos veikos gauti pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai“. Turto konfiskavimo teisinės prigimties teorinis pagrindimas priklauso nuo atsakymo į klausimą, ar konfiskavus iš asmens turtą, jis yra nubaudžiamas, ar ši priemonė yra daugiau prevencinio, ar kompensacinio pobūdžio[261]. Viena iš konfiskuotino turto rūšių yra turtas, įgytas nusikalstamu būdu. Būtent turto įgijimo neteisėtumo faktas rodo, kad jo neatlygintinas

---

[255] Dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose (BK 67 str. 2 d. 9 p.).
[256] Bausmės, skirtingai nei baudžiamojo poveikio priemonių, negalima skirti baudžiamąją bylą nutraukus nuosprendžiu.
[257] Romualdas Drakšas, *supra* note 231, p. 28
[258] Pagrindiniai auklėjimo priemonių tikslai yra šie: 1) pataisyti nepilnametį ir jį ugdyti; 2) keisti jo gyvenimo būdą ir padėti integruotis į visuomenę; 3) sulaikyti jį nuo neteisėtų veikų padarymo; 4) nubausti padariusį nusikalstamų veikų nepilnametį asmenį.
[259] Kristina Striogaitė, „Baudžiamojo poveikio priemonės, jų paskirtis ir skyrimas“ (magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2007), 13, http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20081203_204532-20589/DS.005.1.01.ETD
[260] Rasa Paužaitė, „Iš nusikalstamos veikos gautas turtas kaip konfiskuotino turto rūšis,“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009), 196.
[261] Rasa Paužaitė, „Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos, “ *Jurisprudencija* 8, 98 (2007), 22.

paėmimas netenka bausmės savybių. Tuo tarpu, bet kurios bausmės turinį sudaro asmens teisių ir laisvių ribojimai. Atsižvelgiant į tai, jog asmuo neįgyja nuosavybės teisių į neteisėtai įgytą turtą[262], konstatuojama, kad jo konfiskavimas nesusijęs su asmens teisių ribojimu, todėl neturi ir nubaudimo elementų[263]. Kai kurie autoriai teigia, jog ši sankcija neturi baudžiamojo poveikio, bet ja siekiama prevencinių, atkuriamųjų, ekonominių (fiskalinių) tikslų[264], arba reiškiamas ir toks požiūris, kad turto konfiskavimas savo prigimtimi nukreiptas netgi ne į nusikalstamą veiką padariusį asmenį, bet į nusikaltimo turtinius - ekonominius padarinius bei prielaidas[265]. Kaip nurodo R. Paužaitė, turto konfiskavimo represinės prigimties paneigimas ir yra vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių, jog daugelyje valstybių jis nelaikomas bausme ir turi šalutinės nusikalstamos veikos padarymo pasekmės statusą. Jo atskyrimas nuo bausmių svarbus ir tuo, jog sudaro sąlygas jį taikyti, neatsižvelgiant į tai, ar asmuo patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, o tai praplečia jo taikymo ribas. Tuo galima paaiškinti ir kai kuriose valstybėse (paprastai anglosaksų) įtvirtintą turto konfiskavimo kaip civilinės sankcijos (in rem) modelį[266]. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra nurodęs, kad naujajame BK įtvirtintas turto konfiskavimas savo teisine prigimtimi priartėja prie civilinio poveikio priemonės, nors vienareikšmiai priskirti jo civilinei atsakomybei negalima[267]. Lietuvoje 2003 m. įsigaliojus BK turto konfiskavimas neteko bausmės statuso ir tapo baudžiamojo poveikio priemone, kurio teisinės prigimties pokytį iš esmės lėmė jo turinio pasikeitimas, leidžiantis pripažinti, kad tokios apimties turto konfiskavimas neturi bausmės savybių[268].

Kalbant apie užsienio šalyse įtvirtintas poveikio priemones, iškirtinas Vokietijos reglamentavimas. Vokietijos Baudžiamajame kodekse[269] yra atskiras skyrius pavadintas „Baudžiamosios veikos padarymo teisinės pasekmės“. Jos Vokietijos BK yra skirstomos į tris grupes: bausmes, papildomas pasekmes, užtikrinimo ir pataisymo priemones. Pažymėtina, kad pagal Vokietijos BK užtikrinimo ir pataisymo priemonės neturi nubaudimo tikslų, nes jos yra prevencinio pobūdžio. Taigi jos nėra priskiriamos bausmėms. Šios priemonės realizuoja resocializacijos ir prevencijos funkciją. Šių priemonių ssąrašas yra 1) atidavimas į psichiatrijos ligoninę; 2) atidavimas į reabilitacijos įstaigą; 3) prevencinis sulaikymas; 3) elgesio apribojimas; 4)

---

[262] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai,“ *Valstybės žinios* 56, 1669 (2000), http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta344/content

[263] Rasa Paužaitė, *supra* note 261, p. 22.

[264] *Ibid*.

[265] Guillermo Jorge, „Notes on Asset Recovery in the U.N. Convention Against Corruption“ (2003), 4, www.abanet.org/intlaw/hubs/programs/Annual0316.03-16.06.pdf

[266] Rasa Paužaitė, *op.cit*., p. 22.

[267] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270/2004“, http://www.infolex.lt/tp/35428?nr=1

[268] Rasa Paužaitė, *op.cit*. p. 23.

[269] „Criminal Code of Germany (*Strafgesetzbuch, StGB),*“ žiūrėta 2016-12-18, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html

atėmimas teisės vairuoti; 5) uždraudimas verstis tam tikra veikla. Vokietijos kodekse atskirai nuo poveikio priemonių yra įtvirtintas nusavinimas ir konfiskavimas (73-76 paragrafai)[270].

Pažymėtina ir tai, kad baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas Lietuvos taikymo praktikoje (taip pat baudžiamąją bylą nutraukiant nuosprendžiu) priklauso nuo padarytos nusikalstamos veikos pobūdžio. Pavyzdžiui, vienoje byloje Šiaulių apygardos teismas nurodė, kad BK 68 str. numatytos baudžiamojo poveikio priemonės – uždraudimo naudotis specialia teise – skyrimas neformuluojamas kaip imperatyvus, tačiau jo paskirtis ir taikymo sąlygos suponuoja pareigą teismui visais atvejais, kai padaromas BK 281 str. numatytas nusikaltimas, svarstyti uždraudimo naudotis specialia teise taikymo klausimą tiek skiriant bausmę, tiek ir atleidžiant kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės ar atidedant paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą. Pagal BK 68 str. 1 d. teismas gali uždrausti asmeniui naudotis specialiomis teisėmis (teise vairuoti kelių, oro ar vandens transporto priemones, teise laikyti ir nešioti ginklą, teise medžioti, teise žvejoti ir pan.) tik tais atvejais, kai naudodamasis šiomis teisėmis asmuo padarė nusikalstamą veiką[271]. LAT yra pažymėjęs, kad *„net ir pripažinus, kad asmeniui iš esmės gali būti taikomas BK 40 straipsnyje numatytas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas, šio straipsnio netinkamą taikymą gali lemti ir tai, jog kaltininką, atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, yra apskritai neskiriamos baudžiamojo poveikio priemonės ar skiriamos, tokios, kurios neatitinka padarytos nusikalstamos veikos pobūdžio, pavojingumo ir todėl yra neteisingos. [...] Tokiais savo veiksmais A. J. pažeidė advokatui keliamus nepriekaištingos reputacijos, nepriekaištingo elgesio ir profesinės veiklos teisėtumo reikalavimus ir taip pažemino advokato vardą. Todėl darytina išvada, kad nagrinėjamoje byloje A. J. atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, neskyrus baudžiamojo poveikio priemonės, uždraudžiančios užsiimti advokato profesine veikla, neatitinka padarytos nusikalstamos veikos pobūdžio, jos pavojingumo ir šiuo aspektu yra neteisingas. Taigi apeliacinės instancijos teismo nuosprendis yra keistinas: A. J. BK 40 straipsnio pagrindu atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės, jam skirtina dar ir baudžiamojo poveikio priemonė – teisės užsiimti advokato profesine veikla atėmimas*[272]. Dažniausiai, jeigu yra padaromas smurtinis nusikaltimas, kaltininkui yra skiriama baudžiamojo poveikio priemonė dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose[273], jei nusikalstama veika padaroma vairuojant transporto priemonę

[270] Kristina Striogaitė, *supra* note 259, p. 24.
[271] „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-227-616/2015, “ http://www.infolex.lt/tp/1072209?nr=133
[272] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86-895/2015“, LAT, http://www.infolex.lt/tp/999665
[273]„ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-364/2013“, LAT, http://www.infolex.lt/tp/728373

– teisės vairuoti atėmimas[274]. Taip pat svarbu ir tai, kad remiantis teismų praktikos analize, galima tvirtinti, kad baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas visada yra susijęs su perauklėjimo, o ne nubaudimo funkcija. Jų skyrimo tikslas dažniausiai yra nukreiptas į ateitį - siekiama užkirsti kelią naujų nusikalstamų veikų padarymui bei pašalinti sąlygas padaryti nusikalstamą veiką. Pavyzdžiui, LAT savo praktikoje yra pabrėžęs, kad *„skundo teiginys, kad atleidus V. S. nuo baudžiamosios atsakomybės jis nebegali būti nubaustas drausmine tvarka, rodo, jog kasatorius pernelyg sumenkina ir nuvertina BK 40 straipsnio taikymo reikšmę. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nereiškia, kad asmuo dėl tokio teismo sprendimo nepatiria jokių suvaržymų ir individualizuoto auklėjamojo poveikio. Asmuo, kuriam šis BK straipsnis pritaikytas, įgauna tam tikrą juridinį statusą, verčiantį elgtis apdairiau, palyginus su kitais asmenimis, bei visiškai tinkamai moralės ir ypač teisės požiūriu, nedaryti naujų nusikalstamų veikų ar teisės pažeidimų*“[275]. Šiaulių apygardos teismo nuosprendyje akcentuojama, kad baudžiamojo poveikio priemone – uždraudimu naudotis specialia teise – siekiama užkirsti kelią ateityje daryti panašaus pobūdžio nusikaltimus[276]. Taigi akivaizdu, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra kitokio poveikio priemonės ir neturėtų būti siejamos su bausme. Jomis siekiama pirmiausia kaltininką veikti prevenciškai, kad šis ateityje nebedarytų naujų nusikalstamų veikų, arba į veikos priežasčių ar pasekmių mažinimą (šalinimą), t. y. orientuotos daugiau į pataisymą, perauklėjimą, o ne nubaudimą.

Taigi, galima tvirtinti, kad baudžiamojo poveikio priemonės nėra bausmės paskirtį įgyvendinančios priemonės. Savo esme jos įgyvendina kitokią, daugiau prevencinę arba pataisymo funkciją. Mūsų manymu, eliminavus įstatymo formuluotes, kuriomis baudžiamojo poveikio priemonės yra siejamos su kriminalinėmis bausmėmis, galėtų atsirasti pokyčių ir baudžiamosios teisės doktrinoje. Tokiu būdu, baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas nuosprendžiu nutraukiant baudžiamąją bylą, būtų pagrįstas ir neprieštarautų nekaltumo prezumpcijos principui.

[274] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383/2013 “, LAT, http://www.infolex.lt/tp/729877

[275] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. praktikos baudžiamosiose bylose aktualijos“, http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/aktuali-praktika-iki-2015/aktuali-praktika-baudziamosiose-bylose.html

[276] „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-227-616/2015“, http://www.infolex.lt/tp/1072209?nr=133

3.3. Civilinio ieškinio išsprendimas

Vienas iš pagrindinių pažeistų teisių ir laisvių gynimo būdų - neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimas. Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies normoje įtvirtinta įstatymų leidėjo pareiga išleisti įstatymą ar įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui už jam padarytą materialinę ir moralinę žalą. Įstatymuose turi būti užtikrintas realus pažeistų žmogaus teisių ir laisvių gynimas[277].

BPK 44 str. yra įtvirtinti pagrindiniai asmens teisių apsaugos proceso metu užtikrinimo pagrindai. Kiekvienas asmuo, pripažintas nukentėjusiuoju, turi teisę gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą (BPK 44 str. 10 d.). Europos Taryba nurodė, kad teismui turi būti sudarytos galimybės nurodyti pažeidėjui, kad šis konpensuotų nukentėjusiajam padarytą žalą ir šiuo atžvilgiu turi būti panaikinamos ribos, suvaržymai ar techninės kliūtys, kurios trukdo realizuoti tokią galimybę. Įstatymais turėtų būti numatyta, kad padarytos žalos konpensavimas gali būti numatytas kaip baudžiamoji sankcija arba pakeičianti baudžiamąją sankciją. Sprendžiant nuosprendžio formą ir paskirtinos žalos konpensacijos dydžio klausimus, turėtų būti atsižvelgiama į pažeidėjo įvykdytą restituciją ar padarytos žalos konpensaciją, arba nuoširdžias pastangas tai padaryti[278]. Taigi, šiuolaikinis baudžiamasis procesas reformuojamas nukentėjusiojo teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo kryptimi, todėl nukentėjusysis be kita ko, turi teisę į žalos atlyginimą ar nuostolių, atsiradusių dėl nusikalstamos veikos padarymo, restituciją[279]. Yra teigiama, kad kai kuriems nukentėjusiesiems nuo nusikalstamos veikos asmenims svarbiausias yra materialinės restitucijos reikalavimas, kas civilinės deliktinės teisės reguliavimo sferoje suprantama kaip žalos atlyginimo reikalavimas[280]. Todėl svarbu, kad žalos atlyginimo klausimas būtų išpręstas kiekvienoje baudžiamojoje byloje.

Tuo tarpu vienas iš probleminų tiriamojo instituto netobulumo aspektų yra susijęs su civiliniu ieškiniu baudžiamajame procese, kuris yra vienas iš žalos atlyginimo realizavimo būdų. BPK 109 str. skelbiama, kad asmuo, dėl nusikalstamos veikos patyręs turtinės ar neturtinės žalos, turi teisę

---

[277] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai," http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta343/content

[278] „Europos Tarybos Ministrų komiteto 1985 m. birželio 28 d. rekomendacija Nr. R (85) 11 valstybėms narėms „Dėl nukentėjusiojo padėties baudžiamojoje teisėje ir baudžiamajame procese" iš *Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijios baudžiamojo proceso srityje,* Raimundas Jurka, Svetlana Melničenko ir Irma Randakevičienė (Vilnius: Eugrimas, 2006), 49.

[279] Eglė Matuzienė, „Nukentėjusiojo interesas baudžiamajame procese," *Socialinių mokslų studijos* 4, 3 (2012), 1180.

[280] *Ibid*, p.1184.

baudžiamajame procese pareikšti įtariamajam ar kaltinamajam arba už įtariamojo ar kaltinamojo veikas materialiai atsakingiems asmenims civilinį ieškinį. Teismas jį nagrinėja kartu su baudžiamąja byla. LAT nurodo, kad *„civilinis ieškinys baudžiamajame procese – tai dėl nusikalstamos veikos turtinės ir (ar) neturtinės žalos patyrusio asmens baudžiamojo proceso įstatymo nustatyta tvarka reiškiamas reikalavimas įtariamajam, kaltinamajam ar už įtariamojo ar kaltinamojo veikas materialiai atsakingiems asmenims atlyginti patirtą žalą. [...] Baudžiamojoje byloje pareikštas civilinis ieškinys nėra vien tik privataus pobūdžio reikalavimas, siejantis nukentėjusįjį ir įtariamą ar kaltinamą nusikalstamos veikos padarymu asmenį. Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas yra sudėtinė baudžiamojo proceso dalis, neatskiriama nuo įstatyme įvirtintų baudžiamojo proceso tikslų (BPK 1 straipsnio 1 dalis)“*[281]. Kaip žinoma, civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje yra visada išsprendžiamas tik nuosprendžiu (o ne pvz. nutartimi). Tačiau BPK 115 str., kuriame yra reglamentuojami civilinio ieškinio išsprendimo klausimai, kalbama tik apie dvi nuosprendžių rūšis, t. y. apkaltinamąjį arba išteisinamąjį nuosprendį. Tuo tarpu, kaip turėtų būti sprendžiamas civilinis ieškinys baudžiamąją bylą nutraukiant nuosprendžiu, įstatymo leidėjas nereglamentuoja. Tai laikytina įstatymo spraga.

Nors BK nuostatos dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės žalos atlyginimą (arba susitarimą, įsipareigojimą dėl jos atlyginimo) nukentėjusiajam numato kaip sąlygą (BK 38 str. 1 d. 2 p., 40 str.2 d. 3 p.), be kurios baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu yra negalimas. Tačiau tai nereiškia, kad ir tokiame nuosprendyje negali būti pareiškiamas ir nagrinėjamas civilinis ieškinys, kadangi žala gali būti atlyginta ne visa apimtimi. Taip pat dažna teisinė situacija, kai dėl nusikalstamos veikos žalą patyrė ne tik nukentėjusysis, bet ir valstybinės institucijos[282].

Tuo tarpu, mokslinėje literatūroje diskutuojama, ar apskritai tokiu nuosprendžiu gali būti sprendžiamas žalos atlyginimo klausimas, jei asmuo kaltu nepripažįstamas[283]. Apie baudžiamojo poveikio priemones jau buvo kalbėta. Tuo tarpu dėl civilinio ieškinio nagrinėjimo kyla ta pati problema, ar civilinio ieškinio tenkinimas baudžiamąją bylą nutraukiant nuosprendžiu yra suderinamas su nekaltumo prezumpcijos turiniu.

Tiek teorinė, tiek praktinė diskutuojamos problemos priežastis yra BPK 115 straipsnis, kuris nustato, kad priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, teismas, remdamasis įrodymais dėl civilinio ieškinio pagrįstumo ir dydžio, visiškai ar iš dalies patenkina pareikštą civilinį ieškinį arba jį atmeta. Tik išimtiniais atvejais, kai negalima civilinio ieškinio tiksliai apskaičiuoti neatidėjus

[281] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-124-648/2016“, http://www.infolex.lt/tp/1285194?nr=1

[282] Pavyzdžiui, Valstybinė ligonių kasa. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-90-354/2016“, http://www.infolex.lt/tp/1220468?nr=3

[283] Vytautas Piesliakas ir Eglė Riaubaitė „Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis teorijoje ir teismų praktikoje,“ *Justitia* 2, 74 (2010), 21.

baudžiamosios bylos nagrinėjimo ar negavus papildomos medžiagos, teismas, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, gali pripažinti civiliniam ieškovui teisę į ieškinio patenkinimą, o klausimą dėl ieškinio dydžio perduoti nagrinėti civilinio proceso tvarka. Taigi, tik priėmus apkaltinamąjį nuosprendį civilinį ieškinį galima patenkinti. Civilinis ieškinys patenkinamas tik nustačius visus civilinės atsakomybės pagrindus, tiktai jei 1) fiziniam ar juridiniam asmeniui padaryta žala; 2) kaltinamojo veika turi nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių; 3) tarp nusikalstamos veikos ir atsiradusios žalos yra priežastinis ryšys[284]. Jei nėra nustatyta nors vienos aplinkybės, teismas civilinį ieškinį atmeta. Tai patvirtina ir LAT praktika, kurioje nurodoma, kad „*šios nuostatos suponuoja, kad tarp nusikalstamos veikos ir atsiradusios žalos turi būti tiesioginis priežastinis ryšys. [...] Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad kasaciniame skunde kaip argumentas nurodyta kasacinė nutartis baudžiamoje byloje Nr. 2K-564/2013, tačiau paminėtoje byloje kaltininkas, iš kurio priteistas civilinis ieškinys turtinei žalai atlyginti, buvo nuteistas už sukčiavimą – nukentėjusiojo (civilinio ieškovo) turto įgijimą apgaule (BK 182 straipsnio 1 dalis), o konkreti nukentėjusiajam kilusi žala buvo betarpiškai susijusi tik su kaltininko nusikalstamais veiksmais įgyjant apgaule svetimą turtą, t. y. teismas padarė išvadą, kad tarp nusikalstamų veiksmų ir nukentėjusiojo patirtos žalos yra tiesioginis priežastinis ryšys. Taigi aptartoje ir nagrinėjamoje bylose susidariusios teisinės situacijos yra skirtingos“*. Šioje byloje teismas konstatavo, kad tarp nusikalstamos veikos ir atsiradusios žalos nėra priežastinio ryšio, todėl civilinį ieškinį atmetė.

Pažymėtina ir tai, kad civilinis ieškinys baudžiamajame procese gali būti nagrinėjamas tik tokiu atveju, kai yra civilinė deliktinė atsakomybė. Pavyzdžiui, LAT nurodė, kad *„BPK 113 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilinis ieškinys, pareikštas baudžiamojoje byloje, įrodinėjamas pagal BPK nuostatas, todėl baudžiamojoje byloje teismas, nagrinėdamas su civiliniu ieškiniu susijusius klausimus, vadovaujasi BPK normomis, ir tik tuomet, kai dėl civilinio ieškinio iškyla klausimai, kurių sprendimas nereguliuojamas BPK normomis, taikomos atitinkamos civilinės teisės ar civilinio proceso normos, jeigu jos neprieštarauja baudžiamojo proceso normoms (BPK 113 straipsnio 2 dalis). [...]Baudžiamajame procese kaltininkas atsako tik už BPK nustatyta tvarka įrodytais jo nusikalstamais veiksmais padarytą realią žalą, už kurios padarymą jis nuteistas. Pinigų suma žalai, atsiradusiai dėl kitokių neteisėtų nuteistojo veiksmų, nesusijusių su inkriminuota nusikalstama veika, atlyginti negali būti priteisiama nagrinėjant baudžiamąją bylą. Baudžiamosiose bylose gali būti sprendžiami tik deliktinės civilinės atsakomybės klausimai. Deliktinę atsakomybę reglamentuoja CK šeštosios knygos III dalies XXII skyriaus trečiajame skirsnyje išdėstytos normos,*

[284] Armanas Abramavičius, *et. al., supra* note 53, p., 291.

kurios palūkanų pagal prievolę atlyginti žalą nenumato“[285]. Taigi, visais atvejais ieškinio tenkinimą turi lemti civilinės atsakomybės pagrindų konstatavimas.

Tuo tarpu sprendimas, kurį priima teismas dėl civilinio ieškinio, išteisinęs kaltinamąjį, priklauso nuo išteisinimo pagrindo. Teismas atmeta civilinį ieškinį, jeigu neįrodyta, kad kaltinamasis dalyvavo padarant nusikalstamą veiką[286], t. y. neesant civilinio ieškinio pagrindo (nenustatyta, kad nusikalstamą veiką , tuo pačiu ir turtinę ir neturtinę žalą padarė kaltinamasis)[287]. Taigi šiuo atveju nėra civilinės atsakomybės pagrindų, todėl civilinis ieškinys negali būti tenkinamas. Jeigu kaltinamasis išteisinamas neesant nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėties, civilinis ieškinys turi būti paliekamas nenagrinėtas. Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismas nurodė, kad „*iš skundžiamojo nuosprendžio rezoliucinės dalies matyti, kad apylinkės teismas nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo R. N. pareikštą civilinį ieškinį atmetė. Tačiau BK 115 straipsnio 3 dalies 2 punkte numatyta, kad jeigu kaltinamasis išteisinamas, nes nėra nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių turinčios veikos, teismas palieka civilinį ieškinį nenagrinėtą. Ir šiuo atveju civilinis ieškovas turi teisę pareikšti ieškinį civilinio proceso tvarka“*[288]. Tokį sprendimą teismas padarė todėl, kad nusikalstamos veikos nebuvimas ne visada pašalina atsakomybę už padarytą žalą[289]. Taigi, išteisinamuoju nuosprendžiu civilinis ieškinys atmetamas arba paliekamas nenagrinėtu. Vienu ar kitu atveju, sprendimai dėl civilinio ieškinio išteisinamuoju nuosprendžiu yra priimami neesant civilinės atsakomybės pagrindų, arba jų nenustatinėjant, nes tai jau nėra baudžiamojo proceso dalykas.

Kaip jau buvo minėta, baudžiamojo proceso įstatymu nėra reglamentuota, kaip turėtų būti išsprendžiamas civilinis ieškinys baudžiamąją bylą nutraukiant nuosprendžiu. Teismų praktika šiuo klausimu nevienareikšmė. Vyrauja dvi skirtingos pozicijos - arba ieškinio nenagrinėti paliekant nukentėjusiajam teisę jį pareikšti civilinio proceso tvarka, arba civilinio ieškinio klausimus išspręsti iš esmės, t. y. civilinį ieškinį visiškai ar iš dalies patenkinti arba jį atmesti. Pirmąją poziciją iliustruoja Klaipėdos apygardos teismas. Motyvuodamsa savo sprendimą, teismas nurodė, kad remiantis 2003 m. Senato nutarimu „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“, kai asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios

[285] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-124-648/2016“, http://www.infolex.lt/tp/1285194?nr=1

[286] Pavyzdžiui: „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-142-149-2014,“ http://www.infolex.lt/tp/805017?nr=1

[287] Armanas Abramavičius, *et. al., supra* note 53, p.,294.

[288] „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-61-651/2016,“ http://www.infolex.lt/tp/1233177?nr=1

[289] Asmeniui žala gali būti padaryta ir nebaudžiamais veiksmais, pvz., jei asmuo negalėjo suprasti savo veiksmų ar jų valdyti, būtinosios ginties ir savigynos atvejais, ir kt. Tokiais ir panašiais atvejais klausimas iš baudžiamojo proceso išskiriamas ir perduodamas nagrinėti civilinio proceso tvarka. Armanas Abramavičius, *et. al., op. cit.*, p. 294-295.

atsakomybės ir nutraukiama baudžiamoji byla sprendimas kaltinamąjį pripažinti kaltu nepriimamas. Kai teismas nutraukia bylą, civilinis ieškinys paliekamas nenagrinėtas[290]. Pagal minėtą Senato aiškinimą, kuris negali turėti precedento reikšmės, Klaipėdos apygardos teismas padarė išvadą, kad nutraukiant bylą nuosprendžiu nevertinama, kiek pagrįstas yra byloje pateiktas civilinis ieškinys, tačiau šiuo atveju ieškinį pareiškusiam asmeniui nėra užkertamas kelias reikalauti, jo manymu, patirtos žalos atlyginimo kreipiantis į teismą civilinio proceso tvarka[291]. Tuo tarpu 2008 m. LAT pateiktoje apžvalgoje (taip pat neturinčioje precedento reikšmės) buvo pritarta priešingai teismų praktikai[292], konstatuojant, kad *„BPK 307 straipsnio 5 ir 6 dalys įpareigoja teismą šiame procesiniame dokumente priimti sprendimą dėl baudžiamojo poveikio priemonės ar auklėjamojo poveikio priemonės skyrimo ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo. [...] BK 36–40 straipsniuose numatytais pagrindais, gali būti skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės, tarp kurių paminėtas ir turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas. [...] Vadinasi, nuosprendžiu atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, nustatomos visos deliktinės civilinės atsakomybės sąlygos, iš esmės išsprendžiami žalos atlyginimo klausimai, sukonkretinant žalos atlyginimo dydį pinigine išraiška. Neišsprendus šių klausimų būtų neįmanomas nuosprendžio dalies, įpareigojančios atlyginti turtinę žalą, įvykdymas*[293]. Dabar LAT pripažįsta, kad „*teismų praktika plėtojama ta linkme, kad ieškiniai dėl žalos atlyginimo šios kategorijos bylose išsprendžiami iš esmės, t. y. priimamas vienas iš BPK 115 straipsnio 1 dalyje nurodytų sprendimų – ieškinį visiškai ar iš dalies patenkinti arba jį atmesti. Tačiau sprendimą patenkinti civilinį ieškinį ir nustatyti jo dydį teismas priima tik tuo atveju, kai vadovaujantis BPK taisyklėmis ir joms neprieštaraujantiems kitiems teisės aktams nustatoma, kad atsakovas byloje yra tinkamas, o ieškinys pagrįstas ir jo dydis įrodytas“*[294]. Reikėtų pritarti šiai LAT pozicijai, kadangi atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės neeliminuoja deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų. Juk net ir atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ir nuosprendžiu nutraukiant bylą yra konstatuojama, kad kaltinamasis padarė nusikalstamą veiką (ir pats tą pripažįsta), fiziniam ar juridiniam asmeniui dėl to buvo padaryta žala, o tarp nusikalstamos veikos ir atsiradusios žalos yra priežastinis ryšys. Kitu atveju, jei civilinis ieškinys būtų paliekamas nenagrinėtu, o nukentėjęs asmuo vėliau galėtų reikalauti žalos

[290] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 40 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“. Teismų praktika. 2003, 19, http://www.infolex.lt/tp/35537?nr=7

[291] „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-323-417-2011, “ http://www.infolex.lt/tp/499888?nr=1

[292] Rima Ažubalytė, *supra* note 6, p. 236.

[293] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga, Nr. 29. 29,“ http://www.infolex.lt/tp/91332?nr=12

[294] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-213-489/2015“, http://www.infolex.lt/tp/1024253?nr=1

atlyginimo civilinio proceso nustatyta tvarka, tokiu teisiniu reguliavimu būtų apsunkinamas nukentėjusiųjų materialinių teisių įgyvendinimas[295]. Be to, tai neatitinka ir proceso ekonomiškumo principo, nes procesas dėl tos pačios nusikalstamos veikos vyktų du kartus, kai civilinis ieškinys galėtų būti išsprendžiamas tame pačiame procese. Tačiau priėmus tokią poziciją, būtina sureguliuoti tai įstatymu, papildant BPK 115 str. nuostatomis, kaip turėtų būti sprendžiamas civilinis ieškinys priimant nuosprendį, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama. Tokiu būdu, būtų galima tikėtis ir vienodos taikymo praktikos, kadangi šiuo metu kai kurie teismai nesivadovauja LAT pateiktu aiškinimu ir bylą nutraukus nuosprendžiu, palieka civilinį ieškinį nenagrinėtą[296].

Siekiant išvengti civilinio ieškinio išprendimo tokiu nuosprendžiu ir nekaltumo prezumpcijos tiesioginio prieštaravimo, būtina papildyti įstatymo nuostatas, kad ne tik apkaltinamuoju nuosprendžiu, bet ir nuosprendžiu, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama gali būti tenkinamas civilinis ieškinys.

[295] Eglė Riaubaitė, „Apkaltinamojo nuosprendžio senaties nuostatų taikymas teismų praktikoje“, *Socialinių mokslų studijos* 3,4 (2011), 1529.
[296] „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-188-282/2016“, http://www.infolex.lt/tp/1281277?nr=1

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Atlikta sisteminė baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu santykio su kitomis nuosprendžių rūšimis analizė parodė, kad šis nuosprendis yra alternatyvus apkaltinamajam nuosprendžiui galutinis sprendimas byloje. Pagrindinis jo skiriamasis bruožas nuo apkaltinamojo nuosprendžio yra tas, kad nustačius baudžiamuosiuose įstatymuose numatytus pagrindus ir sąlygas, asmuo, kurio veikoje *de facto* konstatuojami nusikalstamos veikos požymiai (be kita ko – kaltė), *de jure* nepripažįstamas kaltu.

2. Išanalizavus konstitucinės jurisprudencijos bei konvencinės teisės keliamus reikalavimus diferencijuotai procesinei formai, daroma išvada, kad baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu pats savaime neprieštarauja Konstitucijai, tačiau siekiant, kad jo taikymas nekeltų abejonių dėl atitikimo konstituciniams ir tarptautiniams reikalavimams, būtina užtikrinti kaltinamojo bei nukentėjusiojo teises, tiksliai sureguliuojant bylos nutraukimo nuosprendžiu procedūrą ir nustatant kriterijus, kurie turi lemti teismo diskrecijos nutraukti baudžiamąją bylą ribas.

3. Teismo diskrecija nutraukti baudžiamąją bylą yra įtvirtinta įstatymu ir išreiškiama BK formuluote „*asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, gali būti teismo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės*“ (BK 38 str. 1 d., 40 str. 1 d.). Siekiant vienodos taikymo praktikos bei tinkamai užtikrinti kaltinamojo bei nukentėjusiojo interesus tokiame procese, kuriame galimas baudžiamosios bylos nutraukimo svarstymas, teismo diskreciją turi riboti tinkama priėmimo procedūra bei aiškūs vertinimo kriterijai, kurių pagrindu sprendžiama dėl tikslingumo priimti nuosprendį nutraukti baudžiamąją bylą.

3.1. Vadovaujantis aktyvaus teismo (teisėjo) doktrina, daroma išvada, kad teismas turėtų būti aktyvus procese, kuriame byla gali būti nutraukta nuosprendžiu. Teisėjo aktyvus vaidmuo tokiame procese turėtų apimti du aspektus – įpareigojimą kiekvienu atveju svarstyti klausimą dėl baudžiamosios bylos nutraukimo, jei byloje egzistuoja formalieji atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai ir proceso dalyvių informavimo (išaiškinimo) funkciją. Tai padėtų optimaliau taikyti baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu institutą, bei užtikrintų proceso šalių galimybę siekti susitaikymo, arba baudžiamosios bylos nutraukimo pagal laidavimą.

Todėl siūlytina papildyti BPK 268 str. 2 dalimi išdėstant ją taip: „Teisiamojo posėdžio pirmininkas išaiškina nukentėjusiajam ir kaltinamajam teisę siekti baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu, jei byloje yra pagrindai ir sąlygos taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės“.

3.2. Teismas turi nuosekliai svarstyti klausimą dėl baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu: pirmiausia nustatyti ar yra formalieji pagrindai atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, po to spręsti dėl vertinamųjų tokio sprendimo pagrindų ir sąlygų.

3.3. BPK nesant numatytos susitaikymo ir laidavimo inicijavimo ir svarstymo procedūros, proceso šalims sunku suvokti tikrąją susitaikymo arba laidavimo konstatavimo prasmę bei pasekmes; teismai tai pat neįpareigoti vertinti tikrosios proceso šalių valios. Tokia situacija vertintina kaip teisinio reguliavimo spraga.

Todėl, siūlytina BPK nurodyti, kas ir kokia forma gali inicijuoti susitaikymo ir laidavimo proceso svarstymą. Generalinio prokuroro rekomendacijose galėtų būti numatyti formos ir turinio reikalavimai susitaikymo protokolui, prašymui taikyti laidavimą.

Susitaikymo protokole turėtų aiškiai atsispindėti išreikšta proceso šalių valia susitaikyti, nurodyti susitaikymo motyvai, detaliai aptarta žalos atlyginimo dydis, būdas, tvarka bei terminai. Prašyme taikyti laidavimą turėtų aiškiai atsispindėti laiduotojo ir kaltinamojo sutikimas taikyti laidavimą, įtariamojo bei laiduotojo požiūris į padarytą nusikalstamą veiką, bei motyvai, dėl laiduotojo galimybės daryti poveikį kaltinamajam, detaliai aptarti žalos atlyginimo ar pašalinimo ateityje, klausimai.

3.4. Siekiant užtikrinti rungtyniškumą, teismas turėtų atsižvelgti į proceso dalyvių poziciją svarstant klausimą dėl baudžiamomosios bylos nutraukimo nuosprendžiu. Tai padėtų teismui tinkamai įvertinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus ir sąlygas.

4. Dominuojanti baudžiamoji teisinė doktrina prieštarauja nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą, kaip tikslingumo principo baudžiamajame procese išraiškos, idėjai – kitu būdu, nei apkaltinamojo nuosprendžio forma išspręsti baudžiamąjį konfliktą teisme. BK nuostata, kad nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti atleistas padaręs nusikalstamą veiką asmuo, nedera su tokio atleidimo procesine forma – t.y., bylos nutraukimu nuosprendžiu, kuriuo asmuo negali būti pripažintas kaltu.

4.1. Išanalizavus konvencinę, ES teisę, konstitucinę ir EŽTT jurisprudenciją daroma išvada, kad nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą, kaip procesinė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės forma, gali užtikrinti nekaltumo prezumpcijos reikalavimus, jei bus laikomasi tinkamos tokio sprendimo byloje priėmimo procedūros. Nuosprendyje nutraukti baudžiamąją bylą turi būti korektiškai, apsiribojant „įtarimo būklės aprašymu“, kalbama apie asmenį, kuris padarė

nusikalstamą veiką. Objektyviųjų požymių konstatavimas tokiu nuosprendžiu savaime nėra prieštaraujantis nekaltumo prezumpcijai, jei jame neįvardijama, kad asmuo yra kaltas.

4.2. Tiriamąjį institutą gretinant su kai kurių užsienio šalyse įtvirtintų procesinių formų (kuriomis supaprastintai sprendžiamas asmens kaltės klausimas), procedūrų reglamentavimu, galima teigti, kad nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą neprieštarautų nekaltumo prezumpcijai, jei įstatymu būtų numatytos papildomos kaltinamojo procesinės garantijos. Siūlytina, BPK numatyti įtariamojo (kaltinamojo) (ne)sutikimą su procesu, kuriame priimamas nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą, reiškiantį aiškų procesinių teisių atsisakymą, sutinkant, kad asmens kaltumas priėmus tokį nuosprendį nebus konstatuojamas.

4.2.1. *Todėl siūlytina papildyti BPK 303 str. 4 dalį išdėstant ją taip: „Teismas nuosprendžiu nutraukia baudžiamąją bylą, jeigu yra Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 36–40, 93 straipsniuose, 114 straipsnio 3 dalyje, 189[1] straipsnio 2 dalyje, 227 straipsnio 4 dalyje, 259 straipsnio 3 dalyje ir 291 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatyti pagrindai atleisti kaltinamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės ir su tuo sutinka kaltinamasis.*

4.2.2. *Siūlytina papildyti BPK 268 str. 3 dalimi išdėstant ją taip: „Teimo pirmininkas išaiškina kaltinamajam teisę (ne)sutikti, kad baudžiamoji byla gali būti nutraukta nuosprendžiu, kuriuo jis nebus pripažintas kaltu, jei yra visi pagrindai ir sąlygos, atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, numatyti BK 38 arba 40 str.*

5. Atlikus mokslinę analizę daroma išvada, kad baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas nuosprendžiu nutraukiant baudžiamąją bylą neprieštarautų nekaltumo prezumpcijai, jei jos nebūtų laikomos baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, padedančios pasiekti bausmės tikslus. Tam, kad neliktų tiesioginio prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai, turėtų būti keičiamos BK nuostatos, kuriomis baudžiamojo poveikio priemonės yra siejamos su kriminalinėmis bausmėmis.

5.1. *Siūlytina pakeisti BK 67 str. pavadinimą ir formuluoti jį taip: „Poveikio priemonių paskirtis ir rūšys“.*

5. 2. *Siūlytina pakeisti BK 67 str. 1 d. ir formuluoti ją taip: „poveikio priemonės turi padėti sumažinti (panaikinti) nusikalstamos veikos priežastis ir padarinius.*

6. Nuosprendžiu kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama, turi būti išspręstas ir civilinio ieškinio klausimas, tačiau BPK nereguliuoja šios situacijos.

6.1. Civilinio ieškinio palikimas nenagrinėtu apsunkina nukentėjusiųjų materialinių teisių įgyvendinimą ir neatitinka proceso ekonomiškumo principo, todėl darytina išvada, kad civilinio ieškinio išsprendimas tokiu nuosprendžiu galimas, jei yra konstatuojamos civilinės atsakomybės sąlygos.

6.1. Siekiant užpildyti teisiniuo reguliavimo spragą ir išvengti civilinio ieškinio išprendimo tokiu nuosprendžiu prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai, būtina papildyti įstatymo nuostatas, kad ne tik apkaltinamuoju nuosprendžiu, bet ir nuosprendžiu, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama gali būti tenkinamas civilinis ieškinys.

Todėl siūlytina papildyti BPK 115 str. 1 d. išdėstant ją taip: „Priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, arba nuosprendį, kuiriuo baudžiamoji byla nutraukiama, teismas, remdamasis įrodymais dėl civilinio ieškinio pagrįstumo ir dydžio, visiškai ar iš dalies patenkina pareikštą civilinį ieškinį arba jį atmeta. Tenkindamas civilinį ieškinį, teismas gali nesilaikyti ieškinio ribų, jeigu ieškinio dydis neturi įtakos nusikalstamos veikos kvalifikavimui ir bausmės dydžiui“.

Apibendrinus gautas išvadas konstatuotina, kad darbo pradžioje iškelta tyrimo hipotezė pasitvirtino. Tinkama baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu procedūra bei pakankamos procesinės garantijos proceso dalyviams yra būtina šio instituto veikimo sąlyga, tačiau tam, kad neliktų jo prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai, būtina suderinti kai kurias, išvadose detalizuotas, BPK ir BK nuostatas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Monografijos ir straipsnių rinkiniai:

1. Abramavičius, Armanas, *et. al*. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. *Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
2. Abramavičius, Armanas, *et. al*. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. *Specialioji dalis (99-212 straipsniai)* Vilnius: Registrų centras, 2009.
3. Abramavičius, Armanas, *et al*. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis.* Vilnius: Eugrimas, 2003.
4. Ažubalytė, Rima. „Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje.“ Daktaro disertacija, LTU, 2002.
5. Ažubalytė, Rima, Ramūnas Jurgaitis ir Jolanta Zajančkauskienė. *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
6. Bakanas, Algimantas, *et. al*., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė.* Vilnius: Justitia, 2003.
7. Baranskaitė, Agnė. *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
8. Baublys, Gediminas. „Teismo sprendimas kaip teisingumo aktas“. Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2002.
9. Drakšas, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008.
10. Faconett, Paul. *La responsabilité. Étude de sociologi*e (1928). http://classiques.uqac.ca/classiques/fauconnet_paul/la_responsabilite/fauconnet_responsabilite.pdf
11. Goda, Gintaras. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai*. Vilnius: Saulužė, 1997.
12. Goda, Gintaras, *et. al., Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I knyga: I-IV dalys (1-220 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
13. Goda, Gintaras, *et. al., Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. V-XI dalys, (221-461 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
14. Goda, Gintaras, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2013.
15. Jurka, Raimundas, Rima Ažubalytė, Marina Gušauskienė, Artūras Panomariovas, *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009.

16. Michailovič, Ilona, *et. al*., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014.
17. Mikelėnienė, Dalia ir Valentinas Mikelėnas. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999.
18. Mitkus, Sigitas, *et. al*., *Teisės pagrindai.* Vilnius: Technika, 2012.
19. Palepšaitis, Arvydas. „Mediacijos, kaip atkuriamojo teisingumo modelio ir susitaikymo instituto santykis viešojo kaltinimo bylose, įgyvendinant direktyvą Nr. 2012/29/ES.“ Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2016. http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:15879703/datastreams/MAIN/content
20. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008.
21. Pradel, Jean. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
22. Romeris, Mykolas. *Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose*. Vilnius: Pozicija, 1994.
23. Striogaitė, Kristina. „Baudžiamojo poveikio priemonės, jų paskirtis ir skyrimas.“ Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2007. http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20081203_204532-20589/DS.005.1.01.ETD
24. Šumskas, Artūras. *Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme*. Vilnius: Justitia, 2000.

Straipsniai iš knygų, mokslo darbų rinkinių ir konferencijų medžiagos:

25. Ažubalytė, Rima. „Baudžiamojo proceso raidos tendencijos: formų diferenciacija.“ Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys,* 229-241, Vilnius: Registrų centras, 2014.
26. Fedosiuk, Oleg. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą.“ Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. *Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys,* 27-42. Vilnius: Registrų centras, 2014.
27. Prapiestis, Jonas ir Mindaugas Girdauskas. „Baudžiamojo kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje.“ Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*, 177-214. Vilnius: Registrų centras, 2011.

28. Volochova, Ana. „Baudžiamosios atsakomybės samprata ir pagrindai“. *Teisinės minties šventė-2002. Konferencijų medžiaga*, 94-99. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.

Moksliniai straipsniai:

29. Ažubalytė, Rima. „Alternatyvūs baudžiamojo konflikto sprendimo būdai nagrinėjant bylą teisme,“ *Jurisprudencija* 6, 108 (2008): 41-47.
30. Ažubalytė, Rima. „Legalumo ir tikslingumo principai vykdant baudžiamąjį persekiojimą: ištaka, raida, tendencijos.“ *Jurisprudencija* 21, 13 (2001): 88-100.
31. Ažubalytė, Rima. „Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų.“ *Jurisprudencija*, 6, 84 (2006): 33-40.
32. Ažubalytė, Rima. „Baudžiamosios bylos nekėlimo institutas: procesinis reglamentavimas ir taikymo problemos,“ *Jurisprudencija*, 12, 4 (1999): 5-15.
33. Ažubalytė, Rima. „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis,“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 16–24.
34. Ažubalytė, Rima. „Viešoji teisė. Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: viešojo intereso struktūra.“ *Jurisprudencija* 39, 31 (2003): 53-59.
35. Baranskaitė, Agnė. „Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės problemos.“ *Jurisprudencija* 11, 113 (2008): 66-71. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB 0001:J.04~2008~1367162840525/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
36. Baranskaitė, Agnė. „Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: istorinis lyginamasis aspektas.“ *Jurisprudencija* 45, 37 (2003): 59-69.
37. Baranskaitė, Agnė ir Jonas Prapiestis. „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Konstitucijos ir konstitucinės jurisprudencijos kontekste.“ *Jurisprudencija*, 7, 85 (2006): 30-41.
38. Baublys, Gediminas. „Teismo sprendimo teisinė galia.“ *Jurisprudencija* 19, 11 (2001): 168-172.
39. Drakšas, Romualdas. „Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma.“ *Teisė* 50 (2004): 26-35.
40. Fedosiuk, Oleg. „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė.“ *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 715-738.

41. Goda, Gintaras. „Nekaltumo prezumpcija: įtvirtinimas Lietuvos teisėje ir kai kurie turinio aspektai,“ *Teisė* 44 (2002):42-53.
42. Goda, Gintaras, „Baudžiamojo proceso raidos tendencijos Europoje.“ *Teisės problemos* 3 (1999): 5-18.
43. Goda, Gintaras. „Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos.“ *Teisė 65*, (2007): 50-63. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB 0001:J.04~2007~1367164029710/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
44. Gumbis, Jaunius. „Teisinė diskrecija: teorinis požiūris.“ *Teisė* 52 (2004): 40-51.
45. Gumbis, Jaunius. „Teisinė diskrecija: socialinis požiūris.“ *Teisė* 52 (2004): 52-61.
46. Gušauskienė, Marina. „Įtariamojo teisė būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės.“ *Jurisprudencija* 6, 108 (2008): 60–66.
47. Guillermo Jorge, „Notes on Asset Recovery in the U.N. Convention Against Corruption“ (2003), 4, www.abanet.org/intlaw/hubs/programs/Annual0316.03-16.06.pdf
48. Kazlauskas, Marcelis. „Naujo Baudžiamojo proceso kodekso projekto koncepcija ir sistema.“ *Teisė* 37 (2000): 64-75, http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185460321/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
49. Janušaitytė, Gintarė. „Derybų dėl kaltės instituto egzistavimo prielaidos Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese.“ *Teisės apžvalga* 1, 13 (2016): 86-123.
50. Jorge, Guillermo „Notes on Asset Recovery in the U.N. Convention Against Corruption.“ (2003). www.abanet.org/intlaw/hubs/programs/Annual0316.03-16.06.pdf
51. Jurgaitis, Ramūnas. „Sandėris dėl prisipažinimo kaltu arba tiesiog kaltinamojo prisipažinimas – galimybė supaprastinti baudžiamąjį procesą.“ *Jurisprudencija* 29, 21 (2002): 40-48.
52. Jurgaitis, Ramūnas. „Baudžiamojo įsakymo procesas: proceso be įprasto nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės garantijos.“ *Jurisprudencija* 6, 108 (2008): 67–75.
53. Kazlauskas, Marcelis, „Naujo Baudžiamojo proceso kodekso projekto koncepcija ir sistema“, *Teisė* 37 (2000): 64-75, http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185460321/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
54. Levon, Justyna. „Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse.“ *Teisė* 88 (2013): 181-194.
55. Matuizienė, Eglė. „Dispozityvumo samprata baudžiamajame procese.“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009): 295–316.

56. Matuzienė, Eglė „Nukentėjusiojo interesas baudžiamajame procese“, *Socialinių mokslų studijos* 4, 3 (2012): 1177-1198.
57. Paužaitė, Rasa. „Iš nusikalstamos veikos gautas turtas kaip konfiskuotino turto rūšis.“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009):195-214.
58. Paužaitė, Rasa. „Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos.“ *Jurisprudencija* 8, 98 (2007): 20-28.
59. Piesliakas, Vytautas. „Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys.“ *Jurisprudencija*, 8, 98 (2007): 7-12.
60. Piesliakas, Vytautas. „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės.“ *Socialistinė teisė* 2 (1979):8-11.
61. Piesliakas, Vytautas ir Eglė Riaubaitė „Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis teorijoje ir teismų praktikoje“, *Justitia* 2, 74 (2010): 9-22.
62. Randakevičienė, Irma. „Baudžiamojo proceso atnaujinimas: samprata ir pagrindinės rūšys.“ *Jurisprudencija*: mokslo darbai 1, 91 (2007): 78-84.
63. Randakevičienė, Irma. „Kai kurie nuosprendžio sampratos probleminiai aspektai.“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009): 261-277.
64. Riaubaitė, Eglė. „Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties nuostatų taikymas teismų praktikoje.“ *Socialinių mokslų studijos* 3, 4 (2011): 1515–1533.
65. Genevra Richardson, Anthony Ogus and Paul Burrows, „Policing Pollution: A Study of Regulation and Enforcement,“ Oxford: Claredon Press (1983): 20-38.
66. Šulija, Gintaras. „Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse.“ *Jurisprudencija* 52 (44) (2004): 58–69.
67. Vitkutė Zvezdinienė, Iveta. „Nekaltumo prezumpcijos principo įgyvendinimo problemos atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009): 231-242.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

68. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 18, 22, 28, 51, 62, 63, 64, 110, 147, 151, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 168, 170, 172, 177, 178, 181, 214, 215, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 422, 425, 426, 429, 432, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo XXXI skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymo projektas“. (2010 02 09, Nr. 10-441-01).
69. „Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas.“ (Suvestinė redakcija nuo 2015-07-01 iki 2016-12-31). *Valstybės žinios* 81, 1514 (2015). https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EB53577EFCA/uoJKSEITfB

70. „Teisėjų Tarybos 2016 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 13P-65-(7.1.2) „Dėl rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų patvirtinimo.“ 2-6. www.teismai.lt/data/public/uploads/2016/05/20160527-65.docx
71. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymas „Dėl baudžiamojo proceso dokumentų formų patvirtinimo.“ *Valstybės žinios* 20897 (2014). https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/7d88c1908f6911e4a98a9f2247652cf4
72. „Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2014 m. gruodžio 1 d. apibendrinimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 38 straipsnio taikymo praktikos.“ Nr. 17.9.-3719. Intranetas. http://intranetas/lt/viskas-ko-reikia-prokurorui-ir-padejejui-teises-aktai-rekomendacijos-formos-ir-kita/teises-aktai-ir-dokumentai/apibendrinimai-ir-apzvalgos/97
73. „Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2015 m. lapkričio 5 d. apibendrinimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 40 straipsnio nuostatų ypatumų.“ Nr. 7.9―5707. Intranetas. http://intranetas/data/public/uploads/2016/11/2015-11-05_nr_17.9-3707_del_lrbk_40_str.pdf
74. Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 2015 m. vasario 12 d. nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje Nr. 01-1-14582-15.

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

75. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies nuostatos, 235 straipsnio 1 dalies, 254 straipsnio 4 dalies, 327 straipsnio 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1619/content
76. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta484/contentByla Nr. 45/0
77. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ *Valstybės žinios* 111, 4549 (2007). http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta568/content
78. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekreto Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Žmogaus teisių ir

pagrindinių laisvių apsaugos Konvencijos 6 straipsnio 2 daliai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio 1, 2 dalims, 84 straipsnio 1, 6 dalims, 86 straipsnio 2 daliai, 90 straipsnio 6 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija), taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti šio Respublikos prezidento dekreto atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo," *Valstybės žinios* 7, 287 (2007), http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta540/content

79. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos konstitucijai." *Valstybės žinios* 7, 254 (2006). http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content
80. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 19 straipsnio 8 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 10 d. nutarimu Nr. 436 „Dėl ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo" patvirtintų Medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių 14.9 ir 57.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai." *Valstybės žinios* 33, 1108 (2001). http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta320/content
81. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai." *Valstybės žinios* 56, 1669 (2000)." http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta344/conten
82. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai." http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta343/content

83. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. “ *Valstybės žinios* 70, 1320 (1993). http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta478/content
84. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas, „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ *Valstybės žinios* 91, 2289 (1997). http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta398/content
85. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-746/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1349871?nr=1
86. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-124-648/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1285194?nr=1
87. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-120-489/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1249272?nr=1
88. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-18-648/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1247451?nr=1
89. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-539-976/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1161592?nr=1
90. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-271-648/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1149041?nr=1
91. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-171-511/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1268339?nr=1
92. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-123-697/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1024262?nr=2
93. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-697/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1024254?nr=1
94. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-213-489/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1024253?nr=1

95. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-252/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/828633?nr=1
96. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86-895/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/999665
97. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/954839?nr=1
98. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-591/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/778818?nr=1
99. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/729877
100. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-364/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/728373
101. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-677/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/494266?nr=1
102. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-536/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/482095?nr=1
103. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/376720?nr=1
104. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-582/2011.“ http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ff0ff84c-75ff-48a3-9f6a-b7395037e3be
105. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-377/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/225905?nr=1
106. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-82/2010.“ http://www.infolex.lt/tp/154329?nr=1
107. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-84/2010.“ http://www.infolex.lt/tp/153947?nr=1
108. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-36/2010.“ Teismų praktika. 2010, 33. http://www.infolex.lt/tp/173888?nr=1

109. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesijos 2008 m. sausio 15 d. nutartis byloje Nr. 2K-P-100/2008.“ http://www.infolex.lt/tp/83636?nr=1

110. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270/2004.“ http://www.infolex.lt/tp/35428?nr=1

111. „Europos Žmogaus Teisių teismo sprendimų santraukos. Nekaltumo prezumpcija II d.,“ Teismų praktika 33-2 (2010). LAT. http://www.lat.lt/lt/biuletenis-teismu-praktika_112.html

112. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. praktikos baudžiamosiose bylose aktualijos.“ http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/aktuali-praktika-iki-2015/aktuali-praktika-baudziamosiose-bylose.html

113. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 29. 29.“ http://www.infolex.lt/tp/91332?nr=12

114. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 20 d. teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą, apžvalga Nr. 40.“ Teismų praktika (2003). http://www.infolex.lt/tp/35538?nr=1

115. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 40 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą.“ Teismų praktika (2003). http://www.infolex.lt/tp/35537?nr=7

116. „Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-11/2015.“ http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d0115706-c41b-4b25-b639-db947be7db05

117. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-141-387/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1056307?nr=1

118. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-584/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/941585?nr=1

119. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-142-149-2014.“ http://www.infolex.lt/tp/805017?nr=1

120. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-322-312/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/664252?nr=1

121. „Vilniaus apygardos teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-78-303/2012.“ http://www.infolex.lt/tp/353027?nr=1

122. „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-61-651/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1233177?nr=1

123. „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-323-417-2011.“ http://www.infolex.lt/tp/499888?nr=1

124. „Kauno apygardos Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-569-383/2015.“ http://www.infolex.lt/tp/1072260?nr=1

125. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-90-354/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1220468?nr=3

126. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-188-282/2016.“ http://www.infolex.lt/tp/1281277?nr=1

127. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-227-616/2015,“ http://www.infolex.lt/tp/1072209?nr=133

128. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-496-116/2014.“ http://www.infolex.lt/tp/830971?nr=1

129. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-471-116/2011.“ http://www.infolex.lt/tp/296622?nr=1

130. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-291-300/2013.“ http://www.infolex.lt/tp/663202?nr=1

131. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-339-210/2008.“ http://www.infolex.lt/tp/100672?nr=1

132. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. gegužės 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr.1-1589-818/2014.

133. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. PK-329-654/2014.

134. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2058-536/2013.
135. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2133-170/2014.
136. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m.vasario18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr.1-8-754/2014.
137. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. gegužės 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1059-818/2014.
138. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. kovo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-340-716/2014.
139. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. balandžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-497-295/2014.
140. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2058-536/2013.
141. Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-133-654/2008.

Tarptautinės sutartys ir kiti dokumentai:

142. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios* 40, 987 (1995).
143. „1970 m. gegužės 28 d. Europos konvencija dėl tarptautinio baudžiamųjų nuosprendžių pripažinimo.“ *Valstybės žinios* 101, 2551 (1997). https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.43807
144. Europos Tarybos ministrų komiteto rekomendacija Nr. R (87) 18 „Dėl baudžiamosios justicijos sistemos supaprastinimo“. Iš *Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijos baudžiamojo proceso srityje*, Raimundas Jurka, Svetlana Melničenko, Irma Randakevičienė, 59, Vilnius: Eugrimas, 2006.
145. Europos Tarybos ministrų komiteto 1985 m. birželio 28 d. rekomendacija Nr. R (85) 11 valstybėms narėms „Dėl nukentėjusiojo padėties baudžiamojoje teisėje ir baudžiamajame procese“ Iš *Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijos baudžiamojo proceso srityje,* Raimundas Jurka, Svetlana Melničenko ir Irma Randakevičienė, 45, Vilnius: Eugrimas, 2006.
146. „Code of Criminal Procedure of the Republic of Estonia (2003).“ http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/33

147. „Criminal Procedure Code of the Federal Republic of Germany (1987).“ https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html

148. „Criminal Code of Germany (*Strafgesetzbuch, StGB).“* https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html

Europos Sąjungos teisės aktai:

149. „Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. spalio 25 d. Direktyva Nr. 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR.“ Europos Sąjungos oficialusis leidinys, L 315, (2012). http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=cellar:9d67fc14-2d99-11e2-ad46-01aa75ed71a1

150. „Europos Parlamento pozicija priimta 2016 m. sausio 20 d. per pirmąjį svarstymą, siekiant priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2016/... dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo (EP-PE_TC1-COD(2013)0407).“ http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TC+P8-TC1-COD

Tarptautinių teismų sprendimai:

151. „Teisingumo Teismo didžiosios kolegijos 2013 m. vasario 26 d sprendimas byloje C-399/11 „dėl *Tribunal Constitucional* (Ispanija) 2011 m. birželio 9 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2011 m. liepos 28 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje Stefano Melloni prieš Ministerio Fiscal.“ http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30db52058a5d4d944d0ca73fa78661977dc3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuLc3j0?doclang=LT&text=&pageIndex=1&part=1&mode=DOC&docid=134203&occ=first&dir=&cid=25645

152. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas byloje Novikas prieš Lietuvą,“ pareiškimo Nr. 45756/05. http://www.infolex.lt/tp/157920?nr=4

153. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gruodžio 24 d. apžvalga Nr. 24630/10.“ http://www.infolex.lt/tp/953420?nr4

154. Brandstetter v. Austria, 1991, no. 11170/84; 12876/87; 13468/87. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57683

155. Rowe and Davis v. The United Kingdom, no. 28901/95. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58496
156. Öcalan v. Turkey, no. 46221/99, 2003. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60979
157. Rainys and Gasparavičius v. Lithuania, no. 70665/01 and 74345/01, 2004. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68749
158. Vulakh and others v. Russia, 2012, no. 33468/03. http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108500
159. Deweer v. Belgium, Eur. Ct. HR 1, No. 6903/75 (1980). http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469

Elektroniniai leidiniai:

160. Narbutas, Šarūnas ir Lorena Paškūnaitė. „Jono Prapiesčio paskaitos. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis.“ (2008/2009). Žiūrėta 2016-12-01. https://googlegroups.com/group/tv-10/attach/.../BT%20**Prapiestis**.pdf?part=0
161. „Dėl privataus kaltinimo proceso netobulumo.“ Žiūrėta 2016-11-12. http://www.delfi.lt/news/daily/law/teisejas-o-sibkovas-jau-kelerius-metus-teisejai-kelia-klausima-del-privataus-kaltinimo-proceso-netobulumo.d?id=61606589

ANOTACIJA

Pagrindinės sąvokos*: baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu, tikslingumo principas, diskrecija, nekaltumo prezumpcija, procesinės garantijos*

Darbe analizuojamas baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu institutas, jo materialiniai bei procesiniai aspektai. Darbo temos aktualumą sąlygoja tai, kad pagrindžiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmę bei tikslus, ignoruojamas jo procesinis realizavimas. Prieštaravimai tarp materialiosios bei proceso teisės normų, reguliuojančių šį institutą, sukelia ne tik doktrininių, tačiau ir teisės taikymo problemų. Esant nenuosekliam reguliavimui atsiranda prielaidos nevienodam baudžiamojo proceso nuostatų aiškinimui bei taikymui. Mokslinė analizė leidžia tvirtinti, kad iki šiol situacija lieka nepakitusi - optimalus būdas, kaip šį institutą reglamentuoti taip, jog nepaneigus jo koncepcinių tikslų, neliktų tiesioginio prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai, nebuvo rastas.

Darbas yra naujas, kadangi šis institutas tyrinėtas tik fragmentiškai. Kompleksinė šio instituto reglamentavimo bei taikymo analizė nebuvo atlikta. Taigi, darbe keliamas tikslas – kompleksiškai išanalizuoti badžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu instituto teisinio reglamentavimo bei taikymo problematiką, pateikti galimus problemos sprendimo būdus ir siūlymus dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo.

Atlikus kompleksinę baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu reglamentavimo ir taikymo analizę, daroma išvada, kad optimaliausia baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu veikimo sąlyga yra tinkama jo taikymo procedūra, užtikrinanti pakankamas teisines garantijas proceso šalims

ANOTATION

Key words: *termination of criminal proceedings by judgement, principle of opportunity, discretion, presumption of innocence, procedural guarantees*

The thesis provides the analysis of the institute of termination of criminal proceedings as well as it's material and procedural aspects. The relevance of this topic is emphasized by a fact that when considering the meaning and aims of exemption from criminal liability institute, its procedural realization is ignored. Contradictions between the material and procedural norms, which regulate this institute cause doctrinal problems as well as problems in the application of the law. When the regulations are inconsistent, it preconditions different interpretations and application of the provisions on criminal proceedings. The scientific analysis confirms, that the situation remains unchanged and no optimal way to regulate this institute without refuting its conceptual aims and in this way eliminating the contradiction to the presumption of innocence has been found.

This topic is novel, as the said institute has only been examined in fragments. There was no complex analysis of the regulations of this institute and their application in the past. So, the aim of this thesis is to provide a complex analysis of the main problems arising from the termination of criminal proceedings and application of regulations and to provide suggestions for the improvement of legal regulations.

So, the complex analysis of the regulations and application of the termination of criminal proceeding has shown, that the optimal condition for the termination is a proper procedure, providing legal guarantees for both parties.

SANTRAUKA

Darbe analizuojamas baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu institutas, jo materialiniai bei procesiniai aspektai. Darbo temos aktualumą sąlygoja tai, kad pagrindžiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmę bei tikslus, ignoruojamas jo procesinis realizavimas. Prieštaravimai tarp materialiosios bei proceso teisės normų, reguliuojančių šį institutą, sukelia ne tik doktrininių, tačiau ir teisės taikymo problemų. Esant nenuosekliam reguliavimui atsiranda prielaidos nevienodam baudžiamojo proceso nuostatų aiškinimui bei taikymui. Mokslinė analizė leidžia tvirtinti, kad iki šiol situacija lieka nepakitusi - optimalus būdas, kaip šį institutą reglamentuoti taip, jog nepaneigus jo koncepcinių tikslų, neliktų tiesioginio prieštaravimo nekaltumo prezumpcijai, nebuvo rastas.

Darbas yra naujas, kadangi šis institutas tyrinėtas tik fragmentiškai. Kompleksinė šio instituto reglamentavimo bei taikymo analizė nebuvo atlikta. Taigi, darbe keliamas tikslas – kompleksiškai išanalizuoti badžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu instituto teisinio reglamentavimo bei taikymo problematiką, pateikti galimus problemos sprendimo būdus ir siūlymus dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo.

Siekiant šio tikslo pirmoje darbo dalyje analizuojami baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu procesiniai ypatumai ir prigimtis. Atlikus šio instituto sisteminę reglamentavimo analizę, daroma išvada, kad šio nuosprendžio pagrindinis skiriamasis bruožas yra nusikalstamos veikos požymių (be kita ko – kaltės) konstatavimas, nepripažįstant asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltumo. Tokiu būdu, jis tampa „specifiniu“ nuosprendžiu, kuriuo realizuojamas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės (baudžiamosios teisės prasme) ir įgyvendinamas tikslingumo principas baudžiamajame procese. Remiantis konstitucine jurisprudencija bei EŽTT praktika, daroma išvada, kad šis institutas savaime neprieštarauja Konstitucijai ir Konvecijai, tačiau būtina užtikrinti tinkamą šio instituto reglamentavimo procedūrą.

Antroje darbo dalyje aptariamos baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu priėmimo prielaidos, nustatomas teismo vaidmuo bei tinkamos procedūros kriterijai, kuriais remiantis teismas turėtų realizuoti diskreciją nutraukti baudžiamąją bylą.

Trečioje dalyje kompleksiškai nagrinėjami probleminiai aspektai, nutraukiant bylą nuosprendžiu – nekaltumo prezumpcijos reikalavimų užtikrinimas, baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas, civilinio ieškinio nagrinėjimas. Darbe daroma išvada, kad nutraukiant bylą nuosprendžiu gali būti užtikrinti nekaltumo prezumpcijos reikalavimai, tačiau būtina nustatyti papildomas įtariamojo (kaltinamojo) procesines garantijas – informuotumą apie tokio teismo sprendimo procesines pasekmes, bei (ne)sutikimą su tokiu procesu, reiškiantį ir aiškų tam tikrų

procesinių garantijų atsisakymą. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas bei civilinio ieškinio išsprendimas yra sudedamoji nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą dalis, tačiau siekiant, kad nekiltų abejonių dėl nekaltumo prezumpcijos pažeidimo, būtina keisti kai kurias baudžiamųjų įstatymų normas.

Atlikus kompleksinę baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu reglamentavimo ir taikymo analizę, daroma išvada, kad optimaliausia baudžiamosios bylos nutraukimo nuosprendžiu veikimo sąlyga yra tinkama jo taikymo procedūra, užtikrinanti pakankamas teisines garantijas proceso šalims.

SUMMARY

The thesis provides the analysis of the institute of termination of criminal proceedings as well as it's material and procedural aspects. The relevance of this topic is emphasized by a fact that when considering the meaning and aims of exemption from criminal liability institute, its procedural realization is ignored. Contradictions between the material and procedural norms, which regulate this institute cause doctrinal problems as well as problems in the application of the law. When the regulations are inconsistent, it preconditions different interpretations and application of the provisions on criminal proceedings. The scientific analysis confirms, that the situation remains unchanged and no optimal way to regulate this institute without refuting its conceptual aims and in this way eliminating the contradiction to the presumption of innocence has been found.

This topic is novel, as the said institute has only been examined in fragments. There was no complex analysis of the regulations of this institute and their application in the past. So, the aim of this thesis is to provide a complex analysis of the main problems arising from the termination of criminal proceedings and application of regulations and to provide suggestions for the improvement of legal regulations.

In order to reach this aim, the first section of the thesis analyses the procedural peculiarities and nature of the termination of criminal proceedings. After a systemic regulatory analysis of this institute it can be concluded, that the main distinctive feature of the ruling is stating the indications of a criminal activity (inter alia – guilt), without admitting the guilt of a person who committed the criminal act. In this way, the ruling becomes "specific", and it allows for exemption from criminal liability (in the sense of criminal law) and helps to implement the principle of expedience in the criminal proceedings. Based on the constitutional jurisprudence and the practice of ECHR, it can be concluded, that this institute in its sense does not contradict the Constitution of Convention, but proper regulatory procedures for this institute must be determined.

The second section of this thesis discusses the preconditions for the termination of criminal proceedings, specifies the role of the court and criteria for a proper procedure, based on which, the court should issue the ruling to terminate the criminal proceeding.

The third section provides a complex analysis of the most problematic aspects in terminating the proceedings, namely ensuring the requirements for the presumption of innocence, appointment off punitive measures and hearing of a civil case. It can be concluded, that the requirements for the presumption of innocence can be guaranteed by terminating the criminal proceedings on court's ruling, however, the following additional procedural guarantees of the suspect (the accused) must

be set: awareness of the procedural consequences of such ruling and acceptance (dissent) with such procedure, which means a clear refusal of the procedural guarantees. The appointment of punitive measures and settlement of a civil case are the constituent parts of the termination of criminal proceeding, however, in order to refute the doubts on the violation of the presumption of innocence, certain norms of criminal laws must be changed and the judicial practice has to be properly formed.

So, the complex analysis of the regulations and application of the termination of criminal proceeding has shown, that the optimal condition for the termination is a proper procedure, providing legal guarantees for both parties.

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2016-12-18
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Baudžiamosios teisės ir proceso instituto, Baudžiamosios teisės ir kriminologijos programos studentė Jūratė Baikauskaitė patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas „Baudžiamosios bylos nutraukimas nuosprendžiu: materialiniai ir procesiniai aspektai“

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;

2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;

3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.